

ЗЛАТНА ГРЕДА[©] БРОЈ 240-241-242

лист за књижевност, уметност, културу и мишљење

САДРЖАЈАдриана Захаријевић / Предраг Крстић
О ПОБУНИ СТОМАКА / OMNIA VINCIT GULA! 4Дејан Алексић
НАД КАТАЛОГОМ ЖЕЉА / БРОДСКИ / РУБ / НЕДЕЉА, АУТО-ПУТ, НОРА / НЕДЕЉА МЕЂУ ЉУДИМА / ПАРАЛАКСА / ВИЂЕНО (поезија) 13Милан Ђурић
СПОКОЈАН / САН / ТАЛАС (поезија) 15Ана Кирнан
ИНСТАГРАМСКА ПОЕЗИЈА И ПОЛИТИКА ЕМОЦИЈА 16Виктор Радун Теон
СИНЕСТЕЗИЈА КАО ЧИТАЊЕ / МЕЂУ СЛИКАМА (поезија) 18Рајица Драгићевић
ЋОРАВА ТИ СТРАНА (поезија) 19Оскар Паница
ЖУТА КРАСТАЧА (проза) 20Мирко Стикић
НЕ ОСВРЋИ СЕ СИНЕ / ТРАВКА / НОЋ ШТО МЕ НА ТЕБЕ ПОДСЕЋА (поезија) 24Дамир Смиљанић
ПОРТРЕТ ЈЕДНОГ МОДЕРНОГ ЈЕРЕТИКА 25Урош Степанов Рош
*** * * (поезија)** 28Драган Поп Драган
ГОСПОД ЗНА / ИМЕ / БИБЛИОТЕКАР (проза) 29Андреја Ђ. Врањеш
АМПЛИТУДА ПРОЛАЗНОСТИ / КАЈАЊА (поезија) 30Ерјамин Николај Викторович
У СПОМЕН НА РУБЦОВА / СВЕТИ БЛАГОВЕРНИ КНЕЗ АЛЕКСАНДАР НЕВСКИ / СТАРА ЛАДОГА / СВЕТИ НИКОЛАЈ ЧУДОТВОРАЦ (поезија) 31Душан Пајин
СМЕХ И СЛОБОДА 32Нику Чобану
КЛОПКА НА УЛАЗУ У КУЋУ / ЈАЈЕ ТРАЖИ ПТИЦУ / ЛАВИРИНТ / ДИЈАЛЕКТИКА ЉУБАВИ / ОПСКУРНА, СВЕЛОСТ (поезија) 38Атила Ф. Балаж
ПОНОВНО ФАРБАНЕ РЕШЕТКЕ / ВИЈОНОВА КРАВАТА / ПЕСНИК ЈЕ УМРО / ПИТАЊА (поезија) 3916 **КРИТИКА**
Давид Кеџман Дако
УСРЕД БАНАТСКОГ ВЕТРИШТА 4018 Милица Јефимијевић Лилић
ПИСАЊЕ КАО ОБНАВЉАЊЕ ЖИВОТА 4119 Јованка Стојчиновић Николић
МАГИЈА ЖИВОТНОГ И ПЈЕСНИЧКОГ ИСКУСТВА 43Гордана Влаховић
НАУК СИНУ ОД ОЦА 4424 Мићо Цвијетић
РАЗУЂЕН И ОШТРОУМАН ЛЕКСИКОН 45Љиљана Лукић
ОЗАРЈА ДУШЕ У ТРАГАЊУ ЗА НЕДОКУЧИВИМ 4729 **ВЕСТИ** 49

Рукописи се примају до 20-ог у месецу за наредни број. Пожељно је да се доставе на CD-у или на e-mail у програму Word for Windows, тајмс ћирилица.

Рукописи се не враћају.

Прештампавање, фотокопирање, у деловима или у целини, репродуковање или јавно коришћење објављених текстова без сагласности листа и аутора подлеже закону о ауторском праву и праву интелектуалне својине.

Дистрибуција: Лагуна, Змај Јовина 3, Нови Сад; Мала велика књижа, Игњата Павласа 4, Нови Сад; Кафе-књижара Нублу, Жарка Зрењанина 12, Нови Сад; Кафе Изба, Железничка 4, Нови Сад; Вулкан, ТС Mercator, Булевар ослобођења 102, Нови Сад; Делфи – Књижара СКЦ, Краља Милана 48, Београд; Zepher Book World, Краља Петра I 32, Београд; Вулкан, ТС Delta City, Јурија Гагарина 16, Нови Београд; Књижара Театрар, Трг Слободе 7, Зрењанин; Делфи, Вождова 4, Ниш; Лагуна, Градско шеталиште ББ, Чачак; Лагуна, Краља Петра I 46, Крагујевац; Градска књижара Данило Киш, Трг Републике 16, Суботица**Штампа:** Арт принт, Нови Сад

Средства за објављивање листа обезбедили су: Министарство културе Републике Србије, Покрајински секретаријат за културу АП Војводине и Управа за културу града Новог Сада.

Лист је уписан у регистар јавних гласила Решењем Министарства правде и локалне самоуправе Републике Србије број 651-01-244/2001-09 од 22. 8. 2001. године.

ISSN 1451-0715

Министарство културе
Републике Србије**ЗЛАТНА ГРЕДА[©]**

лист за књижевност, уметност, културу и мишљење

Излази квартално

Издавач: Друштво књижевника Војводине, Нови Сад,
Браће Рибникар бр. 5**Главни и одговорни уредник:** Јован Зивлак**Редакција:** Владимир Гвозден (заменик главног уредника),
Алпар Лошонц, Стеван Брадић и Бранислав Живановић**Секретар редакције:** Јони**Лектура и коректура:** Јони**Design:** Colight**Припрема:** Car@jova**Стални сарадници:** Драган Проле, Душан Пајин, Дамир Смиљанић,
Михал Ђуга, Драган Бабић, Корнелија Фараго, Весна Савић,
Јелена Марићевић Балаћ, Вирџинија Поповић**Телефон редакције:** 021-6542-431 и 021-6542-432**Интернет:** www.dkv.org.rs**E-mail:** zlatnagreda@neobee.net**Текући рачун:** 340-2030-48, Ерсте банка

Адриана Захаријевић / Предраг Крстић

О побуни стомака

Omnia vincit gula!

Андреа Алкијато (Andrea Alciato) приказује прождрљивост сликом-амблемом која отвара и затвара одељак о "устима" његове *Емблемате* (амблем 90, дуборез, 1608). На слици је мушкарац – прождрљивци су махом мушкарци – великог трбуха и дугог врата, какав одликује и галеба и пеликана које држи у рукама. Дуговратост је референца на популарну легенду о Филоксену с Лефкаде, који је сањао о врату налик ждраловом да би слатко месо дуже клизило низ њега. Поред тога што су и саме дуговрате, птице симболизују халапљивост и бучност. Како је поменуто, слика отвара и затвара "Уста", први пут насловљена као "Прождрљивост", други пут "Против брбљивог прождрљивца".¹ Једење и говорење, премда темељно различите активности – једна нас веже за животињу, друга нас раздваја од осталих бића јер смо *logon echon* – увек захтевају тело, уста, ждрело. А прекомерно једење, пијење можда још и више, ослобађа говор који постаје вербозан, бучан, често и бесмислен, налик грактању. На то подсећа и Лудост, проговоривши кроз Еразма: "Јер каква би смисла имало оптерећивати желудац толиким јелима, тако скупocenим и тако бираним послатцима, ако не би истовремено и очи и уши, и сва душа уживали у смењу, шалама и досеткама?"²

Gula на латинском означава и грло, ждрело, оно у чему се збива гутање (*gluttire*). *Gluttoni* (ен), *glotoneria* (шп) (*gula* [пор], *gola* [ит]) упућује на прекомерно и екстравагантно препуштање апетитима. Други језици указују на стање, на учинке сласног једења: на пуност, попуњеност после многог пуњења (*Völlerei*); *lascotie* (ру), *лакомия* (бу) на жудност, жељу, страсност; *Лаццаруја* зазива пожудност, похлепу (αἰσχρογυναια претеривање, алавост, халапљивост). Једење као ждрање уписано је у словенским именима греха – обжорство (ру),

obżarstwo (по), *žravost* (че) – али и у германским: синоним за *Völlerei* је *Gefräßigkeit* (*Frätsing* [нр], *Frosseri* [дн]), реч у којој се случују и похлепа и наликовање свињи, јер *essen* означава начин на који једу људи, док је *fressen* глагол резервисан за исту радњу животиња. Најзад, преждеравање на језику који посебно цени угођаје чула, *gourmandise* (фр), тек од 18. века уноси извесну префињеност у чин прождирања, одвајајући квалитет јела од његове количине. "Гурман" можда више нема дуг врат, али сада јачајно има повелик стомак.

Како је ждрање постало грех?

Свето писмо не презири храну. Штавише, Христово тело на уста улази, као хлеб, као вино. Док смо у телу, док се ово распадљиво не обуче у нераспадљивост и ово смртно у бесмртност (1 Кор 6, 13), храна је и нужност и угода. Августиновим речима, "свакидашње губитке нашега тијела док ти не уништиш јела и желудаца, кад убијеш моју потребу дивном ситишћу и ово распадљиво тијело обучеш у вјечнунераспадљивост. Сад ми је та потреба слатка и ја се борим против те слаткоће да ме не зароби, и

сваки дан ратујем постећи, чешће подвргавајући своје тијело робовању".³ Обећана ситост којом се окончава рат и робовање стаће на пут и кушњама Белзебуба, демона прождрљивости и господара мува које гозбују над изметом.

Ретка су места попут оног у Посланици Филибљанима где се под непријатељима крста Христова истичу они "којима је Бог трбух и слава у сраму њихову, који земаљски мисле, јер је наше живљење на небесима, откуд и спаситеља очекујемо Господа својега Исуса Христа, који ће преобразити наше понижено тијело да буде једнако тијелу славе његове" (Фил 3, 19–21, курзив наш). Земаљско мишљење није само мишљење без надахнућа, већ је такорећи мишљење од земље, сачињено, као и све телесно, од праха у који ће се тело на концу вратити. Такво мишљење не може досећи даље од трбуха који постаје ово-земаљски бог "земљанину",⁴ земљанину који просто мисли од данас до сутра, а тело му остаје понижено за живота и у смрти. Земно мишљење не види вечност ("Небо и земља проћи ће, а ријечи моје неће проћи"), па је њему потребно заповедити: "али се чувајте да како ваша срца не отежају ждерањем и пијанством и бригама овога свијета, и да вам овај дан не дође изненада" (Лука 21, 33–34). Стари завет има приземније савете, којима се спајају бриге овог и онога света: "Слушај сине мој, и буди мудар и управи путем срце своје. Не буди међу пијанцима ни међу изјелицама, јер пијаница и изјелица осиромашеће и спавац ходаће у ритама" (Приче 23, 19–21); те "кад нађеш мед, једи колико ти је доста, да не би наједавши га се избљубао га" (Приче 25, 16).

Свето писмо, начелно, оставља могућност за тумачење грехова, али их у строгом смислу, у виду пописа, у њему нема. *Gula*, латинско име које узима у обзир неразборито опхођење – такво да срозава на просјачки штап и изазива повраћање – и земаљско мишљење из тела које ограничава увид у вечност, постаје име греха које се у нашем језику варира као неумереност у јелу и пићу, прождрљивост, облапорност и чревоугодије. У монастичкој традицији која из Светих списа изводи и пописује грехе, прождрљивост се у прва два пописа, Евагрије-

Андреа Алкијато

вом и Касијановом, нашла на самом врху вишечлане листе.⁵ Зауставити се у јелу и пићу, особито када га има у изобилју, прва је победа у духовној борби монаха. Григорију Великом треба да захвалимо на промени редоследа који телесне грехе смешта на дно лествице грешности, чиме се попис смртних грехова прилагођава животу ван пустиње и друштву које је мање морено мукама плоти од монаха аскета. Такође, ти греси се односе само на тело, оно најпропадљивије, најмање вредно у поретку вредности.

Како год се позиционирало, чревоугодије има извесне одлике које му дају превасходство у хијерархији грехова. Пресудно је да оно произлази из самог телесног устројства човековог, односно, да употребимо језик схоластике, из "природе". Тако, за разлику од једнако телесне пожуде или надтелесне гордости, прождрљивост не укључује стварно или замишљено присуство другог човека који покреће на грех. Насупрот среброљубљу којем је извор ван наше природе, прождрљивост је, према Касијану, људској природи инхерентна. Имати се не мора, али се јести мора. Да би се реализовала као страст, прождрљивост захтева тело (уста, ждрело, желудац, црева), другачије од гордости, зависти или гнева за које анатомске и перформативне способности тела нису неопходне. За разлику од учмалости духа коју подстичу само унутрашња стања, њу покреће нешто што нам је спољашње;⁶ оно је средство којим се тело пуни да би га било сада, у овој свету, што је тек преду-

слов за могућност вечности, било кроз име, било кроз "дивну ситост" будућег света. Прождрљивост је везана за *limb*, у локовској формулацији нашу прву и неотуђиву својину (*life and limb*): једино што се мора имати. Једење је неопходно за *self-subsistence*, за самоодржање, чврсте и јасно омеђене контуре тела, али оно мора бити ограничено, тако да стаје на пут угоди која може одвести дословном губитку чврстине, фигуративно представљене у преливању слојева сала или шећеру који изједа изнутра.

Да ли је једење нужа или наслада? Одговор не почива ни у самом чину једења, ни у угоди која прати замену глади ситашћу. "Иста је радња у употреби хране када једемо из потребе и када једемо из задовољства, али је грех у намери", вели Доротеј Гаски.⁷ Према Евагрију, опседају нас мисли које су први покретачи кушње и које поничу из трпног дела душе (*to pathētikon*), замрачујући разум. Страст тела је страст душе, заокупљеност страстеном мишљу којој је тело пуко средство. Грех наступа када се пристане на забрањени ужитак које мисли производе.⁸ Једење, дакле, постаје грешно када воља допусти духу да га пороби тело, када му душа постане слушкиња, уместо да је обратно – *тој је души Бог трбух*. Њој је оквир трзав – колико се брзо и много пуни, толико се мучно и много празни; она постаје зависна од пуноће у којој плута, трома и млитава; тежина телесних делова уклања моћ расуђивања, растерује смерност. Такав човек што пушта да стомак и очи владају, пушта животињско у себи и лажно га сматра људским.⁹ Када је трбух Бог, срце утрне а вид замагли. Демони који "продире у тело кроз сваки отвор, нарочито кроз уста кад се зева, или кроз нос кад се кија",¹⁰ у овој облапорној обамрлости улазе у тело како им се прохте. Дуговрати прождрљивци – које Еразмова *Људост* толико цени – према Григорију Великом се, отупљеног духа, препуштају будаластој веселости, нечистоћи, брбљаријама,¹¹ па ту грехови врве, давно одвојени од човечјег природног устројства. Уместо да своје потребе виде као слабости и да третирају "узимање хране као узимање лекова" (Августин 1973, 234),¹² сврха дуговратом није да одржава живот, оно што му је дато блаженом намером вишњег, него да ужива и (з)греши.

Схоластичка традиција свако сажешење узима као противприродно. Морално зло, грех и порок учинци су изостанка умног делања, делања у складу с богом даном природом, а како је Бог творац и ума, запостављање умних налога једнако је запостављање Божјих налога: *unde jus damrationis est quodvitium et peccatum sit contraordinem rationishumanae et quod sit contralegemaeternam*.¹³ Ако је јести према природи (да би се опстало), поступање у складу с природним законима и Божјим заповестима, онда је јести мимо и преко захтева природе, противно природи и у супротности према разуму и вечном закону. Аквински каже да се прождрљивост не односи на макар коју жељу за јелом и пићем, већ само на ону неумерену. Та жеља напушта умни ред и грех је, јер је супротна врлини. У том смислу, прекомерно једење из незнања о томе колико нам је хране неопходно, није грешно: само када се, знајући, преврши мера да би се непцима пружио ужитак, крши се Божји закон,¹⁴ и трбух постаје бог.

Прождрљиво једење је, најкраће речено, себична побуна против Бога. Према Јовану Хризостому, управо је она и истерала Адама из раја који је желео да ужива, упркос забрани, у јабуци, симболу свега чулног; она је изазвала и потоп у Ноино доба.¹⁵ Међутим, чак и у мање апокалиптичним приликама које не окончавају таквом срббом творца, преједање је себични устанак против њега. Прождирање које може постати самопрождирање, аутофагија, задовољава додуше прохтев живота за опстанком али истовремено потенцијално гуши унутрашње предиспозиције самог тела да опстане. Ту *бити за себе* постаје *бити против себе*, што је светогрђе над телом као носачем воље (тада се јавља као светогрдна обест)¹⁶, али и над врховним законодавцем (светогрдна побуна). Ждрање и пијење тако постаје најпростији чин отпора Богу, нека врста сладокусног – али/и своје/самовољног, ванцрквено аутокефалног – самоубијања.

Ждрање и други грехови

Пијанац је, како вели Чосер (Chaucer), попут товљене свиње која је изгубила језик и све обзире, а дух и

дан је од њених првих показатеља – добија нов смисао. У есеју насловљеном "Of Refinement in the Arts" који далеко пре завређује наслов "О приватној и јавној добробити раскоши (*luxury*)", Хјум (Hume) тврди да му никако не улази у главу "како је могуће замислити да је задовољење било којег чула или одавање ужитку [*delicacy*] у месо, пићу или одећи по себи порок".³⁶ Хјум није противан умерености. Штавише, кроз читав есеј се варирају европски народи – међу којима енглески и француски центлмен (углађен, благ и умерен, али не племићког порекла) суверено држе највишу позицију – и разни варварски народи који пак о умерености не знају ништа. Напросто, луксуз добија ново друштвено место: "у доба када радиности [*industry*] и уметности цветају, људи су без престанка заузети и уживају, као у награди, у самом послу, као и у задовољствима која су плод њиховог рада. Дух добија нову снагу, увећава своје моћи и способности, и прилежношћу у поштеној радиности задовољава природне апетите, те спречава раст оних неприродних који се обично јављају када их потхрањују удобност и доколица".³⁷ У доба када сва знања цветају, људи збиља могу уживати у привилегији сопствене рационалности чији је прави одраз пажљиво култивисање ужитака духа и тела. У таквим околностима људи постају друштвенији, ближи и спремнији да једни с другима деле своја знања и укус, те им и темперамент постаје углађенији, људскији. Не само да су појединци срећни и просперитетни јер увећавају и троше сваковрсну робу, већ то само по себи унапређује и друштво: "Закони, ред, надзор [*police*], дисциплина, не могу се до-

вољно усавршити пре но што је људски ум оплемењен вежбањем и примењен на вулгарније вештине, попут трговине и мануфактуре. Можемо ли очекивати да ће владу добро обликовати народ који не зна како да направи коловрат [*spinning-wheel*] или да у сопствену корист употреби разбој?"³⁸ Имати владу која подстиче благодот и умереност, што су последице префињености у уживању у свом раду и његовим учинцима, повољно утиче и на број и тип побуна у друштву, тако да оне постају мање сурове и мање честе. Једнако тако, тамо где раскош потхрањује развој, престаје да важи проста подела на пук и племство, и ауторитет све више припада "средњем слоју људи [*middling rank of men*], који је најбољи и најчвршћи темељ јавне слободе".³⁹

У слично доба када Хјум пише овај есеј појављује се, ретроспективно гледано, и један сасвим нов феномен који се може описати као "тело-врсту, тело прожето механиком живота, тело које служи као подлога биолошким токовима" (Фуко 1982, 123).⁴⁰ Другим речима, баш у време када луксуз постаје друштвена врлина, појављује се и *становништво*, а за тело-врсту страсти тела постају темељне страсти на које се усмеравају нови облици друштвено-економског управљања. "Откриће" становништва, а и песимизам у односу на хјумовску веселу веру у напредак, дугујемо Малтусу (Malthus) који свој чувени трактат *О начелу популације* започиње постулатима о две природне законитости: да је храна нужна за опстанак и да је страст међу половима нужна управо у форми каква јесте.⁴¹ Та два постулата одговарају помирености с чињеницом да се мора јести да би појединачно те-

ло опстало и да се мора размножавати да би опстала врста. Малтус пише у време када се демографска слика његове земље неповратно изменила – варошице почињу да постају градови, гране индустрија постају разноврсније, богатство земље увећано. Појава машина које су одликовале узапоређивањем народа, попут коловрата о којем с пуно хвале пише Хјум, истовремено је довела до разноврсних промена постојећих форми заједничког живота: на пример, механичка жетелица је укинула дуговечну праксу која је имућнијима давала бар привид љубави према ближњем, пошто је њеним развојем на пољима остајало све мање жита, које је после жетве вековима скупљала сиротиња, преживљавајући целе зиме на тако стеченом хлебу.⁴²

Премда Малтусова брига да множење води гладовању ни по чему није уистину нова, ново је мишљење о томе ко колико (треба да) једе и ко се колико (и колико неконтролисано) множи. Нова је, дакле, свест о друштвеним везама, о томе да би и они који би услед своје радиности требало да имају, могли остати без хране због оних који нису радни, или то нису у довољној мери, а склони су да изузетно доприносе геометријској прогресији увећања становништва. У духу нове науке и бентамовског законодавства које ће одликовати добар део викторијанског доба, пороци се, заогрнути економским и демографским језиком, класно распоређују: похота постаје готово ексклузивни порок најнижих редова, док прождрљивост – али схваћена на хјумовски начин, као ужитак у префињеним непцима – треба да остане резервисана само за оне који одиста могу да је приуште. Тај нови облик "прождрљивости у квалитету, хиперпробирљивости, није, попут старе прождрљивости која се огледала у квантитету, грех због одрицања од своје људскости зарад свинске бестијалности; она постаје грех једне специфичне форме људске плиткости, која се припада гордости и таштини".⁴³

Имати обед на столу, сваког дана, зготовљен у сопственој кухињи коју опслужују куvariца и друга послуга, а тај процес дефинише и надгледа домаћица (анђео дома), имати храну која је разноврсна, хранљива и укусна, оплемењена зачинима из далеких, а опет блиских колонија, постаје знак

припадности одређеној класи. Трошити свој обед, своју малу, али свакодневну гозбу, у ово доба такође постаје у битном смислу *приватна* ствар. Нови енглески *Закон о сиромашинима* с почетка 19. века, по себи први истакнути пример класног законодавства, заменио је стари елизабетански закон који је на локалну заједницу пребацивао део одговорности за оне чији је трбух празан, старајући се тако о исправној расподели греха прождрљивости.⁴⁴ "Господарицу саксонског домаћинства која је из руке давала хлеб сиромашинима, због чега је називана *lefday* или хлебодавка" – одакле и потиче реч *lady* (Mauxew 2005: 309)⁴⁵ – замениле су танане господарице приватности, одвојене од света сиромашних. Они су, а међу њима незапослени, стари, деца и болесни, били издавајани као класа која није у стању да буде радина, али је у обавези да за себе, без саосећања заједнице, привреди ручак. Архитектонски трагови ове нове друштвене расподеле, куће за рад (*workhouses*), постају тако сурова страна процвата радиности. Оливер Твист је у свом сиротишту морао да моли за мало више, одрасли штићеници кућа за рад су за то исто морали да раде тешке и често бесмислене послове.

Шкртост једне класе је тако могла постати основа не само за њен ужитак у луксузу, већ и за њено умерењаштво и бригу о општем здрављу сопственог тела које је укључивало значајне издатке за храну, пажљиву усмереност на њену припрему и посебан ужитак у конзумирању специјалних састојака. Вероватно најпродаванији викторијански приручник, *Mrs Beeton's Book of Household Management*, овако прописује "обичне" породичне ручкове те класе: (током месеца августа) на менију би, поред осталог, ваљала да се нађе (недељом) чорба од тикве, печена јагњетина, сос од нане, боранија и кромпир, тарт од малина и боровница, пудинг; (петком) похована риба лист на топљеном путеру, хладна говедина и салата, јагњећи котлети и пире од кромпира, карфиол и бели сос уместо пудинга.⁴⁶ С друге стране, специфичности поднебља незнатно су утицале на то да ли је кромпир или хлеб основна намирница једног другог породичног ручка. Месо је у тој класи постало саставни део оброка тек с почетка 20. века, тек с конзервирањем месних

прерађевина, а уз побољшане процесе транспорта и замрзавања хране, откриће маргарина као замене за путер и кондензованог млека, хлеб је добио и извесне хранљивије допуне. До тада је практично једини деликатес урбане радничке класе био хлеб умочен у купљену маст од печења.⁴⁷

Индустријализација је донела услојавање чревоугодија. Док је желео да наликује на аристократију, *middle class* се није стидео добротољубивости стомака. Међутим, нова свест о здрављу, дуговечности, самоконтроли, трезвености и трезвењаштву, померила је квантитативну прождрљивост међу племените који, осим титуле, нису имали никаквих других врлина. Квалитативна прождрљивост средње класе није се сматрала грешном, већ је постала ствар манира, истанчаности, показатељ доброг живота. Најзад, "мали људи" који су живели кратко – и такоређи кратковрати, с обзиром на свој *menu* – остајали су прождрљивих мисли и коначно без илузије да се то шире заједнице икако тиче. Не чуди стога што је "џин био најкраћи пут из Манчестера", како је ушло и у пословицу.

Освета гастроинтестиналног тракта

Можда је осуда прождрљивости некада и била израз пучке омразе на оне који су могли да се узгоје, један антибогаташки инстинкт. Можда су дебели и дебелгузе некада и били слика која изазива одвратност колико и завист. Не само да то више није тако, него су некада уз ту слику ишле и изреке да здравље на уста улази; постојали су страхови – добро пагански, па шта? – да мршавост и мрљављење на јелу сигнализирају болест или барем нејакост (какав на јелу такав на делу). И не само то. Не знамо баш да ли током читаве историје, али постојала је и алтернативна фолк слика дебелушастог добрице, касније названог "пикнички тип",⁴⁸ која је макар једнако потврђена реалним сусретима колико и злоћудно богатство дебелих.

Невоља је кад се идеал – вредан дивљења, аскетски рецимо – претвори у друштвену директиву, пропис или, још горе, у (по)модни диктат. Онда и бити дебео постаје чин отпора а прождрљивост његова пракса.

Sautlojd – I'm fat and I'm proud. Потоњи поклич је, наравно, препев познатијег слогана изниклог у борби за црначка права, слогана који је прославио Џејмс Браун (James Brown). Нисмо га сами измислили, чули смо га осамдесетих, када више није било срамота, када се покушало да не буде више срамота, бити дебео. Паралелно је, сећамо се, ишла и противструја, фетишизације маскулинизованог тела, теретана и бодубуилдинга, Шварценегера (Schwarzeneger) наспрам Фетбојслима (Fatboy Slim). Ослободилачко наслеђе наспрам дисциплинујућег. Као и увек. И као увек, еманципација је била на страни оног декадентног, оног нездравог, оног ненормалног, које је било кадро или дрско да доведе у питање друштвену норму и испровоцира или демонтира промотере нормализације, да денатурализује, ако хоћете, и здравље.

Џим Морисон (Jim Morrison) је имао храбрости да са публиком подели изглед свог полног органа, али не и да отворено одступи од норме недебелости: легенда каже да је, пошто се значајно и безбрижно угојио, за албум *Morrison Hotel* морала да се позајми његова фотографија снимљена две године раније, кад је изгледом још одговарао стандарду рок звезде. Свих смо се грехова ослободили, све идоле поскидали, скинули све маске, детронизовали и круне и олтаре, једино смо још остали правоверне дијеталне аскете. Макар јавно. Јер реч је о греху, тачније, о животу у култури која је њиме (или њима) обележена. Аскетизам, међутим, у својим традиционалним и *new age* облицима, не мора једино да упућује примедбу прождрљивости. Хедонизам је ту да увек одмери и умери, од Епикура, па и *meden agan* начела, до пијанаца који, ако следе упутства "искусних", не лочу до изнемоглости, до уништења онога што омогућује задовољство, до сагоревања стомака, него само помало допијају не би ли одржали трајно стање припитости. "Гурмански ум"⁴⁹ супротставља се прождрљивом једнако колико испоснички.

И одбрана од њега је једнака, само је неопходнија њена радикализација. Оно што удружује аскетски и гурмански идеал у супротстављању прождрљивости јесте управо налог мере. Они би да пропишу или макар да инструишу оно пожељно, с обзиром на унутрашње задовољство или узвише-

ности достојну боголикоост, свеједно. Они би да једно можда интерно искуство непријатности или духовно искуство недолжности преобразе у универзални диктум понашања, и етички и естетски. Убог у својој системској кохеренцији.

Шта је неминовно и несносно лоше у безмерју? – на то не одговарају. Не проналази ли се и мера, сасвим већ хегеловски, тек прекорачењем граница? Уосталом, истински искушеници су прелазили многе границе, укључујући и границе издржљивости, и прождирали различите садржаје. Искушавање граница, пустошловине ако се хоће, путовања у непознато, открића, какве све то има везе са медиокритетством одмерених и пристожних, прикладних за друштво, за друштвени образац непрождрљивости. Прождирање књига је једнако нездраво као и цигарета, али нисмо склони да првом припишемо недолжност. Ми јесмо нарцистичка култура, стално нешто трпамо у уста, неуротични смо, несмирени док све не сваримо.⁵⁰ Али откад је па смирај коначна вредност – осим за оне којима је погреб у глави?⁵¹

Прождирање је (вероватно као и похлепа, само сликовитије) онај *modus vivendi* који је омогућио можда, патетично говорећи, највећа постигнућа човечанства, можда управо оно по чему волимо да се дичимо да смо људи. Треба ли рећи, управо за разлику од умерености која би да их заузда – издајући се за судиште човечности. Али, као и са другим пигмалионствима и више од тога, и прождрљивост је неукусна за парфимисан укус прикладности или самоуверене узвишености. Она је оно залеђе које систематски одгурујемо, затајујемо, одричемо га се.⁵²

Речи, међутим, нису невинне. Оне су издајнице, а неретко и крију и откривају истину. Ми кажемо да гриземо, ми гриземо нешто или за нешто. И то је добра слика и то је слика за нешто добро. Ми варимо свашта, па и идеје, концепте и концепције. И утолико боље уколико више успевамо да прождеремо и сваримо, обрадоимо. Производ тог варења не мора да се у пренесеном значењу поистовећује са оним физиолошким, али процедура је добро описана функционисањем дијегестивног тракта.

Прождрљивост је гест, не на последњем месту и насупрот уобичаје-

ном разумевању, који симболишући тај процес управо противречи нарцизму, који је с оне стране бриге о себи, гест који карактерише једење хране колико и знања. Он се не брине за културу, за било коју културу греха и кривице. Он је ослобођен од ње, некултуран или најављује неке друге култивизације, чак и у својим компулзивним варијантама. Ако ништа до незаситости и не испадне од прождрљивости, она је чин побуне, непристајања на кодове који одлучују и о нашем биолошком функционисању. Њена одвратност је дивна, она је фактичност која, кад зна себе, нараста до метафоре управо оног супротног од себе: великог и темељног одбијања. Одбијања свега: физичких колико и друштвених закона. Утолико је вероватно, и опет насупрот доминантној рецепцији, најплеменитији грех, грех који је, само наизглед парадоксално, најближи оном религијском идеалу који га осуђује: он је тек несамолубива (не)брига за себе, само што је то из себе, а не одозго; он је шифра могућности нечега вишег, без принуде да оно и буде и неизоставно без унапред дозначеног идеала. Укратко, чиста жртва, жртвовање прописаног себе, само сада/уколико је без колоплета греха и кајања. Апологија прождрљивости ту прераста у апотеозу.

За такву самосвесну и/а органску побуну кадри су малобројни, ако и они. Јер биће да постоји и нешто као онтологија прождирања, нека саигра, у сваком случају, ждрања и норме, нека, старијим речником речено, дијалектика стомака и (његове) културе. Марлон Брандо с Павлом Вујисићем – представљају слику еманципованих од налога мњења или, радије, рачунају са сликом која би им обезбедила самосвојност? Производе ли отпор или су, изнутра или одозго срачунат, производ односа моћи? Укалкулисана аберација неке друштвено каналисане наддетерминације?

Стомак, једење се свети покушајима да се обузда, заузда, подјарми, дисциплинује – на различите и наизглед опречне начине. Савремени контекст – подједнако као и сви претходни, само вероватно израженије – отплаћује или искупљује претходне дугове и опомиње пароксизмима. Ако је од памтивека и, тако рећи, кроскултурно женско тело вредновано према волуминозности, ако су плодноност и еротичност у општој визији некако

ишли скупа, несাপетог стомака, најкасније од Вилендорфске Венере и макар до Голе Маје, онда је метастазирала опсесија да се не постане дебели, панични страх од абдоминалног испупчења, напор да једва претекне струк по изгону стомака, узнапредовао од корсета до систематског излађивања, до дириговане аутофагије, попут коме, до вештачког изазивања, индуковања кардинално супротног изгледа од оног који је резервисан за визуелне последице прождрљивости. Барем од Твиџи (Twiggy) до савремених манекенки, на које би зачудо сада све да личе, више дакле од пола века, траје кура мршављења – са медицински дијагностикованим учинцима.

Обест аванзовала до универзалног трипа, можда. Хтели сте да се не преједате, културом сте рафинисали и парфимисали обедовање као структурни елемент "природе", "човештва" – ево вам булимije и анорексије. Уместо Монтењове (Montaigne) богиње Лудости, или напореда с њом, богиња Прождрљивости меша карте тако да суочава са наказном сликом ионако узалудног отпора. Стомаке сада додељује онима који их традиционално нису имали. Епидемијску гојазност су, наравно, редовно учавали посетиоци Америке.⁵³ Али дебелани су сада поглавито донедавно витки црнци, а не наследници Џона Була. Ако се у том склопу, трагајући за приручником објашњењем, позовемо на учинке фаст и треш фуда, на небригу о себи, већ смо упали у матрицу лудости прождрљивог ума. И опетовали логику доминације која је само прешла на страну мршавих.

Границу ових игри раслојавања по основу мутираних склоности, капацитета и могућности реализације ждерања или преждеравања, представља, нама макар, једна потискивана слика, један обрт који не потпада под имагинариј културних модела, једно белодано и радикално упозорење на патњу с оне стране домишљања, један застој дискурзивних оператора, признајемо, који прождрљивости и оном супротном, рефлексiji о њима, намеће непосреднији налог. Деца танких руку и ногу, неухрањена, имају несразмерно велике стомаке, заправо отечене стомаке. Та слика коју обично везујемо за дубоку Африку, не само да својом упечатљивошћу суспендује лагодну спекулацију, него у њу уноси можда коначни парадокс: за надуте стомаке

крив је мањак хране. Више биохемијски говорећи, дефицит беланчевина је директно одговоран за стомак који постаје један велики едем, за одвећ масну јетру због које се нагомилава течност у телесним шупљинама. Глад се разоткрива као дебела.

КОРИШЋЕНА ЛИТЕРАТУРА:

- Aquinas, Thomas (1920), *Summa Theologiae*, <https://www.newadvent.org/summa/3148.htm> (приступљено 2. септембра 2021).
- Arendt, Hannah (1990), *On Revolution*. London and New York: Penguin.
- Avgustin, Aurelije (1973), *Ispovjesti*, prev. Stjepan Hosu. Zagreb: Kršćanska sadašnjost.
- Baudrillard, Jean (1993), *Amerika*, prev. M. Bašić. Beograd: Buddy Books; Kon-tekst.
- Beeton, Isabella (1861), *Book of Household Management*, <http://www.mrsbeeton.com/> (приступљено 20. септембра 2021)
- Bekon, Frensis (1952), *Eseji*, prev. Borivoje Nedić. Novi Sad: Matica srpska.
- Chaucer, Geoffrey (2021 [1400]) "The Pardoner's Tale", *The Canterbury Tales*, Harvard's Geoffrey Chaucer Website, <https://chaucer.fas.harvard.edu/pages/pardoners-prologue-introduction-and-tale> (приступљено 20. септембра 2021)
- Dante Alighieri (1998), *Pakao*, prev. Dragan Mraović. Beograd: Zavod za izdavanje udžbenika i nastavna sredstva.
- Dekart, Rene (1989), *Strasti duše*, prev. Milan Tasić. Beograd: Moderna.
- Sorabji, Richard (2002), *Emotions and Peace of Mind: From Stoic Agitation to Christian Temptation*, Oxford: Oxford University Press, dostupno na <https://www.giffordlectures.org/books/emotion-and-peace-mind/23-first-movements-seven-cardinal-sins-evagrius> (приступљено 20. септембра 2021).
- Ротердамски, Еразмо (1998), *Похвала лудости*, прев. Даринка Невенић-Грабовац. Суботица: РГЗ.
- Фуко, Мишел (1982), *Историја сексуалности I*, прев. Јелена Стакић. Београд: Просвета.
- Gilson, Etienne, (1991), *The Spirit of Mediaeval Philosophy (Gifford Lectures 1931-1932)*, prev. A. Downes. London: University of Notre Dame.
- Gliksman, Andre (1986), *Glupost*, prev. Svetlana Stojanović i Ljubomir Kljakić. Beograd: Rad.
- Gurević, Aron (1987), *Problemi narodne kulture u srednjem veku*, prev. Lidija Subotin. Beograd: Grafos.
- Harrison, J. E. C., (1989), *The Common People*. Glasgow: Fontana Press.
- Хобз, Томас (1991), *Левијатан 1 и 2*, прев. Миливоје Марковић. Ниш: Градина.

- Хојзинга, Јохан (1991), *Јесен средњег века*, прев. Страхинја Костић. Нови Сад: Матица српска.
- Hume, David (1752), "Of Refinement in the Arts", u: *Essays, Moral, Political, and Literary*, Part 2, Hume Texts online, <https://davidhume.org/texts/empl2/ra> (приступљено 9. септембра 2021).
- Zaharijević, Adriana (2014), *Ko je pojedinac? Genealoško propitivanje ideje građanina*. Loznica: Karpos.
- Kretschmer, Ernst (1951), *Körperbau und Charakter: unter such ungenzum konstitutions problem und zur lehre von den temperamenten*. Berlin: Springer.
- Lacey, Robert and Danny Danziger (2000), *The Year 1000. What Life was like at the Turn of the First Millennium*. London: Abacus.
- Larchet, Jean-Claude (1997), *Terapia delle Malattie Spirituali. Un'introduzione alla tradizione ascetica della Chiesa ortodossa*. Milano: San Paolo.
- Lasch, Christopher (1979), *The Culture of Narcissism: American Life in an Age of Diminishing Expectations*. New York: Warner Books.
- Malthus, Robert (2008), *O načelu populacije*, prev. Žarko Vodinić. Zagreb: Izvori.
- Mayhew, Henry et al. (2005 [1861]), *The London Underworld in the Victorian Period. Authentic First-Person Accounts by Beggars, Thieves and Prostitutes*, New York: Dover Publications, Inc.
- Miller, William Ian (1997), "Gluttony", *Representations* 60: 92–112.
- Mitchell, Sally (1996), *Daily Life in Victorian Britain*. London: Greenwood Press.
- Nussbaum, Martha C. (2004), *Hiding from Humanity: Disgust, Shame, and the Law*. Princeton and Oxford: Princeton University Press.
- Nussbaum, Martha C. (2003), *Upheavals of Thought: The Intelligence of Emotions*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Okholm, Dennis (1997), *Being Stuffed and Being Full filled*. U: Robert Campbell Roberts and Mark R. Talbot (ed.), *Limning the Psyche. Explorations in Christian Psychology*, 317–338. Eerdman.
- Okholm, Dennis (2000), "For Gluttony", *Christianity Today*, September 4.
- Onfre, Mišel (2002), *Gurmanski um: filozofija ukusa*, prev. Miodrag Marković. Beograd i Čačak: Gradac, 2002.
- Paracelsus (1990), *Metafizička medicina*, prir. Tomislav Gavrić. Beograd: Alfa.
- Paskal, Bléz (1980), *Misli 2*, prev. Jelisaвета Ibrovac-Popović i Miodrag Ibrovac. Beograd: BIGZ.
- Pugh, Martin (2007), *State and Society. A Social and Political History of Britain 1870–1997*. London: Hodder Arnold.
- Quennell, Marjorieand & C.H.B. Quennell (1976), *A History of Everyday Things in England*. London: B. T. Batsford LTD.
- Расел, Џефри (1995), *Принц таме. Радикално зло и моћ добра у историји*, прев.

Милена Петровић-Радловић. Београд: Понт.

- Спиноза, Барух (1959), *Етика*, прев. Ксенија Атанасијевић. Београд: Култура.
- Свето писмо (1981), у преводу Ђуре Даничића и Вука Караџића. Београд: Издање британског и иностраног библијског друштва.
- Волтер (1990), *Филозофски речник*, прев. Ђорђе Димитријевић. Нови Сад: Матица српска.
- Von Hoffmann, Viktoria, "Gluttony in Emblem Books", *Sensory Studies*. <https://www.sensorystudies.org/picture-gallery-gluttony/> (приступљено 13. августа 2021).

НАПОМЕНЕ:

- ¹ Прва слика обележена је следећим текстом: "С вратом ждрала и трбушином као у вола, човек држи галеба и пеликана. Тако изгледају Дионисије и Апиције, а и сви они прождрљивци који похлепно ишту послатнице. Похлепници хоће дуг врат да би што дуже кушали fine залогаје, а прождрљивци имају велик стомак и мастан желудац"; а друга: "Отвореног ждрала и оштрог крика који пробија зрак, кљуна попут носа или трубе с много рупа, пеликан представља гракћућу фигуру која не мисли ни на шта сем на своја уста и стомак. Тај је амблем сам по себи разумљив [...] пеликан кршти као што магарац њаче, и приказује грактавог прождрљивца који мисли само на своју задњицу и трбушину", наведено према Viktoria Von Hoffmann, "Глуттону ин Емблем Бокс", *Sensory Studies*. <https://www.sensorystudies.org/picture-gallery-gluttony/> (приступљено 13. августа 2021).
- ² Еразмо Ротердамски, *Похвала лудости*, РГЗ, Суботица, 1998, превела Даринка Невенић-Грабовац, стр. 53.
- ³ Aurelije Avgustin, *Ispovjesti*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1973, preveo Stjepan Hosu, str. 233.
- ⁴ "Trbuh je čulni bog za one koji su robovi svoga stomaka", veli Grigorije Palama (na-

- vedeno prema Jean-Claude Larchet, *Terapia delle Malattie Spirituali. Un' introduzione alla tradizione ascetica della Chiesa ortodossa*, San Paolo, Milano, 1997, str. 153).
- ⁵ William Ian Miller, "Gluttony", *Representations* 60, 1997, str. 93–94.
 - ⁶ Dennis Okholm, "Being Stuffed and Being Ful filled", u: Robert Campbell Roberts & Mark R. Talbot (prir.), *Limning the Psyche. Explorations in Christian Psychology*, Grand Rapids: Eerdmans, 1997, str. 321.
 - ⁷ Navedeno prema Larchet, *Terapia delle Malattie Spirituali*, str. 152.
 - ⁸ Sorabji, Richard, *Emotions and Peace of Mind: From Stoic Agitation to Christian Temptation*, Oxford: Oxford University Press, 2002, dostupno na <https://www.giffordlectures.org/books/emotion-and-peace-mind/23-first-movements-seven-cardinal-sins-evagrius> (pristupljeno 3. septembra 2021).
 - ⁹ Парацелзус, *Метафизичка медицина*, Алфа, Београд, 1990, приредио Томислав Гаврић, стр. 51.
 - ¹⁰ Џефри Расел, *Принци таме. Радикално зло и моћ добра у историји*, Понт, Београд, 1995, превела Милена Петровић-Радловић, стр. 114.
 - ¹¹ Okholm, "Being Stuffed and Being Fulfilled", str. 321.
 - ¹² Avgustin, *Ispovjesti*, str. 234.
 - ¹³ Аквински наведен према Etienne Gilson, *The Spirit of Mediaeval Philosophy* (Gifford Lectures 1931–1932), University of Notre Dame, London, 1991, превео A. Downes, str. 328.
 - ¹⁴ Thomas Aquinas, *Summa Theologiae*, New Advent, 2017 [1920], questio 148 <https://www.newadvent.org/summa/3148.htm> (pristupljeno 2. septembra 2021).
 - ¹⁵ Тома се међутим томе противи: први је човек протеран из раја зато што је био охол, охолост а не прождрљивост га наводи да једе плодове с дрвета сазнања, док је потоп био казна народу содомском за гордост, за грехе "поноса, изобиља хљеба и безбрижног мира" (Језекиљ 16, 49), Summa, 148.
 - ¹⁶ Обест или лудост уписана је у старогрчка имена γαστριμαργία и λατρυγία. Свети Доротеј Гаски каже да "реч Μαργαίνειν значи код паганских аутора 'бити ван себе' а безуман је назван μάργος. Када се неком догоди та болест и то лудило да пожели да напуни свој стомак, то називамо гастримаргија, то јест 'лудило стомака'. Када се ради само о задовољству уста, то зовемо лемаргија, то јест 'лудило уста'" (наведено према Larchet, *Terapia delle Malattie Spirituali*, str. 155).
 - ¹⁷ Geoffrey Chaucer, "The Pardoner's Tale", *The Canterbury Tales*, Harvard's Geoffrey Chaucer Website, 2021 [1400], <https://chaucer.fas.harvard.edu/pages/pardoners-prologue-introduction-and-tale> (pristupljeno 3. septembra 2021), stihovi 556–559.
 - ¹⁸ Ibid., stihovi 208–218.
 - ¹⁹ Summa, 148.
 - ²⁰ Данте Алигијери, *Пакао*, Завод за издавање уџбеника и наставна средства, Београд, 1998, превео Драган Мраовић, стр. 10–12, 100.
 - ²¹ Miller, "Gluttony", str. 96.
 - ²² Robert Lacey and Danny Danziger, *The Year 1000. What Life was like at the Turn of the First Millennium*, Abacus, London, 2000, str. 56.
 - ²³ Ibid., str. 56–57.
 - ²⁴ Dennis Okholm, "For Gluttony", *Christianity Today*, 4. septembar 2000, str. 64.
 - ²⁵ Блез Паскал, *Мисли*, књига 2, БИГЗ, Београд, 1980, превели Јелисавета Ибровац-Поповић и Миодраг Ибровац, стр. 23 (фрагмент 460).
 - ²⁶ Волтер, *Филозофски речник*, Матица српска, Нови Сад, 1990, превео Ђорђе Димитријевић, стр. 288–289.
 - ²⁷ Арон Гуревич, *Проблеми народне културе у средњем веку*, Графос, Београд, 1987, превела Лидија Суботин, стр. 155.
 - ²⁸ Јохан Хојзинга, *Јесен средњег века*, Матица српска, Нови Сад, 1991, превео Страхинја Костић, стр. 75.
 - ²⁹ Ibid., стр. 76.
 - ³⁰ Ibid., str. 78.
 - ³¹ Frensis Bekon, *Eseji*, Matica srpska, Novi Sad, 1952, превео Borivoje Nedić, str. 58.
 - ³² Hannah Arendt, *On Revolution*, Penguin, London and New York, 1990, str. 112.
 - ³³ Ibid., str. 112–113.
 - ³⁴ Примера ради, Декарт (Descartes) пише *Страсти душе* без иједног помена прекомерне жеље за јелом, иако би се она одлично уклопила у његову дефиницију жеље, те односа тела и душе (Рене Декарт, *Страсти душе*, Модерна, Београд, 1989, превео Милан Тасић, стр. 54 и 82). Спиноза под истом рубриком, обрађујући жудњу, само у једној реченици помиње да је "облапорност [необузданост] неумерена жудња или такође љубав према чашћењу", а одмах иза ње једнако штуро одређени, следе пијанство и среброљубље (Барух Спиноза, *Етика*, Култура, Београд, превела Ксенија Атанасијевић, 1959, стр. 169–170). Хобс (Hobbes) започиње *Левујатан* поглављем "О човеку" где пажљиво пописује, поред осталог, и страсти, од којих су многе само друга имена за грехе – међу којима уопште нема оне која се тиче јела. Иако је у историјама филозофије остао упамћен као материјалиста, Хобс не показује превелик интерес за тело које за њега остаје животињско. О томе говори Хобсово разумевање радозналости као *differentia specifica* људскости која стоји спрам наше истоветности с другим бићима код којих превлађује прохтев за храном и чулним задовољствима (Томас Хобз, *Левујатан*, 1 и 2, Градина, Ниш, 1991, превео Миливоје Марковић, стр. 1, 74). У сличном духу треба разумети и друго јављање истог мотива, овог пута у склопу приче о идолопоклонству: "И ми видимо свакодневно, из искуства са свакојаким светом, да су они људи који не размишљају ни о чему другом до о својој храни и удобности пре склони да поверују у сваку будалаштину него да се потруде да је испитају" (Ibid., стр. 2, 252). Међутим, Хобс нема шта да каже о преједану. Њега мучи одсуство жеље свакојаког света да се ствари преиспитају, чак и онда када је стомак пун.
 - ³⁵ Okholm, "For Gluttony", str. 64.
 - ³⁶ David Hume, "Of Refinement in the Arts", *Essays, Moral, Political, and Literary*, Part 2, 1752, Hume Texts online, <https://davidhume.org/texts/emp12/ra> (pristupljeno 9. septembra 2021), RA 1, Mil 268.
 - ³⁷ Ibid., RA 3, Mil 269–70.
 - ³⁸ Ibid., RA 9, Mil 273.
 - ³⁹ Ibid., RA 15, Mil 277.
 - ⁴⁰ Mišel Fuko, *Istorija seksualnosti*, knjiga I, Prosveta, Beograd, 1982, превела Jelena Stakić, str. 123.
 - ⁴¹ Robert Malthus, *O načelu populacije*, Izvori, Zagreb, 2008, превео Žarko Vodinić, str. 15.
 - ⁴² Marjorie Quennell & C.H.B Quennell, *A History of Everyday Things in England*, B. T. Batsford LTD, London, 1976, str. 48.
 - ⁴³ Miller, "Gluttony", str. 107–108.
 - ⁴⁴ J. E. C. Harrison, *The Common People*, Fontana Press, Glasgow, 1989, str. 238.
 - ⁴⁵ Henry Mayhew et al., *The London Underworld in the Victorian Period. Authentic First-Person Accounts by Beggars, Thieves and Prostitutes*, Dover Publications, New York, 2005 (1861), str. 309.
 - ⁴⁶ За темељан pregled jelovnika za sve dane i mesece u godini: Isabella Beeton, *Book of Household Management*, 1861, <http://www.mrsbeeton.com/> (pristupljeno 4. maja 2013); uporediti Adriana Zaharijević, *Ko je pojedinac? Genealoško propitivanje ideje građanina*, Karpos, Loznica, 2014, str. 170.
 - ⁴⁷ Martin Pugh, *State and Society. A Social and Political History of Britain 1870–1997*, Hodder Arnold, London, 2007, str. 46; Sally Mitchell, *Daily Life in Victorian Britain*, Greenwood Press, London, 1996, str. 123.
 - ⁴⁸ Ernst Kretschmer, *Körperbau und Charakter: untersuchungen zum konstitutions problem und zur lehre von den temperamenten*, Springer, Berlin, 1951, str. 124.
 - ⁴⁹ Mišel Onfre, *Gurmanski um: filozofija ukusa*, B. Kukić: Gradac, Beograd, Cačak, 2002, превео Miodrag Marković.
 - ⁵⁰ Christopher Lasch, *The culture of narcissism: American life in an age of diminishing expectations*, Warner Books, New York, 1979.
 - ⁵¹ Uporediti Andre Gliksman, *Glupost*, Rad, Beograd, 1986, превели Svetlana Stojanović i Ljubomir Kljakić, str. 245.
 - ⁵² Naime, naš problematični odnos prema vlastitoj animalnosti, kako primećuje Marta Nussbaum (Martha C. Nussbaum), prosiјava već i u licemernom gađenju nad poreklom istog mesa životinja – koje ne nalazimo da je odvratno da jedemo; u brižljivom skrivanju i zatiranju tragova njihovog klanja, usmrćivanja – koje bi nas moglo zastrašiti podsećanjem i na našu ranjivost i smrtnost i virtuelno redukovati na ono pojedeno (Martha C. Nussbaum, *Hiding from Humanity: Disgust, Shame, and the Law*, Princeton University Press, Princeton, 2004, str. 115–123; Martha C. Nussbaum, *Upheavals of Thought: The Intelligence of Emotions*, Cambridge University Press, Cambridge, 2003, 203–204).
 - ⁵³ Na primer, upečatljivo, Jean Baudrillard, *Amerika*, Buddy Books; Kontekst, Beograd, 1993, превела Mila Bašić.

Зејан Алексић

НАД КАТАЛОГОМ ЖЕЉА

Најживља међу мојим смешним жељама –
Да ми је риђи лутак на навијање,
Саздан да вечно понавља реченицу:
Ништа ниси научио.

Да стоји тамо у углу, под сликом
Кубанског наивца, међу цедуљама
Где се срећу стихови и дневна задужења.

Замишљај своје вечери наспрам њега,
Отровни рефрен механике
Лишен сувишних апстракција.

Тренутак дубоке меланхолије
Док иза цврчи уље у тигању
И сва вера у себе виси над питањем:
Поставити вечеру или изнова навити опругу?

Најсмешнија међу мојим живим жељама –
Носити у цепу капута једну малу гнозу;
Вртети је међу прстима као привезак,
Као писмо на алфabetу за следе.

Замишљај своја јутра испуњена журбом,
Ритмове процедура зањиханих
Као кубански кукови у салси;
Понављања од којих вечност личи на танкоусту
Службеницу у пореском бироу.

Тренутак дубоке екстазе
Пред осећањем да се у мени затежу опруге;
Али ниоткуда руке да покрене механизам.
А вечера се хлади.

БРОДСКИ

Прво што Гуглов претраживач
Понуди за одредницу Бродски
Јесте цена за бродски под.

Добри, алтруистични Јосиф,
Помиритељ снега и човечанства,
Сведок смисла који географија
Има за песничку правду.

Тако сам га и упознао, у веку пре Гугла,
Испружен на бродском поду

У соби једне девојке, листајући
Књигу које се тако лако одрекла.

*Узми је, биле су њене речи,
Нема ничег суморнијег од поезије.*

Како је лепа била пустош улица
На путу до куће, дубока ноћ
И липе у октобарском некрологу.

И брод, насукан на спрудове језика,
Усред континенталне меланхолије.

РУБ

Успомени на Драгана Б. Ђоковића

Знали смо да Д. неће још дуго.
А он је одлазио као што се гасе
Језици древних култура – нестанком
Говорника и падом старих теогонија.

Још само нас тројица били смо свет
Којем се накратко враћао
С руба земаљског трајања.

Седели смо једне вечери и пили пиво
Причајући о женама и литератури.
Квартет гудача од којих једном
Све време пуцају жице и расипа се партитура.

Низ улицу, названу по силном цару,
Одлазило је лишће скупа с дементним
Девлицама лета, које октобар
Изгони из свог бордела.

Знали смо да Д. неће још дуго
И ништа у њему више није било силно.
Његов поглед повремено би залутао
Преко оног руба, а он га је
У разговор довлачио уздисајем,
Налик властелину који се враћа из обиласка
Имања изгубљеног на коцки.

Један за другим, опушци су падали
На дно пепељаре као печати
На нове уговоре с пепелом.
Речи су радиле свој посао
У божанској творници неспоразума.

Знали смо да Д. све чешће гледа преко руба,
Али смејали смо се и наздрављали с њим;
Припита стража пред капијама старог
Света, похараног одавно по налогу
Музике, љубави, дима.

НЕДЕЉА. АУТО-ПУТ. НОРА

Поезија је негатив говора,
Видљив једино под светлошћу речи.
Самољубива хуљо –
Добацује ми неко из мрака,
Који сам једном давно
Трампио за собне папуче.
О, како мекано отада газим,
Не будећи своје мртве драге.

Никада од оваквог почетка
Неће настати песма, кажем себи,
Стежући волан при сећању
На стари лирски ћорсокак.
У ствари, само не желим да заспим
Јурећи празним ауто-путем
У недељни сумрак.

Мој волан је точак за мучење песама
Зачетих у часовима самољубља.
Не умем да је завршим, слаб сам
И поводљив као бирократа што погрбљено
Тоне у произвољност извештаја.
Уосталом, годинама сам писао стихове да бих
Стекао оно што се добија рођењем:
Тишину света у који се улази с плачем.

У мојим колима пева Нора Џонс,
Иза нас остају кржаве крпе
Сунчевог заласка.
Самољубива хуљо генитивних
Метафора – добацује ми неко из мрака.
Али речи светле, сјакте као очи
Доушника који муца на саслушању.
Ја сам лирски гестапо; инквизиција
Ометена у раду дијаболичком природом
Саобраћајних знакова. Излаз: Велика Плана.

Велики план, имам велики план:
Да пронађем излаз из пометње
Значењских судара.
О, како мекано газим папучицу за гас.

НЕДЕЉА МЕЂУ ЉУДИМА

Продавац лековитог биља
Прича за тезгом о крају времена
И блаженству које чека праведне

Повремено намигне на сисату
Сељанку скриту за брежуљком
Од наслаганих јаја

Осе надлећу располућено воће
Презент је пун глатких коштица

Идеш старим светом
Пљуцкаш и мислиш:

Има нечег ђаволског
У моћи да усређујеш људе

ПАРАЛАКСА

Бити паук у тами винског подрума
Цео живот на нити између
Два зидна острва влаге

Сам и нем над благом
О којем не знаш ништа
Јер твоје је само да живиш
И чиниш да тајна о благу
Буде дубља и потпуна

Повремено неко сиђе
У таму по драгуљ
Зањише се нит
И сунчеви језици олижу
Твој родни архипелаг

Овако то каже светлост:
Прави свет је твој
Не у власти усана што дотичу
Рубове винских чаша

ВИЂЕНО

Киша је падала целог дана
На бронзаним главама хладила се историја
Портири су попут мистика змиркали
Кроз замагљена окна установа
Није било лако умаћи осећању
Да време тражи нешто заузврат
Улична геометрија затварала се
У бесмисао посматрачеве журбе
Тајна знања сишла међу таксисте
Говор повучен у своје наглуве црквице
Гране – укрштене на ветру
Као да почиње биљни крсташки рат
На тренутак свет је био кључаоница
На тешким вратима иза којих је неко сам

Видео сам то једног четвртка
Изводећи у шетњу сестру главобољу
И пожелео да је поезија могућа

Милан Ђурић

СПОКОЈАН

Потпуно спокојан седим
наша мајка од блата
ме упорно држи
близу себе, на свом длану.
Гледам кроз тебе, људе,
зграде, простор и време
тако чекам надолazeће доба.
У устима ми укус минулог
као орах, пријатан и горак.
Срећан сам,
јер поседујем себе, нас.
У правцу логичког кретања сам
правилно поређао
све своје виталне органе,
прецизно као неку анатомску карту,
упуство за употребу.
Шта чекаш, употреби ме
Онима у предвечерју
преко рамена за успомену
бацих свој шупаљ зуб,
окрњке ноктију и мобилни
уз грохотан смех.

САН

Бескрајни паперјасти зидови, ти,
дете душа верклаш свој стално нов
троточкаш наизглед жуто црвени.
Дахом својим охрабрујеш
линије камено урезане
у длан света,
у непроменљиво веру поседујеш
и вештине наследне
да не поклекнеш.
За трен пред тебе стаде,
препаде мрки лик,

човек као вране крик,
о тебе се огребе.
Звец, звец,
трептаја стакленог рез
дубоко у савест,
оштар поглед у месо крочи
тачно у источни недоглед.
Као веза нека језа те враћа теби.

ТАЛАС

Када сам био блато, цео свет ми је био
бачен камен и бејаш камен и ја са њим.
Кроз време...

Мноштво реке носе, а светови нам се
сударају и круне уз воду бивамо вода...
Кроз простор...

Од извора до ушћа, током тако бистрим,
меким и сурово сигурним ме испоручује крају...
Кроз материју...

Слутим да познајем њега јурећ ледено чистог,
колико се огледам у себи самом, духом негујем душу...
Кроз поглед...

Поштено, каткад обећам, понекад сукнем разапет
временом као сопствено једро, бацам само
поглед уназад...

Кроз осет...

Прошлост се чини толико себична,
саму себе лепшим светлом вечно уображава...
Кроз тебе...

Волим данас, управо овај трен и све будуће
садашњости,
јер свет ми је био бачен камен, бејаш камен
са њим, а бејаш талас.

Милан Ђурић је рођен је у Баји (Мађарска) 1978. године. Дипломирано је и завршио мастер студије на Академији уметности у Новом Саду. Године 2011. изабран је за директора Културног и документационог центра Срба у Мађарској. Овом институцијом руководио је девет година, све до њеног укидања до јануара 2020. За то време организовао је више стотина разних културних и научних програма од којих је најзначајнија била манифестација *Месец српске културе*, која је стекла међународни карактер. У оквиру поменуте институције руководио је и Издавачком радионицом "Венцловић", која се бавила издавањем дела српских књижевника у Мађарској и њиховим преводима на мађарски језик. Од 2002. године па све до данас ради као професор ликовне културе у Српској гимназији Никола Тесла у Будимпешти.

Добитник је награда: Златна значка Културно просвете за једнице Србије, Велика плакета Народне скупштине Србије и Одбора за дијаспору, Пријатељи сатире коју додељује Удружење сатиричара Србије и Повеља Матице исељеника Србије и Срба у региону.

Ана Кирнан

ПЛЕМЕНИТИ АМАТЕРИ

Инстаграмска поезија и политика емоција

Морамо ли да снимимо неку радњу на паметном телефону да би она постојала?

Амбивалентност, предуслов за врсту моралне двозначности која је историјски делимично формирала то како дефинишемо књижевност, често не постоји у интеракцијама на Твитеру и Инстаграму. Твитови романописаца попут Џоане К. Роулинг или Маргарет Етвуд и објаве песника са Инстаграма, од Рупи Каур до Атикуса, њихови обожаваоци и противници конзумирају и деле са наизглед незаситим апетитом, чиме се њихове књиге или пројекти додатно промовишу. Појам тога да писац може да се ухвати укоштац са изазовним ситуацијама и емоцијама како би их разврстао у неку врсту конкретног наратива који читалац може да конзумира претпоставља задовољство због тога што завређује пажњу читаоца – што је све пожељнији исход у економији пажње.

Ренесанса поезије

Како Вилијам Дејвис истиче у чланку "Како су осећања преузела свет", "Ако су политика и јавно дебатоване постали емотивнији, као што тврди толико посматрача, то је онда одраз брзине и безобзирности тренутних медијских технологија као и било чега другог." Учесталост и брзина дигиталних комуникација, како Дејвис сугерише, више одговара емотивном одговору него промишљеном рационалном. Преокупираност осећањима блиско је повезана са политиком идентитета, колико и, како Френсис Фукујам сугерише у чланку под насловом "Против политике идентитета", "Друштвени медији и интернет олакшали су појаву самоодрживих заједница, одвојених не физичким баријерама него дељеним идентитетима." Свакако, тема изолованих онлајн заједница које нас штите од екстремизма наших политичких антитеза формирала је тему бројних јадиковки исхода левичарских либералних тешких тренутака као што су избор Трампа за председника и британско гласање за излазак из Европске уније.

"Учесталост и брзина дигиталних комуникација, како Дејвис сугерише, више одговара емотивном одговору него промишљеном рационалном."

Те тенденције такође се одигравају у микрокосмичком свету онлајн књижевности. Како ми је један писац казао, "Твитер се прилагођава прекомерно поједностављеним фиксираним супротностима које нису нарочито корисне."

Али иако је то особина Твитера, није тако и на Инстаграму. Габријела, чији налог @sighswoon који има више од 93 хиљаде пратилаца на Инстаграму, објашњава: "Изгледа да је Твитер више заснован на фамаи и вестима, дељењу мишљења и држању истих. Инстаграм је разигранији и више је о естетици и сликама и инспирацији." Поједностављено, Инстаграм се може сматрати дизајном расположења насупрот Твитеру који је спуштач расположења. Дигитално ангажовање тражи емотивне одговоре делимично због притиска да се

брзо комуницира, коментарише, одговори, како би се нешто сматрало релевантним. Постоји осећај несносности у томе како користимо друштвене мреже, нелагоде због тога што нам то одвлачи пажњу, скривених онлајн активности које се дешавају у лиминалном простору између обављања онога што сматрамо да би требало да радимо, као што су посао или провођење "реалног времена" (често се и даље вреднује као премисија у погледу претпостављеног квалитета ангажовања) у аналогном свету.

Поједностављено приповедање постало је фактор који доприноси порасту тржишта поезије током овог периода технолошког детерминизма, о ком Тимоти Ју, професор на Универзитету Висконсин-Медисон, напомиње да "У мејнстрим штампи, примарна тема је била 'како је Инстаграм спасао поезију'". Године 2016. часопис *Wired* из Калифорније који се углавном бави истраживањем тога како нове технологије утичу на културу, економију и политику, објавио је текст под насловом "НЕМОЈТЕ ГЛЕДАТИ, АЛИ 2016. ГОДИНА ВАСКРСАВА ПОЕЗИЈУ". Цитирајући експоненцијални пораст у ангажовању са поезијом након председничких избора у САД 2016. године, жарке песме писаца попут Саладина Ахмеда и Клаудије Ранкин постале су главно место онлајн афоризама за колективни распад либералне левнице. Према Панделу, ангажовање на сајту poets.org на дан избора и сутрадан (8. и 9. новембра 2016. године) знатно је порасло, а више од 550 особа твитовало је песме (у поређењу са уобичајеном статистиком 80–100 особа које су твитовале линкове до њихових песама и 70–100 који су их ретвитовали).

Неуролошки утицај активности на друштвеним мрежама саставни је део изградње онлајн заједница и фактор који доприноси успеху књижевних особа од утицаја, као што је Рупи Каур.

Закључци часописа *Wired* засновани на подацима били су вест за себе делимично зато што су иконоборачки. Напоследку, збирке поезије обично се не продају у довољним тиражима тако да генеришу профит. У књизи *Индустрија адаптације: културна економија савремене књижевне адаптације*, Симона Мари описује то као бордијевске услове попут појаве да "губитник побеђује", према ком "што је уметничко дело успешније у тржишним условима то акумулира више културолошког поштовања и обрнуто."

Ана Кирнан

Неуролошки утицај активности на друштвеним мрежама саставни су део изградње онлајн заједница и фактор који доприноси успеху књижевних особа од утицаја, као што је Рупи Каур, која има 3,4 милиона пратилаца на Инстаграму (и не прати никога). Према Маурисију Делгаду, ванредном професору психологије на Универзитету Ратгерс, допамин се ослобађа када добијемо ново обавештење. Делгадо чак тврди да "често, ако имате најранију предиктор награде – обавештење о активности на друштвеним мрежама, као што је вибрација телефона – допамин се ослобађа из тог условног надражаја." Кад се на то додају аура аутентичности која се генерише путем уметнички отвореног дискурса око физичких и емотивних изазова и рањивости које се комуницирају путем слике, текста и звука (путем говорних звучних записа) и привлачност таквих свеобухватних стратегија комуникације постаје јасна (у погледу и чула и временског оквира за дељење 24 сата 7 дана у седмици), нарочито за оне који су у потрази за запаљивим филозофским утехама у изазовним временима.

Племенити аматер

Године 2018, у водећем британском часопису посвећеном књижевности, *PN Review*, објављен је чланак Ребеке Вотс под насловом "Култ племенитог аматера". Ударни моменат тог текста био је у томе да "песници аматери" који своје песме објављују на друштвеним мрежама подривају поезију као облик уметности. Вотсова полемику започиње перципираним тензијама између популарне и високе књижевне културе:

"Мислим да пораст следбеника младих песникиња којима тренутно песнички естаблишмент опева славопојке за 'искреност' и 'приступачност' – што су жаргонске речи за отворену деградацију интелектуалног ангажовања и негирање умећа које карактерише њихова дела."

Чини се да је чланак примарно посвећен испитивању неколико песама кроз лупу књижевне критике. Тврдња Вотсове да "тренутна култура прихваћености [која се

фокусира] на писца а не на дело" открива широко распрострањену забринутост писаца (а не и неопходно широко дељењу). У књизи *Свето дрво*, Т. С. Елиот написао је да "песник не исказује 'личност', већ одређени медијум, који је само медијум а не личност". Елиотово виђење у супротности је са преовлађујућом политиком идентитета која је у средишту дела најуспешнијих песника (у комерцијалном смислу) који данас пишу, од Хере Линдзи Берд до Никите Гила. Карактеристично неформални и самоупућујући стил понашања многих песника са Инстаграма у супротности је са врстама традиционалних критичких/књижевних очекивања која Елиот износи, а која Селија Хант и Фиона Сампсон контекстуализују у књизи *Сопство и рефлексивност писања*:

"Према Т. С. Елиоту, одговорност песника је да допринесе 'идеалном поретку' 'постојећих споменика' књижевне традиције тако што симултано ствара у оквиру тог поретка и мења га стварањем нових дела. Таква перспектива заговара [што и Вотсова ради у свом чланку] да треба да постоји 'непрекидна предаја себе таквог какав је у том тренутку... нечему што је још вредније'.

"Стање деперсонализованости" које Елиот представља може се тумачити као дијаметрално супротно савременом појму књижевне познате личности уопште и дигиталних књижевних особа од утицаја нарочито с обзиром на то да су понекад најгласнији незаинтересовани за традицију из које је књижевност изграђена. То такође у први план ставља традиционални књижевни естаблишмент кроз језик асимилације. "Стање неличности" примењује се на канон, а канон се претежно састоји од привилегованих мушкараца беле пути.

С обзиром на тај идеолошки испуњен контекст, не изненађује то што је након објављивања чланак Вотсове привукао већином непријатељски настројену пажњу на друштвеним мрежама. У одговору на чланак Вотсове, Макниш одбија претпоставку да приступачност читалаца путем дигиталних платформи означава крај интелектуалног ангажовања и умећа, и каже: "Смаграв... да је веома снисходљиво... то што се о друштвеним мрежама стално говори да 'поглупљују' свет." Овај лапсус – сигурно је хтела да каже људе – може се тумачити као повиновање предлогу Вотсове да песници са Инстаграма могу бити донекле нарциси. Када је Макнишова објавила јавни одговор на чланак Вотсове на свом вебсајту, дошло је до олује коментара на Твитеру, у којима се у већини брани Макнишова а напада Вотсова, и тврди се у одређеном смислу да је љубоморна и/или антифеминисткиња и/или елитисткиња (упркос чињеници да су и Макнишова и Вотсова студирале на Кембричком универзитету а да је Вотсова песникиња која објављује збирке и алудира на недовољан број жена песникиња у канонској књижевности). Коментари на Твитеру попут "увредљив, дубоко лични... елитизам објављен у престижном часопису" писца бестселера Кери Хадсон имали су више од 80 свиђања, док је песник Ник Церард описао то дело као "ружни мали повратак реконструисаног снобизма".

"У кријици једне од ђесама Холи Макниш, Вотсова сућерише да »'Шљива'... није ђроизвод ђесника већ личности«."

Веома брутална битка речима на друштвеним мрежама (у простору у ком Ребека Вотс бира да не борави) открива и страствене обожаваоце повезане са исповедним песницама перформанса и једва потиснутим бесом тих читалаца (а често и писаца) који имплицитно одбијају гледиште да критика може да буде критична када је изговори жена која се сматра интелектуалном елитом.

Без обзира на гледиште у вези са дискусијом Вотсове о песницама са Инстаграма, узимање њеног чланка на зуб на основу тога што се с њом не би сложила већина обожавалица поезије може се сматрати прекомерном цензуром. Такви изливи узбуђења имају оно што се у журналистици и праву зове "ефектом отрежњења": обесхрабљивање природног изражавања путем импликација правних санкција или – у овом случају – осуде на друштвеним мрежама.

У критици једне од песама Холи Макниш, Вотсова сугерише да »'Шљива'... није производ песника већ личности«. Како каже Данијел Борстин, писац дела *Слика: водич за псеудодогађаје у Америци*, славна личност је "особа која је позната по својој познатости" – а не по својој личности.

Интернет је помутио јасну границу која раздваја уметност од трговине. То је можда и једна од поука Вотсове, пошто утрживање субјективности путем поезије на Инстаграму није нужно позитиван исход за читаоце или писце са кратким распоном пажње или заправо за културу писања (различите испрекидане) целине.

Превод са енглеског језика *Весна Савић*

16. октобра 2021.

Изворник преузет са вебсајта <https://theliteraryplatform.com/stories/insta-poetry-and-the-politics-of-emotion/>
© Ауторско право: Anna Kiernan 2019. године

Ана Киријан – Виши предавач предмета Креативност и иновације Универзитета у Ексетеру (E&S) и програмски директор мастерског програма Креативности.

Ја сам програмски директор мастерског програма Креативност: иновативне и пословне стратегије. Такође сам аутор на песничкој платформи. Имам искуства у трговинском издаваштву (као уредник у издавачкој кући *André Deutsch and Simon & Schuster*), као и велико искуство као стратег комуникација у међудисциплинарној сарадњи и партнерском брокерству. Моје истраживање се заснива на пракси и центрима културе писања и културних вредности, савременом издавању књига и културама онлајн критике и уређивања.

Виктор Рајун Пјон

СИНЕСТЕЗИЈА КАО ЧИТАЊЕ

отићи изван сунца
инкарнирати себе
због бола
због цвиљења залуталих
измислити оргазам
изнова мирисати на улицу
сударати се о предсказани
појам који нас враћа
у слику
која нам доноси бол
преображај креће
из тачке до које
не сеже моја слабост
крик се уврће спирално
распрскавам се
у сећање
открити тунел у срцу материје
уронити у росу црне рупе
унутар себе жубор
вечно вриштање
на спиралним степеницама
сакрила си фрагменте
из сваког фрагмента
ниче књига
колико још треба
да читам

МЕЂУ СЛИКАМА

фигуре људи
метафора преображаја
уметност није тачка
жеђ за смислом
међу свим тим сликама
осетио сам те
разапету
мешам времена
разазнајем садашњост
танка је опна
стварности
шта је стварно
платно или боја
у центру круга
цветају тихе мандале
ослушкујем шифру музике
како протиче
утиснут сам у твоју кожу
твој сам печат
надомак јутра
венац непролазног
ова песма слуги
гутам последњи стих
и љубим те
међу сликама

Рајица Драгићевић

ЋОРАВА ТИ СТРАНА

Засрете ме Чкиљо Митров
у Странама код криве црешње
онако сав накостершен
лице му се аман руга.
– Ће си забасо Благоване?
– Што забасо идем уцери.
Да л ти ниси забасо?
– Е нећеш да прођеш овудије.
Има да те врљнем потпут.
Не можемо ти и ја истим путем да одимо.
Виш каки си забогаљен.
Ниси таки није пристао.
Виш чакшире виш каврље...

Планем и све му опсует по списку.
Он да ме засретне он да ме врљне?
Па нисам му приспео на праг
Да иштем да камчим ко циганка.
Имам шта имам идем куд идем.
Изгледам како изгледам нисам страшило.
Каврљам гегам се рамљем спотичем богаљам
гуремељам како знам и умијем.

А да видиш њега пусника
задриго пун силе и бијеса ко да е наредник.
Укопо се насред пута.
Испријечио се ко неки арамбаша.
На мене нашо да се истреса и татрањи.

Ће до да се поизмакнем
и дочепам један оплавак
па да га заждијем по вр тинтаре
ал не снађо се.

Унесе ми се у лице
дочепа ме сдвије руке за колир
одиже ме ко перушку
и врљну тамо наниж низ папраће.

Све ми се преврте у животу.
Све ми се завитла у тинтари.
Нађо се на дну пакла и понора.
Све сам звијезде угледо усред дана.
Онамо ће је Немрак учиње ми се да
е Богољубов лаз.

Сечине ми дошле на Превоју
А Рајакovina у Валоzi код колибе.
Како се оно звадија: Драгован Радован...
туц муц ајд сад мајчин сине.
Очију ми не знадо ништа о себе.
Мешто да ме поздрави човечански
па носио сам га у наручју кад је био мракота
испод Санковца и Немрака за говедима.
Е друкше ћемо одселе синане мајчин.
Ако оћеш лијепо оћеш
ако нећеш – ћорава ти страна.

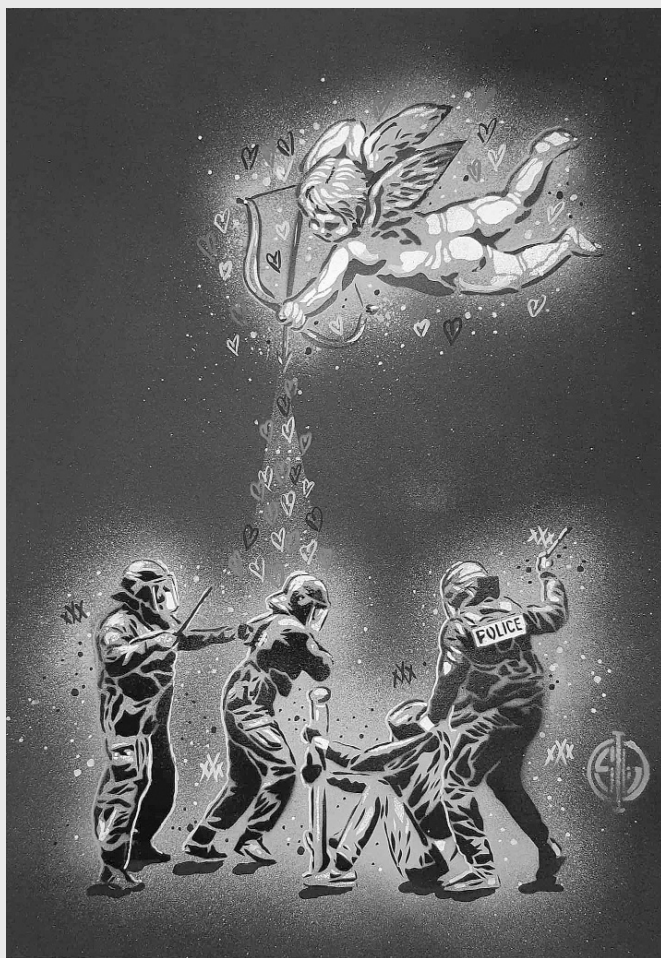
Септембар 2020.

Рајица Драгићевић рођен је 5. маја 1956. у Мланчи код Студенице. Школовао се у Мланчи, Рођевићима, Краљеву и Новом Саду, где је дипломирао на Електротехничком одсеку Факултета техничких наука.

Објавио је књиге песама: "Ево моје главе", "Стражилово" 1984, "У несвести", "Кровови" 1992, "Истрајавам", "Научна књига" 1996, "А заводи ме бескрај", "Каирос", 2007. Поезију, прозу и критику објављивао је у многим листовима и часописима: "Поља", "Књижевна реч", "Летопис Матице српске", "Свеске", "Повеља", "Кровови", "Борба", "Политика експрес", "Тојест", "Глас омладине", "Студент", "Младост", "Поезија", "Сунчаник", "Златна греда" итд.

Добитник је награде "Печат вароши сремскокарловачке" за 1985. годину и Међународне награде за креативност у матерњој мелодији, 2008. Био је уредник за поезију у "Стражилову" од 1986. до 1990. год. Песме су му заступљене у антологијама. Члан је Друштва књижевника Војводине и Удружења књижевника Србије.

Шест година радио је као професор у Средњој школи електроструке "М. Пупин" у Новом Саду, а од 1988. до пензионисања радио у Електропривреди (Електромрежи) Србије на пословима управљања електроенергетским системом.

Оскар Паница

Жута крастача

"То беше иста животиња коју видех на реци Хевару, и гле, показа се као камен сафир."*

Језекиљ 10, 20.

Пловио сам великим бродом. –

Како бих избегао страшну колоточину лондонске недеље, у Саутворку сам се укрцао на пароброд и отиснуо се на море. Било је рано. До зла бога рано. Док сам пролазио кроз лондонске улице, оне су зјапиле пред мном попут редова неке некрополе. Миљама далеко, усред Ситија, ја једини човек тамо где се иначе сјати њих хиљаду. И то један странацкоји се није повиновао обичајима земље домаћина. А унутра, у кућама, Лондонци су били заузети Давидовим псалмима, девојчице с белим уснама и белим капима су шушкале, док су дечаки у кратким, црним недељним спенсер жакетима мрмљали: *Great is the Lord, and high ly to be praised!*, а кроз безбројне црквебрујала је бескрајна, бајковита рецитација Соломона, једногласно, у квинтама, у октавама, док ти се несмути у глави и не полудиш. – Тако сам се отиснуо на море, како бих избегао тај пијетизам. Надао сам се да ћу тамо наћи мање колоточине и промену спрам вечних, хебрејских мелодија.

Сунце се спустило на Темзу. Испочетка у лаганом, а касније у све бржем темпу, заобилазили смо тегљаче, теретне бродове, пристаништа, плутаче, пажљиво их избегавајући, и пролазили испод мостова. Свуда су, преко кабина и уређаја, била разастрta лакирана платна. Псалмско расположење и недељно празновање спустило се на Темзу. – Били смо мало, шарено друштво. Пароброд нам је требао служити за забаву. Време је било лепо и сјајно. Били смо у јуну. Путне карте јефтине. Али *respectabi-*

lity је у то време, када читава Енглеска пева псалме, била против тога да се излази на море. И тако смо били само мала група шареног састава у којој нико није познавао никог, свако меркао другог: Шта је Твој разлог да данас пловиш низ Темзу?

Мало-помало ширио севидик. Приближавале су се ниске обале са зеленим шипражјем. Изгубио се црни, димом обавијени Лондон. Скромно се најавила природа са својим неизрецивим духовним дражима. Први нетакнути свежањ траве нас је дирнуо након милионски нагомиланог интелекта каменог града. С десне стране појавио се *Гринич*, чувен по енглеској опсерваторији. А касније, после пола сата, *Вулич*, велики арсенал. Река се ширила и све више дичила. Сусретахли смо моћне пароброде који су се враћали кући из земље поморанци или из цветне земље тепиха. Јер море не познаје недеље.

Понеки путник сишао би у кабину на ујину; а вратио би се назад са остатком хлеба у руци. Галегови, који су нас пратили из велике даљине, сјатили би се за трен ока над нашом лађом у позицији Светог духа, стављајући нам жалосним, сиктећим кликтајем до знања да су гладни. Ове животиње познају људе који плове Темзом и њихове обичаје. Посматрају њихове вилице и разумеју их, као што ми разумемо нама познате људе кад се лате за свој унутрашњи џеп. Оне знају да су људи, који се пуног стомака врате из кабине, сажаливи. И онда им сви, како стари тако и млади, бацају комаде хране. Ретко кад оно што је бачено доспе на површину воде. У лету, са елегантним покретом трговачког путника, оне за час посла уграбе оно што им је понуђено и поново заузимају перенирајући положај, ужурбано се врзмајући око наших глава.

Извадио сам карту и предомишљао се докле бих требао да се возим. Имао сам јак страх од морске болести. А надолazeћи таласи најављивали су да се све више ближимо мору.

Одлучио сам да се возим до *Грејвзенда*, где се иначе Темза улива у море. Тамо сам хтео да користим желе-

зницу или неки од чамаца који су се враћали назад. – Стајао сам на доњој палуби и гледаоу правцу Лондона, града који ишчезава. Ухватила ме је нека брига: Па што ниси отишао у цркву! рекао сам самом себи. – Па ти ионако не верујеш у Бога! – Не, али иде се у цркву! – Али чему? Како би спровели "дело", *opus operatum* према механичком схватању католичке цркве, а затим се остатак недељног дана заслужено излежавали? – Ма не, идемо у цркву, идемо тамо да сеорасположимо. – Ах, *à la bonne heure!* – Или идемопо спиритуалну коску, како би је глодали остатак дана. – Изврсно! – А онда псалми! – Наравно, псалми, и они се покупе. – Они се чак ни не изводе тако лоше; тај облик једногласног рецитирања, састављен од стотину девојачких гласова ох, дражесно, баш дражесно! – Па онда, што ипакниси отишао у цркву? – Ма, хтео сам да побегнем напоље, у природу, на море, нисам хтео да радим оно што други раде. – Па добро, што се онда тужиш? – Уопште се не тужим; само говорим о томе. – Не, мој друже, него је први удар мора од малопре, прво заносење брода сатерало жуч у моралност, па сада цмиздриш попут Одисеја и конструишеш теистичке греде како би њима подупро своју душу болећивуна море. –

Тако сам се мучио на доњој палуби брода док су галегови једрили над мојом главом истом брзином као и брод и спопадали ме својим оштрим кљуновима. – Тако онога ко самог себе оптужује прогони мисао.

Што се даље одмицало, то су се све више губиле обале. Зелени појаси и ртови издалека. Далеко иза нас на хоризонту црнкасто смеђи облак: узаврели Лондон. Вода и вода, само вода. Па кад ће да се појави *Грејвзенд*? Грејвзенд лежи на месту где Темза утиче у Северно море. Капетан ће да направи маневар, како би пронашао добро место за пристанак брода. Пристаниште ће да буде најављено.

Гледао сам у воду. Ту су се мешале две боје. Боја Темзе и она мора. Две струје су се сусретале: низводни ток Темзе и надолazeћи океан. А наш пароброд се пробијао кроз обе. И лагано, али јасно препознатљиво, почеше она сабласна љуљања колоса на пару која нам показују да упркос свој хитрини, свом кретању унапред, свој пари и пени, свом звиждању и стења-

* Напомена преводиоца: Паница је модификовао цитат из Библије, а како би био одржан смисао његове модификације, реч "животиња" коришћена је овде у јединини не у множини, како је то случај у српском преводу наведеног места из Библије.

Оскар Паница

њу, свим замасима лопатицаи свој за-
глушујућој буци, пароброд, наша
стамбена кућа, нијеништадруго до
игра таласа, да га једна сила љуљата-
мо-амо. Пратио сам с језом то њиха-
ње. Наш брод се моћно пробијао на-
пред, летео је попут галеба,избацивао
је сувишну воду, јахао је на надолaze-
ћим таласима горе-доле, попут дечи-
јег коњића њихалице, напред-назад,
био је ваљан и добар. Али, поред све-
га тога, он је следио и трећу врсту
кретања, ону кружећу, с једне стране
на другу, која беше неразумљива, као
да се дебели труп брода, без обзира
што је махнито напредовао, њихао на
мору још у некој врсти екстра-крета-
ња попут плешуће орахове љуске.
Конструисао сам себи ту кретњу ек-
тра у виду теоретског брода којег сам
убрзавао, тако да је настала гротеск-
на слика; као да се пијани пароброд
клиже по мору. – Кад ће наићи Греј-
взенд? –

Још увек сам стајао на доњој палу-
би и зурio у воду. – Када нас надражи
сума истих звукова и мноштво оптич-
ких утисака који се понављају, после
извесног времена спољашња чула
отупе, а из наше унутрашњости изви-
ре нека врста "кристалног вида", нека
аутохтона моћ, трећа кретња, којом
више не можемо да командујемо, ко-
ја, ругајући нам се, као "слободна во-
ља" сама ступа на сцену, при чему чи-
таво проклетство и благодат нашег
порекала, онога што су наши преци
мислили, с неумољивом присилом
делује на нас, а невидљива животиња
у нама поставља своје велике захтеве.

Кад ће наићи Грејвзенд? – Сабла-
сна заносења бродског трупа су ме
дубоко и необјашњиво узнемирила.
Нисам мислио да је у питању морска
болест. Није ме спопао *nausea*, ника-
ква мучнина. Није се радило о чисто
спољашњој ситуацији. Отприлике ту-
цет пута сам пловио бродом на мору.
У питању је био дубок, унутрашњи
чемер којем сам се препустио. То је
био комплемент надолazeћих мор-
ских таласа којима брод није могао
да се одупре. А онда сам осетио да ће
да ме савлада кукавичлук.

Отпозади је наишао један човек и
застао поред мене. Био је то један
бродски послужитељ у униформи.
Хтео сам да га питам где се налазимо.
Али превише ме је стегло изнутра. А
сада, управо у том моменту да гово-
рим енглески јако ми је тешко пада-
ло. Нисам могао да се ослободим. –
Најзад ми је успело да се савладам, те
га упитах: Кад ће наићи Грејвзенд? –
"О, драги мој господине – одговори
човек који је био касир – Грејвзенд
лежи четири миље иза нас. Погледај-
те овамо!"

Окренух се. Чисти ужас! Плави
ужас! Колосално плаво поље. Плави
хоризонт простирао се неизмерно да-
леко, а у неизрецивој даљини додири-
вао је таласе. А пода мном бесциљно,
дречеће, интензивно плаво, метала-
сто поље по целој ширини обасуто
хиљадама белих, уврнутих места, ко-
лосална плаво-бела шаховска табла.
Налазили смо се на пучини. Сунце је у
пуном сјају, попут ужареног ока, одо-
зго обасјавало све живо. Ништа се

није могло видети осим плавог неба,
плавог мора и белих таласа. А наш
брод је бесомучно шибао напред.

Док се тако споља не мене сручило
светло усхићење, у мојој унутрашњо-
сти сам се у горким мислима вратио
назад у Лондон. У себи, у свом сећа-
њу, видех много малих девојчица у
цркви болнице за нахочад, како су за-
дивљујућом хитриномрецитовале
псалме и тамо укочено седеле с бе-
лим капицама, док им је на танким
уснама звецкала богобожаљливост.А
напољу преда мном лежало је хиља-
ду белих усталасалих глава, вечно на-
стајућих и нестајућих. Овде природа
са својим нечувеним ентузијазмом, а
тамо укроћена, припитомљена, кру-
табогобожаљливост са својим пара-
лишућим дејством на срце и ћуд.

Одједном жесток удар на бродском
трupu који је читавог колоса с јези-
вом лакоћом потиснуо у страну, услед
чега је дим на хоризонту исписао ве-
лику криву. Трећи покрет! Умало не
пукнух како ме изнутра обузе болест.
Не морска, него душевна болест. –
Могао си да останеш у Лондону и да
слушаш његове бљутаве химне! –
Осетио сам да ти таласи, те уздигну-
те белоглаве кресте, личе на црквене
псалме. И као што су ови одувек у цр-
кви без икаквог отпора сламали моју
душу, тако сам садбез могућности
спаса био препуштен онима. – Да ли
је претила опасност? – Не разми-
шљах о томе! Одличан брод, машина
без мане, прелепо време, мирно море,
повољна бриза, дан тако диван као да
га је Бог створио. – Али трећи покрет.
Нешто неконтролисано. Психа набре-
кла од муке. Унутрашња, духовна
продукција која само што не експло-
дира! – А при томе болестан! Ах, та-
ко дубоко болестан изнутра! –

Брод се сад пробијао кроз плаву
пустињу попут хица стреле, уз јак
писак. Нигде сад више није био по-
ребан опрез због маневра, војне
кривинама, као претходно на Темзи.
Зелене воде лежале су иза нас. При-
хватило нас је блиставо плаветнило,
све се плавило од њега. Као да су се
свуда око нас раствориле масе сафи-
ра. А оштро, попут челичног сечива,
у лице нам се уносио бистар, прови-
дан ваздух. Међутим: после неких
педесет или сто или пак двеста мета-
ра, усред кретања, читав брод поче да
се нагиње на страну, да се на тој стра-
ни спушта надолe, као да се понизно

клања некое, иако је удар таласа остао исти – колосалан знак упозорења.

Обратио сам се капетану: Кад ће се ukazати следећа прилика за приста-
нак? Куда смо се упутили? – "Креће-
мо се према *Клактому на Мору*. Тамо
ће брод одмах да направи заокрет и
врати се назад. Тамо такође можете
да користите брзи ноћни воз за Лон-
дон!" –

Сео сам на клупу у правцу Фран-
цуске – јер тамо је лежала Француска
– и очекивао ствари које треба да се
догоде. Нешто је морало да се деси.
Нисам имао морску болест. Али осе-
тих пуноћу као да ће нешто да се ро-
ди у мени. Ужасан страх лежао је на
дну моје душе.

И одједном се нешто догоди! Од-
једном, усред бистрог ваздуха што је
попут плавог плашта лебдео око нас,
усред кристално јасног, азурног мора,
одједном се појави – *један брод*.
Ужурбани пароброд. Потпуно осве-
тљен од подневног сунца. Пловио је
истом брзином као и ми. Директно
испред нас. Јарко жут попут лимуна.
Офарбан онако како нико на свету не
ће поново офарбати свој брод. А по-
што смо се кретали скоро истом брзи-
ном, преварио сам се у погледу њего-
вог правог кретања. Са својим там-
ним, брадавичастим избочинама ка-
бинских отвора дречаво обојени мон-
струм нам се приближавао попут *жу-
те крастаче*, попут циновског, отров-
ног водоземца. Лакнуло ми је у мо-
менту када сам га угледао. Наиме, сад
сам имао застрашујући предмет на
који сам могао да се усредсредим. А
читава појава је без обзира на сву
монструозност била тако сјајна, вели-
чанствена и фантастична да сам као
опчињен зурio у тај невиђени идол.
Жути точкови с лопатицама стварали
су обилну пену. Плава бујица мешала
се са жутим осовинама и штанглама,
стварајући зелениопорњак. Свуда,
унаоколо, божија милина од времена.
Плаветнило, као да је извучено из
двадесет небеса; као да ваља подићи
расположење неког злочинца. У да-
љини, колосалној даљини само плаве
траке и линије, плаве кривуље, при-
зме и сферни пресеци. И све провид-
но попут вечности, безгранично по-
пут душе. А испод, директно око на-
шег брода, љубичаста маса, попут
пруског плавог у течном стању, као да
је на том хоризонту, под тим небом,
тим фирмаментом, данима падала са-

мо плава киша. И даље је на милион
страна све штрцало на тој плавој ма-
си, бели врхови таласа ... Моју душу
обузе колосални вихор слободе. ...

А сад један трзај, па нам се жуто,
голо чудовиште тако јако приближи-
ло, као да ће да нас оњуши. Сад сам
чуо цичу и тутњаву бочних погон-
ских точкова. Заправо, било је скроз
жуто. Читав димњак, све до једне ма-
ле горње црне траке, па све надоле до
трбуха било је прекривено интензив-
ном даждевњачком жутом бојом. На
страховит начин незграпна, прљави
бачва хучала је напред, иако у ствари
није напредовала, јер смо упоредо с
њом прелазили исту трасу. А затим,
још један мали трзај, и тада – тада се
ствар на мору налазила од нас удаље-
на највише десет метара, тик до нас,
надохват руке, тако да би, нема сум-
ње, даља промена курса за последицу
имала карамболажу. Нехотице сам се
освртао, не би ли угледао капетана и
уверио се у то да ће у случају нужде
превише смелом пароброду бити
упућени сигнали. Али на моје изне-
нађење, око мене су сви, како путни-
ци тако и чланови посаде, глупо и по-
спано лежали на поду и на клупама,
сунчајући се на меком ваздуху.

Кроз главу ми прође мисао да је
цео тај приказ требало нешто да зна-
чи. Прогањала ме је мисао да је све то
ту због мене. Попут сујеверног Хо-
ланђанина који се сусреће са одврат-
ном животињом, упозоравао сам себе
да је смицалица могла да буде наме-
штена мени. – Читава палуба тамо на

страном броду била је глатка, као да
је обријана. Видео сам уске даске од
дрвета с њиховим урезима прекриве-
ним катраном. Нигде није било капе-
тана. Нигде кормилара. Свиме се
управљало изнутра, из котларнице. –
Да нисам можда имао халуцинацију
брода? – То је било искључено, јер
осетио сам на сопственом броду за-
њихај што га је стварао налет таласа
сумњивог пароброда. А видео сам и
како су се на зиду мог брода смењивали
рефлекси сунчеве светлости
приликом незнатних покрета жутог
једрењака. – Попут разјарене живо-
тиње киптећа посуда клизила је на-
пред. А ипак није баш напредовала.
Нигде нико није провирио. Окна на
потпалубљу беху затарабљена и за-
творена. Попут помахнитале локомо-
тиве чији је вођа на кривини испао из
ње.

И на том усамљеном броду што
нас је прстигао и неуморно пловио
истим путем као и ми, назад је, скри-
вено, на уској клупи седела стара же-
ница, у старој ношњи, завијена у жу-
тоцветни шал, такозвани персијски
шал, какав је пре више од тридесет
година ношен као нешто врло драго-
цено, али би сада морао да важи за
нешто неподношљиво неукусно.
Мирно је седела тамо, удубљена у се-
бе, каква је одувек била. Јер ја сам по-
знавао ту стару женицу. На крилу је
имала малу, поцепану кожно торбицу,
окачену о десно раме, а чинило се да
десном руком броји старе сребрњаке,
како би платила возњу. – Како је та

сирота старица доспела тамо? На брод што се упутио из Енглеског канала, Француске или ко зна одакле и плови к северу, можда према Норвешкој? – Нисам самом себи хтео да поверујем. Сада сам знао да није било сигурно да ли су и остали моји сапутници на броду видели тај халуцинирани пароброд. Али шта је неколико наших идеја и разматрања спрам тако прождрљиве немани која, бучно штрцајући око себе, а свега неколико метара удаљена од нас, тугњи попут неке задихане животиње? Шта је наше хтење наспрам једног оваквог моћног чулног утиска? Но да ли је тако велика разлика између халуцинираног пароброда и пароброда у правом смислу те речи? Зар нису оба смештена у нашој глави? А управо овај, тај један, можда халуцинирани пароброд тиче се једино мене на јединствен начин! То је израз мојих чула, непознате силе у мени што ми се ни на који други начин не указује! А ту стару женицу, њу сам само ја могао да познајем! – Одједном ме је изнутра нешто повукло и нисам више могао да анализирам. Препустио сам се томе. Мисли ми бежу расејане Читава беда моје младости стушила се сад, изненада, у мој дух попут жуте, прљавебујице. – Читаво верглање вечних моралних опомена, библијских изрека, пијетистичких самопреиспитивања и катехистичких застрашивања, којима сам из дана у дан био изложен и мучен, покрену се сад и поче са звиждањем: "Шеста заповест! – Не чини прелјубу! – Шта је то? – Треба да се плашимо Бога и да га волимо, како би чисто и чедно живели у речима и делима" Боже, о Боже, па зар је наш дух вергљ што немилосрдно понавља оно што се некад утвљивало у њега? А та стара женица била је она која ми је увек нешто тувилу у главу. Стара, честита мајчица! Одавно је била мртва, мировала је негде у Немачкој, затворена у другоразредном ковчегу, метар и по под шљунковитом земљом. А сад је седела тамо на другој страни и бројала новац и, шкиљећи, бацао поглед к мени. И тако је увек седела тамо и бројала ми петопарке, када бих одлазио у туђину. И онда би ме преплавиле читаве ракете од укора и паметовања. Фини шапат! Несносан кад би потрајао: Буди вредан! Обрадуј своју мајку! Колико само новца кошташ! Како би постао честит човек! Кога ваља поштовати. ...

Бацао сам поглед преко, а у њему су се мешале самилост и згроженост. Тамо преко пута седео је део моје прошлости с којим апсолутно нисам хтео да имам посла, а њега ипак нисам могао да порекнем! – И баш овде ме хвата та страшна утвара и прекрива се бојом подле одвратности, па ме присиљава да је признам због једног дирљивог момента. Боже! каквим бедним границама смо само омеђени! Једног недељног дана слободног духа кренемо на излет, морски излет, како бисмо побегли од монотоног, досадног црквеног псалмодирања, кад оно напољу – напољу на мору, издижући се из наше сопствене невидљиве душе, сустиже нас осветничка утвара која, наклукана дреком нашег детињства, довела из Енглеског канала, смести се тик уз нас, па тера шегу с нама и присиљава нас да пактирамо с њом.

Када сам целокупну горчину тог фаталног феномена готово до последњег остатка окусио у себи – тако да сам већ био спреман да скочим преко палубе, не би ли избегао тај приказ – *жути крастача* изненада направи заокрет, као из једног потеза, и готово неприметно се удаљи у правцу француске обале. Осетих да је процес завршен. Одједном, као под налетом исцрпљености, прекрих лице с оба длана и ослушнух дубоко у себи, као да знам да тамо, а не на мору, чучи жути крастача, утвара која ме је тако намучила.

И тако дуго седех и уживах. – Онда сам се хитро окренуо и отворио очи. Моји сапутници су непомично лежали ту, на клупама, на поду, препуштајући се сунчевим зрацима. Чини се да нико од њих није приметио жути брод што беше тако близу нас. – "Very nice day to day, sir!" изнебуха рече капетан поред мене. – Да, заиста је био прелеп дан. – Тек сада, када ми се неко обратио, приметио сам да је напад стварно прошао. – С леве стране је пред нама лежала енглеска обала, зелена, дивна, ведрa, срећна попут драгуља. – "Клактон на Мору!" – обзнанио је капетан после извесног времена. Обавештени смо да ће пароброд да се задржи свега неколико минута и одмах потом врати назад за Лондон. – Да ли желим да се вратим? – Не, изустих, искрцаћу се овде. – И опет рече капетан: "Oh, it's a beautiful day to day, sir!" – Оцећао сам се све слободније. Секунд за секундом сам

израћао из понора смућености и љуштио одвратне коре доживљене варке са своје душе. – С милином и извесном радошћу посматрао сам једва приметне мере за искрцавање као исто толико знакова свог поновног здруживања са сигурним, здравим спољашњим светом. –

"Клактон на Мору!"

Било је то једно од недавно насталих морских пристаништа што их је њихова обала чинила доступним читавом југу, где Енглези, посебно зими, неколико дана радо уживају у слободном ваздуху и светлу.

Искрцао сам се, и једва да сам прешао десет корака од места искрцавања – кад угледах високог, мршаваг пароба тог места с хармонијумом на зеленој ливади ималу, веселу заједницу окупљену око њега ради богослужења. Држао је свечан, срдачан говор. А ја сам још увек био тако болестан и неотпоран, па сам скинуо шешир и придружио им се.

Касније сам седео на обали и сати-ма зурео у море у правцу Немачке и посматрао беле врхове милиона таласа на тој неупоредиво плавој подлози. – Пароброд је одавно отпловио. – Оба пароброда су одавно отпловила. – Циновска површина ослобођена за неспутане мисли; неспутане попут мора са својом колосалном монотонијом.

С немачког превео
Дамир Смиљанић

Изворник превода: Oskar Panizza,
"Die gelbe Kröte", у: Pan. Zweiter Jahrgang.
Heft III (1896), стр. 185–191.

НЕ ОСВРЋИ СЕ СИНЕ

Не осећам, дакле, никакав страх
 Пред чињеницом да ћу нестати
 И претворити се у прах
 Два млада бића за мном ће остати

"Ex malo bonum", из лошег добро
 Ако ја нисам, неко ће знати
 Само напред, смело и храбро
 На понос своме уснулом тати

Оно што ја нисам, они ће знати
 Смелошћу својом докле могу
 Једна звезда са неба их прати
 Напред само, ногу пред ногу

И на критике не обзир се, пусти...
 Увек ће бити паса што лају
 Крај пута животног, такви не трају
 И брзо се примичу своме крају

Погледај на час к мени, ка небу
 И када стигнеш до циља свога
 Намигни шеретски, сети се тога
 Захвалност нек' иде у правцу Бога

ТРАВКА

Бићу тек травка у панонској равници
 Кад откуца коначно судбине сат
 По којој ће твоја нога газити
 Када се претворим у траве влат

И када спознам из даљине
 Да корачаш ти и сенка драга
 Истопићу се од милине
 Милујућ' твоја стопала нага

НОЋ ШТО МЕ НА ТЕБЕ
ПОДСЕЋА

Ова ноћ ме на тебе подсећа
 И ове лиске отпале у трави
 На оне јесени и давна пролећа
 На прве титраје срца у љубави

А знам таквих нема више
 Нити ће икада више бити
 Ни шетњи оних уз реку после кише
 И обала некако друкчије мирише

Ни оног погледа испод трепавица
 Што наговештај чежње пружа
 Нити руменила твог млађаног лица
 Ни твоје коже к'о мирисна ружа

Мирко Стикић је рођен 1958. год. у Лазареву код Зрењанина. Дипломирао је на Економском факултету Универзитета у Београду. Радио је у републичким и покрајинским органима управе у Новом Саду. Објавио је три збирке песама "Душа на длану" (2011. г.), "Корак до сна" (2012. г.) и "Банатска елегја" (2018. г.) све три у издању Издавачке куће "Прометеј" из Новог Сада. Члан је Друштва књижевника Војводине (ДКВ). Награђиван Живи и ствара у Новом Саду.

Дамир Смиљанић

Портрет једног модерног јеретика

Сто година од смрти Оскара Панице

Зана 28. септембра 2021. навршило се сто година од смрти немачког писца Оскара Панице [Oskar Panizza]. Да се једно време није зналогробно место на којем је сахрањен, симптоматично је за судбину овог ствараоца. Наводно је то била жеља његових рођака. Шта је неко могао да скриви свету, па да тако буде препуштен колективном забору, да претрпи судбину анатемисаних особа (нпр. политичких противника) у старом Риму које је дословно требало избрисати из сећања и уништити све трагове што би подсећали савременике и будуће генерације на њихово постојање? Но изгледа да таква *damnatio memoriae* овде ипак није уродила плодом. Напротив! Сто година после његовог анонимног одласка са животне сцене приводи се крају издање његових сабраних дела у десет томова,¹ а у току прошле године је чак одржана интернационална онлајн конференција поводом стогодишњице смрти овог аутора у организацији Департамента за немачке студије Универзитета у Аризони,² што показује да они које прерано проглашавају мртвима заиста дуже живе.

Оскар Паница рођен је 12. новембра 1853. године у баварском месту Бад Кисинген. Његов отац, Карл Паница [Carl Panizza], који је био италијанског порекла³ и водио један хотел, преминуо је 1855. године, па се о одгоју Оскара и остатка фамилије требало бринути његова мајка Матилда [Mathilde]. Међутим, иако првобитно крштена по католичким обичајима, мајка доноси одлуку да сва њена деца прихвате протестантску веру, што јој доноси конфликт с локалним (католичким) свештенством. Конфликт врхуни у одређивању католичких старатеља за троје деце, међу њима и Оскара. Оскар је одгајан у строгом религиозном духу, између осталог на једном пијетистичком институту за

васпитање дечака. Тек од 1872. године Оскар је поново могао да живи код своје мајке. Бурно детињство оставило је трага на младићу, а то се види и по његовом критичком ставу према католичкој цркви што ће га касније развијати у разним списима. Иако је имао уметничке аспирације – хтео је да постане певач – Паница се ипак определио за медицинску каријеру и после успешно апсолвираних студија медицине, почиње 1882. године да ради као асистент код познатог психијатра Бернхарда фон Гудена [Bernhard von Gudden] у једној установи за ментално оболеле у Минхену. Међутим, због сопствених здравствених проблема (појава депресије) и несугласица са својим претпостављенима, он даје оставку на место лекара, а с обзиром да је био материјално ситуиран (наследио је поприличну суму новца), одлучује да се у потпуности посвети књижевном стварању.

С обзиром на релативно кратак стваралачки век,⁴ Паницино дело је сасвим солидног обима. Оно садржи збирке приповедака *Сутонски комади* [Dämmerungs stücke] (1890) и *Визије* [Visionen] (1893), збирке песама *Мрачне песме* [Düstere Lieder] (1885), *Лондонске песме* [Londoner Lieder] (1887), *Легендарне и бајковите песме* [Legendäres und Fabelhaftes] (1889) и *Парисјана. Немачки стихови из Париза* [Parisjana. Deutsche Verse aus Paris] (1899), затим комедију *Свети мужилац* [Der heilige Staatsanwalt] (1894), "небеску трагедију" *Концил о љубави* [Das Liebes konzil] (1894), једночинку *Добричина* [Ein guter Kerl] (1895) и историјску трагедију *Нерон* [Nero] (1898). Поред тога, Паница је објављивао и сатиричне списе, есеје, написао је и једну филозофску расправу (*Илузионизам и спас личности* [Der Illusionismus und die Rettung der Persönlichkeit]), збирку текстова *Империјалја* у којој је хтео да наведе све могуће (али и умишљене) злочине

Дамир Смиљанић

царског режима (дело је довршено у априлу 1904, али није објављено за време његовог живота), а доста – и до данас необјављеног – материјала може се наћи у *Циришким дискусијама* [Zürcher Diskussionen], часопису што га је сâм основао за време свог боравка у швајцарском егзилу и водио до свог протеривања из ове земље. Свакако, највише полемике изазвала је његова драма *Концил о љубави* у којој се представници црквене власти у Риму терете за раскалашан живот што онда Бога, Марију и Исуса, огорчене понашањем њихових људских репрезентата, нагони да пронађу адекватну казну за непослушност папе и његових следбеника. При томе им помаже нико до други до сâм ђаво који склапа пакт са својим небеским антиподима, како би се развратном човечанству очитала буквица. Заузврат ће ђаволу бити поправљена капија на улазу у пакао, а биће му дозвољена и слобода мишљења (ово последње је вероватно била жеља самог аутора драме, а у томе се види његов сарказам). Са заводницом Саломе он зачиње једну заносну лепотицу која помамне грешнике приликом полног односа заражава сифилисом. Због овог разоткривања дволичности клера, али исто тако и самовоље увређених бесмртника током 1895. године покренут је судски процес против Панице у којем се сâм бранио од приговора бласфемije. На његову жалост, иако су солидарност с њиме изразили и такви књижевни ауторитети попут Михаела Георга Конрада

[Michael Georg Conrad], Теодора Лесинга [Theodor Lessing] и Карла Крауса [Karl Kraus], изгубио је процес и био осуђен на једногодишњу казну затвора у Амбергу. Уместо да се по окончању затворске казнеповуче, Паница је 1896. узвратио ударац објавом полемичког списа *Onpoumaj od Минхена* [Abschied von München] у којем се обрачунао са провинцијалним менталитетом становника баварског велеграда, пребацујући им да су папине улизице и празноглаве пивопије. Одмах по објављивању овог списа, расписана је потерница за провокатором, а овај је морао да пребегне у Швајцарску.

Стална неизвесност око личне судбине, промена места пребивања као и бесомучна шиканирања⁵ и прогон од стране власти оставили су трага на Панициној психи. Ионако лабилног менталног здравља због све учесталије појаве халуцинација и параноидних представа, Паницина ситуација се још погоршава када лично цар Вилхелм II изда интернационалну потерницу за његовим критичарем, тако да је приморан да капитулира и да се добровољно преда органима дисциплинарне моћи – полицији и психијатрији. То му испрва не полази за руком што га наводи на још једну скандалозну акцију – једног октобарског дана 1904. године провоцира своје хапшење, пошто полунаг лута минхенским улицама. Најзад, у фебруару 1905. године бива интерниран у психијатријску клинику, а преосталих шеснаест и по година проводи у једном санаторијуму у Бајројту. Као што је већ речено, тамо и умире од последица могућег удара 28. септембра 1921. Рођаци нису хтели да поставе надгробну плочу на месту на којем је сахрањен на бајројтском гробљу. Срећом, сећање на њега – поред наведених скандала – чувају његови списи који су у међувремену доживели више различитих издања. А како на почетку овог портрета поменута конференција показује, Паницино име није могло бити избрисано, колико год то не одговарало представницима црквене и световне моћи којима се овај бунтовник у више наврата гадно замерио.

Шта су лајт-мотиви Панициног стварања? Критика религиозних и државних ауторитета, одбацивање конформизма, радикална афирмација индивидуалности, преиспитивање

разлике између стварности и привида, позитивно вредновање илузија и халуцинација, тематизација сексуалности, обрачун са сопственом прошлешћу, афирмација циничког (дословно: киничког⁶) става, напоследку сродност генија и лудила, препуштање параноји и аутодеструктивном нагону. Да се ради о идиосинкратичном аутору не показује само тема и садржај његових дела, већ и форма и начин писања – то се види најбоље по ортографији која не следи уобичајене конвенције (Паница пише онако како се немачке речи изговарају, нпр. уместо 'Philosophie' он пише 'Filosofie'). Већ сам језик рефлектује неприлагођеност овог аутора свом социјалном окружењу.

Иако стилски може да се уброји у групу немачких аутора који су припадали натурализму (о томе сведочи и његова припадност оној групи писаца познатијој под називом *Минхенска модерна*, окупљеној око Михаела Георга Конрада), Паница никад не следи праволинијски реалистичку интенцију – његов реализам је увек преломљен оним необичним, субјективним цртама увек угрожава објективни поглед на стварност, ако је овај уопште могућ. Највећа Паницина провокација јесте да уважава перспективу илузије и халуцинације као потпуно оправдану поред оне реалне, њихов судар и сукоб остаје нерешен. Некада се не може рећи шта је стварно, а шта илузорно. До које мере перспективе овде остају неразлучене показују и његова филозофска разматрања. У

кондензованој форми она могу да се нађу у његовој расправи *Илузионизам и спас личности* (1895) посвећеној контроверзном индивидуалисти и анархисти Макс Штирнеру [Max Stirner]. Као што Штирнер не признаје ауторитет друштва, државе и цркве, критикујући све идеалистичке и остале метафизичке конструкције, тако и Паница покушава радикално да афирмише категорију субјективности, дајући последњу реч оном принципу у субјекту који га детерминише, а да се сам не може ставити под контролу нити самог субјекта нити друштвених инстанци – наиме, реч је о *демону*. Он га одређује као "праначело делања код свих људи", штавише, као крајњи категорички императив којем треба да се подреди свако делање: "Делај онако како Ти прописује Твој демон. Ако зазиреш од консеквенци у појавном свету, онда је овај јачи од Тебе. Ако се Ти приближиш, онда си Ти онај ко односи победу. Можда ћеш да пропаднеш. Али пропаст у појавном свету је судбина свих нас."⁷ Није чудо да је ово написао неко кога је очигледно сопствени демон терао до крајњих граница и дословно одвео у пропаст. Али то је управо била цена његове афирмације.

Приповетка "Жута крастава" [Die gelbe Kröte] (1894), чији превод излази у овом броју *Златне греде*, даје пример Панициног поигравања с перспективама реалног и иреалног, чулног опажања и уобразиље, актуелног тренутка и евоцирања прошлости. Безимени наратор – иза којег можемо

да претпостављамо да стоји сâм аутор, с обзиром на то да је Паница један део свог вагабундског живота провео у Лондону – жељан промене од велеградске колоточине, одлучи да се, мимо обичаја земље у којој пребива, једног недељног јутра, када грађани Лондона хрле у цркву да слушају псалме, дрзне на једну авантуру и на неколико сати напусти енглеску метрополу и проведе их у морској пловидби на једном пароброду. Али свака слобода има своју цену, па тако и ова од избегавања верских дужности. Истина, што се више удаљава од Лондона, "одметник" све више осећа своју растерећеност од бесмислених недељних обавеза у цркви; али што се више приближава мору, све више се најављује извесна унутрашња узнемиреност, иако лично не сматра да је толико осетљив на морску болест. Када коначно доспе на пучину, без знања да се тако удаљио од обале, почиње агонија његових чула. Одједном цео амбијент опажа као игру шљаштећег плаветнила мора с "белоглавим" таласима, поглед му бива прикован за "плаво-белу шаховску таблу", где таласи почињу да личе на беле капе девојака које богобојажљиво рецитирају Соломонове стихове. Као последица те афицираности колоритом морске идиле и игром морских таласа, али и евоциране атмосфере црквеног догађаја, долази до превирања у психи главног јунака Паницине приче. На самој пучини почиње да му се привиђа жуто офарбани пароброд што својим изгледом подсећа на огромног водоземца – на жуту крастачу. Овај умишљени пароброд се жустро приближава његовом пароброду, али осим њега нико на броду не примећује жуту утвару. Делиријум све више узима маха. Најзад, у тренутку када се могао очекивати судар два брода, на палуби оног жуто обојеног примећује једну њему добро познату особу – његову покојну мајку која баца поглед к њему, бројећи новац у својој руци. Одмах се присећа њених заповести и прекора чији терет је одмалена спутавао његов дух и карактер. Притисак потиснутих сећања и гриже савести због избегавања религиозних дужности постаје све јачи, тако да у једном тренутку, на врхунцу делиријума, хоће да се баци с брода у море, али баш у том тренутку чудесни брод прави заокрет и нестаје у даљини, а с њиме и она особа која

је очигледно још увек заокупљала његов дух. Одједном осећа олакшање, а пошто се ускоро појављује и прво пристаниште на енглеској обали, кошмар се коначно завршава. Силази с брода и, као по некој инерцији, придружује се мањој групи верника окупљених око једног свештеника ради богослужења. После тога остаје сâм на обали и пре свог повратка возом у Лондон има времена да, посматрајући бескрајну површину уморног мора, на миру своје мисли доведе у ред.

Паницин опус заслужује далеко већу пажњу. Пре свега, његов случај може да се анализира као пример интелектуалца неприлагођеног времену и друштву у којем је живео, али исто тако да се проуче механизми рестриктивног друштва које покушава да силом формира и нормира појединца, а оне који се не уклапају у тај идентитетски образац дисциплинује или чак искључи из заједнице – типичан случај за фукоовски инспирисано проучавање "дисциплинарног друштва", каквог га налазимо у вилхелминском добу. Не чуди да се управо у том времену – крајем XIX и почетком XX века – формира психоанализа која своју пажњу посвећује управо репресивном односу друштва према људској сексуалности, а занимљиво је да се и код Панице тематизују последице наметања идентитетских шаблона у које се ексцентрични појединци не уклапају (као пример могу да се узму његове приповетке "Фриц корсеташ" [*Der Corsetten-Fritz*] или "Скандалозни случај" [*Ein skandalöser Fall*]). С друге стране, сâм Паница може да послужи као пример некога ко разоткрива дволичност морала свог времена – његово провокативно дело *Концил о љубави*, које му је донело епитет "скандалмахера", тематизује моралну первертираност клера што осуђује сексуалност, а сâм се препушта раскалашном животу. А да је и сâм искушавао мрачну страну сексуалности показују и епизоде из његовог сопственог живота (када се вероватно 1878. године, током свог боравка у Италији, заражава сифилисом или када 1898. године бива оптужен због наводног односа с малолетном проститутком због чега га протежују из Швајцарске). Да неко ко започиње каријеру лекара за менталне болести, а онда сâм као пацијент завршава у психијатријској установи, по-

казује сву трагику и апсурд Панициног случаја – још један разлог за анализу моћи дисциплине и немоћи субјекта у репресивном друштву. Али било би сувише једнострано "случај Панице" свести само на маргиналију у психоаналитичком или социјално-критичком дискурсу. Ко жели да проучи комичан усуд људског рода, нека прочита Паницину сатиру *Из дневника једног пса* где се из перспективе једног јазавичара разоткривају мане оне врсте која је себе издигла изнад свих осталих због своје наводне умности, али та умишљена привилегија бива раскринкана као специстичка заблуда. А да је Паница визионарски умео да предвиди нека дешавања, показује његова приповетка "Фабрика за производњу људи" [*Die Menschen fabrik*] у којој се одиграва трансхуманистички сценарио продукције хомункулуса – хорор што нам можда тек предстоји, како показују данашње дискусије о будућој доминацији суперинтелигентних вештачких људи. Дакле, вредело би да се наша литеарно заинтересована читалачка публика упозна и с делом овог незгодног, неприлагођеног, провокативног аутора.⁸ Нека превод "Жуте крастаче" буде почетак те закаснеле рецепције.

НАПОМЕНЕ:

- ¹ Тој задатка прихватио се 2020. године немачки издавач *Günther Emigs Literatur-Betrieb*, а досад је објављено осам томова.
- ² Упор. информације о томе на следећем сајту: panizza.arizona.edu.
- ³ То објашњава зашто је Паница инсистирао на томе да се његово име изговара са италијанским акцентом (акценат је на другом слогу).
- ⁴ Услед психичких проблема од 1906. године до краја свог бурног живота више није објавио ниједан спис.
- ⁵ Тако су му баварске власти 1900. године одузеле сву имовину.
- ⁶ То показује његова сатира *Из дневника једног пса* [*Aus dem Tage buch eines Hundes*] (1894).
- ⁷ Oskar Panizza, "Der Illusionismus und die Rettung der Persönlichkeit. Skizze einer Weltanschauung", у: Oskar Panizza, *Psychopatiacriminalis* und andere Schriften, Hofenberg, herausgegeben von Karl-Maria Guth, Berlin 2015, стр. 28–73, цитат: стр. 73 (§ 38). (Аутор је превео цитат с немачког.)
- ⁸ Његова драма "Концил о љубави" је једна од ретких његових публикација која је преведена код нас. Упор. Оскар Паница, Алфред Жари, Роже Витрак, *Три европске драме*, Филиш Вишњић, Београд 2010.

Урош Степанов Рош

* * *

од Новог Сада до Стокхолма и назад
замисли колико
згажених барица и прескочених
док ходим
замрзлим асфалтом беле провалије

завејан туђином
све до предела измештене душе
где сам свој Јерусалем срео зачуђен

и гле! небитних даљина
с порушеном кућом на видику
у срцу бивам комад плачног зида

од тамо до овамо и назад
без птице селице у грлу
своју реч часну умећу да погазим

да се у обући од свиле вратим
раскаљаном месту
у којем ћу себе радо дочекати

кажеш:
све је другачије у овом дану
они што долазе
гуштери су нашминкани
што
бахато ходе алејом циника

велиш:
није то исти онај град
у
којем сам младостан сањао
и пио из чаше
што венац веселости спаја
нити су исте њиве
и небо
што сунцем јутрења напаја

исти је само
шапат тишине
што немир душе
са љубављу спаја

а можда и није....

#

мостови граде себи обале
о њих да ослоне своја сећања

сутрашњем сунцу да буду
забележен орјентир и знак

ко глумац што мимиком
своје душе бележи свету
истину наше пролазности

#

скоро сам толико стар
да године
обесмишљене лутају
кошмаром незалеђених реченица

док ћутњом слутим
недоречну сличност звери
са нечитком злоћудом човека

ах! толико самоће
да камен у мени слави
шупљи крик залеђене кости

а песма ко песма
и самотном лику
и бледило моме тражи веселости

#

идем лагано
предалеко одлазим од времена повратка
свог и блискости
и брига ме
што не памтим формулу лажне учтивости

јер само у таквом тумарању даљинама
у себи дивљину препознајем
шо уме челом да пукне
посред зида трајања

тако и обесхрабреном себи
можда сасвим случајним гестом ратника
пронашао сам реч
за
успешно обрећање родбини и слуђеним
ветровима

тако добијам шансу
да још једном окренем клуч у капији
подављених анђела
који су проповедали о истинама и правди

Рош Урош Степанов (1940. Госпођинци у Србији) студирао књижевност и српски језик – на Фил. факултету у Новом Саду.

Од 1. 1. 1966. живи и ради у Стикхолму где је завршио "А. Бекман" школу за рекламу и дизајн, као и низ курсева графике код проф. Стенквиста и Сандаља (литографија). Године 1967 има прву самостални изложбу у Стокхолму, а наредних година имао је изложбе у низ других градова у Шведској. Рош, поред сликања пише поезију, тако од 1977. ради као новинар у ЈУГОСЛОВЕНСКОМ ЛИСТУ (неколико година као главни а потом као технички уредник), један је од покретача дејег листа ЛАСТАВИЦА као и ФЕСТИВАЛА ПОЕЗИЈЕ, на којем су, поред наших аутора из Шведске, као гости учествовали и шведски песници и наши реномирани песници из тадашње Југославије.

Степанов је годинама био и директор мале издавачке куће СВЕЈУГ где је објављено близу четрдесетак наслова аутора српско-хрватског језичког круга. Неке од важнијих збирки Рошове поезије су: "Гутач пламена", "Галама", "Ујед", "За све има места", "Трн", "Очи од меда"...

Драган Поп Драган

Господ зна

Осредњег раста, сувоњав, енергичан, с лакоћом је стизао где год се његово присуство подразумевало, или само прижељкивало. Свуда је стизао и за сваког имао одговарајућу реч подршке, саосећања, благог прекора, утехе, радовања... као да су му сво време овог света и све праве речи овог света на располагању.

Умео је у сваком разговору да за себе нађе право место и праву меру. А, кад би неко поменуо децу он би без озлојеђености у гласу и са неком посебном искром у углу очију, пре него што би се укључио у разговор, изговорио реченицу која је већ свима била позната:

– Ето, драги Бог мојој жени и мени није подарио децу. Он зна зашто је тако одлучио, а ја не сумњам у то да је до-нео исправну одлуку.

Већ дуго је у пензији. Упркос костобољи, астми и другим, његовим годинама припадајућим, невољама често одлази на службу у храм Божији. Стане и за певницу, ако није магловито време па се кашаљ и костобоља појачају до границе подношљивости. Иде и на друга места, међу људе, као што то чини одувек. Само, више нема оне реченице коју је изговарао кад неко помене своју децу, или унучад. Нико није приметио кад се та чувена реченица утишала до нечујности. А и пламен у његовим очима се смањио, избледео... неки више не могу ни да га виде.

Није стари прота посустао у вери. Далеко било! Ипак, нешто се десило. Господ зна шта и зашто.

Име

Мука је то, велика, кад се зовеш Тодор и по занимању си бербер, а од кад си проговорио ниси успео да изговориш р, него то што покушаваш највише личи на ј.

Водили су малог Тодора код разних терапеута, лекара, надрилекара, врача и гатара које мешају лековите траве и скидају уроке, али вајде није било.

Био је Тодор вредан и добар мајстор. Долазили су у његову радњу и са другог краја села, иако је и тамо био брица. Радио је Тодор, стицао иметак и мучио своју муку. Знао је да га иза леђа зову онако како он, кад је баш принуђен, изговара своје име и звање: Тодој бејбеј. У неким тренуцима, кад би падао у очај, помишљао је да промени име, али би брзо прекорео себе:

– Шта ти је? Јесил полудео? Па, то је име пјетка који се пје два века доселио у ово село. Име оснивача наше угледне фамилије.

Послом је Тодој бејбеј терао лоше мисли, али кад му се родио син црне мисли поново нахрлише. Детету, за сваки случај, даде име у којем нема р. Дечак је рано проговорио и то чисто, да чистије не може бити. Све гласове, па и р, изговарао је беспрекорно. Тодоју је лакнуло.

Кад му се родио унук, коме родитељи дадоше дедино име Тодор, био је пресрећан, али и уплашен. Но, дочекао је да дечак проговори и то без шпрах фелера. Радовао се Тодој бејбеј, сам Бог зна колико. Колико би се тек радовао да је дочекао да унук заврши факултет, али није дочекао.

Тодор је, након завршетка студија неколико година безуспешно тражио посао. Онда је, на наговор школског друга који је већ неколико година живео у некој далекој земљи, уписао почетни курс језика који се говори у тој земљи и завршио обуку за мушког фризера. Показало се да је од деде, имењака, наследио лаку и прецизну руку и смисао за одабир праве фризура и најприкладније браде.

Био би деда поносан да може да види (а можда и може?) како је унуков салон, тамо у белом свету, пун задовољних муштерија. А шта би деда рекао да може (а можда и може?) да види таблу са називом салона и именом власника?

Тодор је својим родитељима објаснио зашто је променио и име и презиме:

– Мојим новим земљацима и муштеријама је тешко, скоро немогуће, да изговоре моје име и презиме. Морао сам да их прилагодим језику којим и сам сада говорим, а којим говоре и моја жена и деца. У том електронском писму Тодор се хвалио како лепо живи, како му је добро, како је купио кућу и ауто, на кредит, како ће, можда, идуће године по први пут довести жену и децу у своје родно село...

Све то је његов отац, са поносом, причао комшијама. А, кад су га питали како се син на крају писма потписао: ???????, или старим именом, правио се да није чуо питање.

Библиотекар

Млађи чланови библиотеке, углавном, немају недоумице кад уђу у Храм књиге. Траже оно што по програму школске лектире морају да прочитају, а остало што их занима нађу на интернету.

Старији, они рођени пре интернет ере, који знања, мудрости и уживање у авантури читањаналазе међу корица-

ма књига, често затраже савет од библиотекара и не ретко буду збуњени, а неки и по мало увређени.

– Ја га замолио да ми препоручи неку добру песничку књигу, а он ми дао роман од петсто страна!? По некад сам се питао да ли је са нашим библиотекарим све у реду?

– Хтела сам да се после посла одмарам уз нешто што нема везе са мојом струком па сам тражила неку историјску књигу. Уз образложење да је историја људског рода попис ратова и све оно што уз ратове иде: убиства, мучења, пљачке, силовања, разарања... понудио ми је књигу, нисам добро видела наслов, Сигмунда Фројда. Окренула сам се и изашла, не узевши књигу и не казавши му довиђења.

– Тражио самлаки љубавни роман, а добио књигу неког филозофа, нисам му упамтио име. Нисам сигуран да сам схватио ни шта је писац књиге хтео да каже, а ни шта је библиотекар хтео да каже тим својим чудним одабиром.

– Тих дана сам на телевизији пратила серију о некој савременој енглеској породици. Пожелела сам да нешто слично читам на годишњем одмору. Одабрао ми је књигу. Нисам имала времена да је прелистам пре него што смо стигли и сместили се у изнајмљени апартман. Е, тад је уследило непријатно изненађење. Добила сам књигу о викторијанском добу!

– Ма то се он спрдао с нама, јер је знао да и ми, наравно не пред њим, правимо вицове на рачун његовог физичког хендикепа. Уваљивао нам је погрешне књиге, да би изигравајући будалу правио будале од нас.

Тако и неколико година након што је библиотекар отишао у пензију његове некадашње "муштерије" препричавају шта им је све приређивао и покушавају да реше мистерију зашто је то радио и да ли је он од толико прочитаних књига "преучио".

Има и оних који мисле да су схватили да је библиотекар читајући књиге читао не само оно што је одштампано него и оно између редова. Зато је људимакад траже неку књигу даваонеку другу у којој је оно што би се могло наслутити између редова тражене књиге. Нико то не говори јавно да их чаршија не би ставила у исти кош с библиотекарим и посумњала у њихово ментално здравље.

Андреја Ђ. Врањеш

АМПЛИТУДА ПРОЛАЗНОСТИ

Туговати немој, угасићеш светлост,
сачекај пролећа да донесу осмехе
и зелене погледе,
кад јутра трају дуже за зимске дужине дана,
кад птице грле висине.
Глупима не поклањај чекања,
пролазност они збуњују,
спајају тмине,
у живот тамнији.

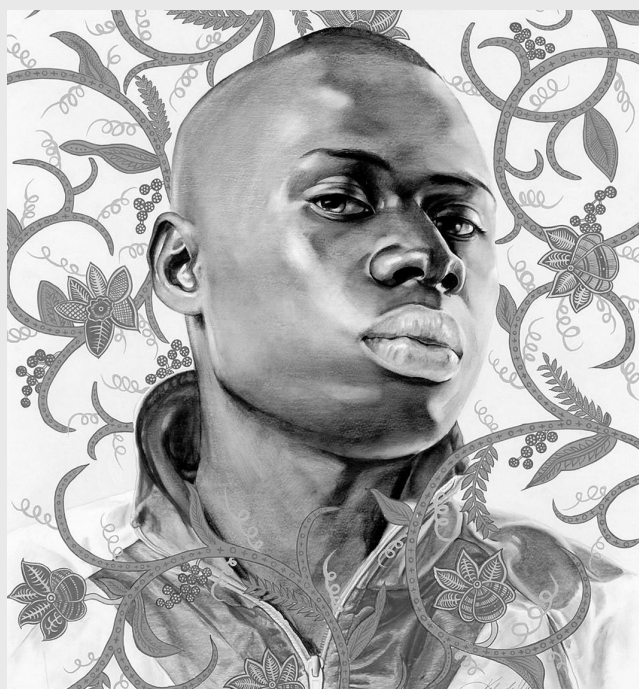
03. 04. 2018. год.

КАЈАЊА

Кају ли се они, што живот покварени носе,
камелеони душа, што у разно боје,
обло оштрим, намерно што виде,
што проживе живот, ко да не постоје?

Кају ли се у невиди мраку,
који лудим свог брата прогласе,
што у тмурном оку немају светлости,
што се у злу добу, весели огласе?

Рањених срца, највише кајати се знају,
они што и тесан бол купују,
сломљених живота, времена поете,
путници сетом, они што тугују.

Ерјомин Николај Викторович

У СПОМЕН НА РУБЦОВА

... звезда мојих поља.

Н. Рубцов

Лицемерни век има осмех од олова,
А дрхтаву звезду још рука Господња
Држи, вечно сјајну, над гробом Рубцова,
И златну, као раж са топлых руских поља.

Русија ће дати помен, биће тих и нежан.
И лавез ће, издалека, с песмом укорак.
Наш ће сусрет бити сусрет неизбежан,
И рећи ћу: "Здраво, друже, твој сам имењак.

Данас су жене и без мужа, и без поља –
Ти би рекао: 'Такви су стихови ружни!'
Али, знаш, да ти искрено кажем, Коља,
Сви ћемо ми теби бити вечито дужни."

И још ћу рећи, нека зна Рубцов Николај
Да је у непокореној Русији још жива
Очева реч, и топли мајчин загрљај,
И, за спас душе, Исусу кратка молитва.

Даје ждралова крик опет, у овујесен,
Дотакао душе, а очи небу дигао.
Да ће младић, струнама и римом занесен,
Допевати оно што што ти ниси стигао.

Да су Божије цркве устале из ништавила,
И већа су, и лепша, гнезда златних купола.
Да се, по речи Рубцова, није угасила
Над његовим гробом звезда руских поља.

2009.

СВЕТИ БЛАГОВЕРНИ КНЕЗ АЛЕКСАНДАР НЕВСКИ

Све дотле, док је Русије моје,
Неће зарастати стазе до Лавре.
Очи су твоје небеске боје,
Велики кнеже Александре!

Ни ради сребра, ни славе ради
Терет је крста рамена сатро.
"Бог није у сили, већ у правди!",
Рекао си, и кохорте затро.

А данас нас кохорте не плаше,
Сам ђаво овде налази слуге.
Учи нас, кнеже, да душе наше
Смирено полажемо за друге.

Небески покој дарују схиме,
Твој глас одјекује кроз покољења:
"Мени је живот – Христа свето име,
А смрт за Русију – час мога спасења!"

СТАРА ЛАДОГА

Киша је престала. Дуга небом шара –
Печат Бога Творца с људима занавек.
Дедовино моја, ти, Ладого Стара,
Историја твоја мом срцу је лек!

Грозних Варјага пристаниште славно
Божије је Тројице обећање тврдо –
Ту, омеђен мирним водама, одавно
Олег, кнез кијевски, почива под брдом.

Ту земље велике приметну се клица,
Сећање векова кроз молитву, бдење,
Небо се пролама у крицима птица,
Разроване стазе обрасле корењем.

Певај ми, Ладого, песму пристаништа!
На час ћу, кад кренем, на обали стати
Да у Волхов-реку убацити ситниша
Као залог да ћу једном да се вратим.

СВЕТИ НИКОЛАЈ ЧУДОТВОРАЦ

Архангелов друже, предивни монаше,
Хранитељу гладних и одеждо нагих!
Моли Христа Бога за све јаде наше,
Утврди нам срца Светим Духом благим.

Сред буре световне, управив течење
Међ' Силе Анђелске, ка слави бесмртној,
Ти си још пре смрти стек'о васкрсење
Сам љубављу рањен, врага рани смртно.

Заједно с Небеском Царицом Преславном
Од Бога си стек'о милости највеће,
Брзи си заступник сваком православном,
Усрдно га штитиш од зла и несреће.

Николаје дивни! У царству Небеском
Твој храм осењује Христова десница.
Усмери нас, грешне, стазом спаса, тесном,
И хвалом Господу осени нам лица!

Превод Милена Алексић

Ерјомин Николај Викторович – руски песник, уметник, кантаутор. Рођен 13. маја 1967. године у селу Сурское, Уљановска област. Аутор 6 књига поезије и 18 албума ауторских песама. Члан Савеза писаца Русије. Живи у Всеволожску, Лењинградска област.

Душан Пајин

Смех и слобода

Запажено је да је човек у стању да се смеје у свим (или скоро свим) ситуацијама. Смех може да изражава потпуно супротна или несаслагасна расположења: може бити благонаклон или подругљив, злостан или из љубави, окренут себи или другом, спутавајући или ослобађајући, очајан или умирен. Видимо дакле, да се смех некад протеже од неба до пакла.

Смех ослобађа кад човек истовремено сагледа своју спутаност и парадоксалност егзистенције, своју ухваћеност и своју слободу, кад се вине изнад парадокса и безизлазног двојства са осећањем да се пробудио и одједном досега неку вишу раван са које му изгледа смешно оно што (до тада) није увиђао, оно што му (сада) изгледа тако очигледно. Најбоље примере ове врсте хумора налазимо у таоизму и чану/зену.

Занимљиво је да студије о смеху – на пример, Пропова (*Проблеми комике и смеха*, 1984.) – уопште не помињу ову врсту хумора. Испада да је са хумором, као и са религијом, или филозофијом. Понавља се оно што срећемо у књигама које претендују да говоре обухватно и уопштено о религији или филозофији, а заправо су ограничене на западноевропску традицију. Такође треба упозорити да у нашем тексту реч "слобода" није употребљена у социјално-политичком значењу – овде не говоримо о слободи-не-слободи неког поробљеног народа или класе, нити да се та слобода може постићи оваквим увидом и смехом. Ово напомињемо стога што "надилажење" о којем овде говоримо не значи дизање руку од социјалне акције, или фаталистичко рођење у нирвану итд.

1) Кад посматрамо примере надилазећег хумора уочава се могућност различитих равни читања. На прво читање неки текст може изгледати глуп и стога смешан. У другој равни се види да текст има неко дубље значење. У равни трећег читања може се јавити увид о односу глупог, смешног и мудрог.

По неким схватањима, у једном типу прича примарно смешно је било као неки заштитни омотач, паковање које је везивало пажњу обичног човека, омогућавало причи да буде у оптицају и буде шире пренета кроз усмену традицију, те тако сачува и преда своје важније слојеве и значења онима у којима је тако шта могла да покрене. То је понекад случај са суфијским и хасидским причама, док је у таоистичким и чановским анегдотама хумор непосредно повезан са основним смислом.

Али, чини се да то својство – да имају заштитни омот – налазимо и код других текстова (филозофских, књижевних, религијских). Постоје штива

која су нам давно позната са уверењем да смо исцрпили њихово значење и смисао у потпуности. Затим, једног дана одједном изроне пред нас у новом светлу и значењу које нас запању: како је могуће да нешто што нам јд било толико познато открива сада неко сасвим ново лице, како је могуће да је то значење истовремено одувек (било) ту, а ипак није (било) ту. Са тиме је као са будишћем – према схватању будизма, човек је од почетка (дакле, већ) пробуден (у одређеном смислу), а ипак не може да актуализује ту будност (актом воље), него ваља да око тога нешто предузима, да негује отворену, нетремичну пажњу, као када се ишчекује неко драг, за кога се не зна када ће и из ког правца доћи.

Спонтаност, несврховитост и ненамерност сматране су у таоизму, код Лао Цеа и Чуанг Цеа, важним условом (постизања) усаглашености са таоом, а хумор и смех су били пут и израз такве настројености. Код Чуанг Цеа налазимо широк дијапазон хумора, који прожима сва поглавља његовог текста, а примењен је на различите начине, како би се пренеле главне идеје. Овде ћемо навести један одломак, где је хумор употребљен да би се (између осталог) објаснио и таоистички однос према смрти.

Учитељи Су, Ји, Ли и Лаи су разговарали. "Ко може ништавило да сматра својом главом, живот леђима, а смрт својом задњицом?" рекоше они. "Бићемо пријатељи онога ако зна да су живот и смрт, постојање и нестјање једна целина".

Њих четворица се погледаше и насмејаше. Није било неслагања у њиховим срцима и тако постадоше пријатељи. А, онда се, одједном, учитељ Ји разболео. Учитељ Су оде да га пита како је. "Чудно", рече учитељ Ји. "Створитељ ме је тако скврчио! Леђа ми стрче као грба, органи су ми негде горе. Подбрадак ми је набијен у пупак, рамена су ми изнад главе, а перчин ми стрчи у небо. Мора да је у питању неки поремећај јина и јанга".

А ипак, изгледао је смирен и незабринут. Вукући се, стиже до бунара и видевиши свој одраз, рече: "Види, види, како ме је створитељ скврчио!"

Ике но Таига (Јапан, 1723–76): Чуанг Це сања да је лептир

"Да ли си киван?" упита га учитељ Су.

"Али, на шта да будем киван? Ако се процес настави, можда ће временом моју леву руку претворити у петла. У том случају мораћу да бдим ноћу. Или ће, можда, временом моју десну руку претворити у стрелицу самострела, па ћу оборити сову за печење. Или ће ми, можда ноге претворити у колске точкове. Ако ми дух послужи као коњ, зајахаћу и одвести се. Запрега ми тада више неће требати.

Добио сам живот јер је за то дошло време; изгубићу га јер се поредак ствари мења. Ако то знаш, буди задовољан овим временом и борави у овом поретку; онда те ни туга ни радост неће дирнути. (Чуанг Це, 2001., стр. 76–77 – гл. 6).

Чуанг Це користи хумор на различите начине и могло би се речи да хумор доминантна црта у његовом тексту (о томе види више у тексту Пајин, 2007). Овде ћемо навести само још један пример, везан за питање како спознати пут (тао).

Видите: када је инспектор Хуо питао надзорника пијаци, како може да провери дебљину свиње притискајући је стопалом, овај му је одговорио да што ниже притискује, биће ближе истини. Али, кад је реч о Путу не можете очекивати да га нађете на неком посебном месту – нема ничега у чему га нема. Такав је Савршени Пут и такве су и велике речи – "целовитост", "универзалност", "свеобухватност" – ове три речи имају исто значење. Све указују на исту реалност (исто, стр. 207–208 – гл. 22).

2) Могло би се питати нису ли ове приче – какве налазимо код Чуанг Цеа и у кинеском чан будизму (а касније у Јапану, у зену) – служиле да неку метафизичку истину или идеју, не само сачувају, него и пренесу посредством хумора, или парадокса из егзистенцијалне равни – да обичном човеку, невичном филозофским обртима и потанкостима, саопште нешто до чега се иначе долази филозофским увидом и промишљањем. Како изгледа, у неким случајевима доиста је било тако: приче су биле анегдотска форма мудрости. Али, у својој основној врсти оне саопштавају и нешто особито, нешто што се не може изложити у стандардном филозофском тексту.

Овде заступамо гледиште да продор и јачање овог оригиналног приступа у једном делу чана (тј. кинеског зена) није било условљено само историјски, тј. замором и реакцијом на силну махајанску ученост и вртоглаве дијалектичке парадоксе индијског филозофа Нагарђуне (који претходи чан традицији), када је кинески дух истакао властита својства и склоности у сучељавању са индијском духовношћу будизма.

Тај историјски аспект добро је приказао Хајерс (Hyers: *Zen and the Comic Spirit*, стр. 59–80) указујући на надилажење супротности светог и профаног, истицање једно-

Насловна страна Хајерсове књиге

ставности и свакодневице, смисла за апсурдно и парадоксално, што је све дошло до изражаја најпре у чану, а потом било пренето у (јапански) зен, са оригиналним доприносима јапанских мајстора.

Ако се може рећи да су модификације будизма карактеристичне за чан, настале из сусрета кинеског и индијског духа у будизму, такође увиђамо да су оне и плод унутарњег развоја будизма, мудрости која није изгубила "достојанство" – прешавши из страсне учености неговање на будистичким универзитетима и у манастирима, на терен мисионарских захтева придобијања, или недовољно образованих слојева кинеског становништва, или оних одгајених на традицији таоизма – него је постала довољно зрела да се не мора држати поделе на свето и профано, озбиљно и неозбиљно, мудро и глупо, изузетно и свакодневно, рационално и парадоксално.

Бескрајне низове негација из будистичких сутри, или Нагарђунину дијалектику парадокса (будистички филозоф Нагарђуна живео је у 2.

в.), носиоци чана замениће (после 6. века) парадоксима у којима се реч непосредно преплиће са чином, где се поучава поступцима, а "дела" речима, где се постизање пробуђења не градира кроз сложену лествицу прочишћења, него уобличује као припреман, али ненадан стицај – као кад се човек тргне из сна.

Укратко, дух смеха који је нашао израза у чану није био само у служби прилагођавања тешких будистичких учња потребама и духу новог културног круга, него је значио и додавање једне нове димензије будизму, обogaћење сензибилитетом који се до тада у њему није могао наћи, истинско проширење могућих начина "преноса дхарме" (тј. будистичког учења) и у погледу начина и у погледу садржине.

3) Деликатан надилазећи осмех Буде који посматра егзистенцију са "оне обале", сада је добио пандан у смеху чановских лудија, који су "до колена" у егзистенцији (као и остали људи), а смеју се надишавши разлику између ове и оне обале.

Будизму је требало око пет векова да дође до насмешеног Буде, а око десет векова је прошло од Шакајамунијевог времена до тренутка кад се јављају "откачени" чанисти и ствара традиција зеновских особенака.

Не помињемо то да бисмо установили неку предност или примат (ове или оне традиције), него као упитност у односу на Ничеову опаску да су богови умрли од смеха. Ниче и јесте и није у праву.

У једном делу зена доиста је постојала тенденција одбацивања светог у институционализованом виду и враћања на атеизам раног будизма (што је између осталог приказано и на неким чан/зен графикама – као цепање сутри,

ложење дрвених кипова Буде итд.).

Међутим, и један и други смех (и достојанствен и праштећи смех) откривају нешто људско, сасвим људско – способност само-надвисивања. Можда је стога овде добро да подсетимо да један други (туробни) филозоф са смислом за хумор (Seren Kirkegard – Кјеркегор, 1813–1855) види у смеу дар богова.

Чудесна ствар ми се догодила. Био сам одушевљен, у седмом небу. Ту су сви богови били окупљени. Као посебна милост било ми је дато да изразим једну жељу. 'Хоћеш ли', рекао је Меркур, 'хоћеш ли младост, или лепоту, или моћ, или дуг живот, или најлепшу девојку, или неки други диван дар...' За тренутак сам био збуњен, а онда сам се обратио боговима следећим речима: 'Поштовани савременици, изабраћу само једну ствар, да увек имам смех као помоћника' (Кјеркегор: Или – или, стр. 42).

Спонтаност, одсуство сврхе и самодовољност карактеристични за игру били су врхунске вредности у таоизму и чану. Метафора игре развијана је у кашмирском шаивизму (свет као Шивина игра), посебно код кашмирских естетичара. Тако један од њих, Бхатанајака (у 9 в.) вели: "Одајем посту Шиви, песнику свевишећем, који је створио сва три света и захваљујући коме људи могу постићи естетичко блаженство посматрајући приказ игре која је наш живот у овом свету" (цит. из књиге аутора Масона и Патвардана, 1969, стр. 25).

Доиста, човек може властити живот (или живот уопште) сагледати као драму, трагедију, комедију, игру, фарсу, привид, или апсурд (у вези с тим је повезан и појам "преурамљивање" о коме ће бити више речи нешто касније).

Дакле, ако приступамо животу озбиљно онда он остаје на нас утисак драме, Често и трагедије (супер-озбиљно: трагично осећање живота).

Ако сагледамо смешне стране живота онда га видимо као комедију. Ако издвојимо ироничне стране, ето фарсе.

Ако тражимо чврсто упориште у животу, онда све изгледа као привид и испразност. Ако спрам живота истакнемо захтеве разума, онда све изгледа апсурдно.

4) Психолози из Института за ментална истраживања у Пало Алту (Watzlawick, Bavelas, Jackson) говорили су о прагматичком парадоксу (у делу *Pragmatics of Human Communication*, 1967., стр. 190). Ово је један од три врсте парадокса које они разликују, а све три врсте су: (а) логичко-математички парадокс (антиномија), (б) парадоксална дефиниција (или семантичка антиномија) и (в) прагматички парадокс (као што су парадоксални налог и парадоксално предвиђање).

При томе они користе синтагму "илузија алтернатива" у двоструком значењу: да би објаснили ћорсокак у коме се

Лиангкаи (Кина, 1140–1210):
Хуиненг цепа сутре

налази схизофреничар (или било који човек) спетљан двоструком споном (енг. *double bind*), јер је "проклет ако учини и проклет ако не учини дату ствар" и друго, да би објаснили како излаз из тог парадокса јесте једино одбацивање саме ситуације избора између привидних алтернатива (*Pragmatics of Human Communication*, 1967, стр. 232–233).

Прагматички парадокс, илузија алтернатива и двострука спутаност јесу заправо различити описи једне исте ситуације са којом се људи суочавају (у друштвеном животу, односима с другим људима и настојању да сагледају властити живот), а то их, мање или више, излуђује.

Аутори наведене студије о људској комуникацији напомињу да треба имати у виду и разлику између противречног и парадоксалног (тј. двоструко спутавајућег) налога – у првом случају избор је могућ, иако води губитку, а у другом случају сам избор је онемогућен (исто дело, стр. 213).

5) Међутим, у књижевности налазимо примере (ситуације) који надилазе ову јасну поделу на противречно и парадоксално. Наиме, ту налазимо ситуације у којима је избор могућ али су алтернативе илузорне јер воде истом исходу, а онда је разлика између ове противречности и парадоксалности двоструке спутаности (кад је избор онемогућен) безначајна.

Та ситуација се јавља и у једном броју чан, или зен прича и коана, као прототипи-ситуација преко које треба да буду сагледани и превладани и сви други животни, или прагматични парадокси. Навешћемо за то два примера (један из наше народне традиције, а други је цитат из Кјеркегардовог дела *Или – или*), пре него пређемо на примере из традиције чана.

ТАМНИ ВИЛАЈЕТ (НАРОДНА ПРИЧА). *Био један цар, на досавање с војском на крај свијета, пође у тамни вилајет, гдје се никад ништа не види. Не знајући како ће се натраг вратити, оставе ондје ждребад од кобила, да би их кобиле из оне помрчине извеле. Кад су ушли у тамни вилајет и ишли по њему, све су под ногама осјећали некако поситно камење, а из мрака несто повице: Ко овога камења понесе кајаће се, а ко не понесе кајаће се!*

Гдјекоји помисли: Кад ћу се кајати, зашто да га носим? – а гдјекоји: Дај барем један да понесем. Кад се врате из таме на свијет, а то оно било све драго камење; онда они који нијесу понијели стану се кајати што нијесу, а они што су понијели, што нијесу више.

ЕКСТАТИЧНО ПРЕДАВАЊЕ (Seren Kirkegard, у делу *Или – или*, стр. 32). *Ако се ожениш, кајаћеш се; ако се не ожениш, исто ћеш се кајати; ако се ожениш или не ожениш, кајаћеш се и због једног и због другог; или ћеш се ожениш, или се нећеш ожениш, кајаћеш се због обе ствари.*

Ако се смејеш лудости света, кајаћеш се; ако плачеш због њега, исто ћеш се кајати; ако се смејеш или плачеш због лудости света, кајаћеш се због обе ствари; или ћеш се смејати лудости света или због тога плакати, кајачес се и због једног и због другог. Ако поверујеш девојци, кајаћеш се; ако јој не поверујеш, исто ћеш се кајати; ако поверујеш или не поверујеш девојци, кајаћеш се због обе ствари. Ако се обесиш, кајаћеш се; ако се не обесиш, такође ћеш се кајати; ако се обесиш или се не обесиш, кајаћес се и због једног и због другог. У томе се, господо, садржи сва животна мудрост.

6) У овим примерима се истиче да су (егзистенцијалне) алтернативе илузорне (своде се на исто) и то се узима као коначна чињеница живота.

За разлику од обичног живота у коме илузорне алтернативе воде нервном слому и за разлику од филозофске мудрости за које су ове алтернативе коначне чињенице живота, у чану се преко њих отвара једна надилазећа равна, која води увиду, или пробуђењу. Ови парадокси су у пракси зена познати као коани, а више о пракси коана у мојој књизи о зену (Пајин, 2012., стр. 25–32).

*Ако кажеш да је овај штап стваран ударићу те.
Ако кажеш да није стваран ударићу те.
Ако ништа не кажеш ударићу те.*

Или:

*Чузан испружи свој кратки штап и рече:
'Ако то назовеш кратким штапом поричеш
његову суштину.
Ако га не назовеш кратким, пренебегавас чињеницу.
Како би га онда назвао?'*

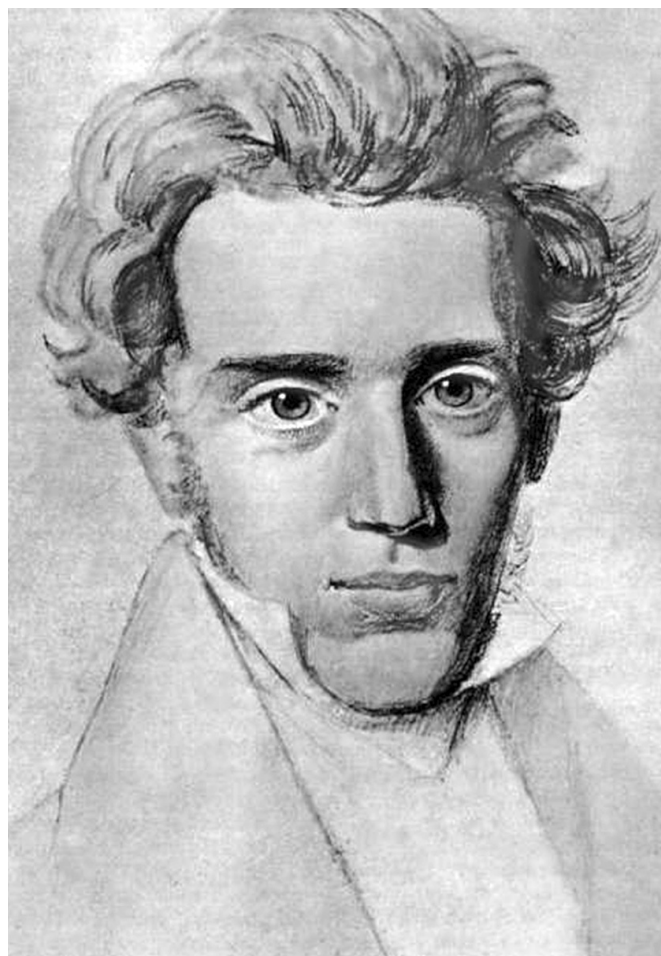
Или:

*Башо рече ученику:
Ако имаш штап дачу ти га.
'Ако га немаш одузећу ти га.'*

Поредећи ове примере коана, са процесом психотерапије, Хели (Haley, J. *Strategies of Psychotherapy*, 1963., стр. 181) то коментарише на следећи начин. Мајстор је поставио парадокс који ће ученика натерати да се ослободи ранијих начина поимања и решавања ситуација. Ученик једно време наставља да се служи својим премисама у опозицији или/или: стварно/нестварно, потврда/одрицање, добитак/губитак, али са тиме долази у неиздржив ћорсокак, те је приморан да иступи из оквира својих класификација.

Коришћење оваквог модела у психотерапији, Хели назива терапеутским парадоксом, а Вацлавик (у делу *Pragmatics of Human Communication*, стр. 240–241) терапеутском двоструком спутаношћу. У једном и у другом случају основно је да ученик/пацијент не може а да не реагује, али не може да реагује на уобичајен начин, тј. присиљен је да иступи изван оквира постављеног дилемом: потврдити/одрећи, назвати/не-назвати, добити/изгубити, ћутати/говорити, излудети/оздравити, живети/мрети.

Ово поређење терапеутског парадокса са коаном не значи да је у зену рад са коаном врста психотерапије, ни-

Серен Киркегард (Данска, 1813–55)

ти да је терапеутска промена исто што и пробуђење у зену (иначе термин "пробуђење" је ближи значењу изворног термина *зу*, него чешће употребљаван превод "просветљење").

Преображење до кога долази у једном и у другом случају није исто, иако га можемо изразити у оквиру истог модела, чије су компоненте иступање из оквира и преурамљивање.

У зену иступање из оквира значи иступање из карме, а у психотерапији из схеме која је водила поремећају.

Преурамљивање значи промену тачке гледишта са које се (појмовно и емоционално) сагледава нека ситуација, тако да иста/не-иста ситуација бива сагледана на нов начин и добија ново значење. Вацлавик и др. истичу да преурамљивање делује у равни метареалности, тј. промена се догађа чак и кад објективне околности остају непромењене, односно чак и ако су оне изван човековог утицаја (*Change: Principles of Problem Formation and Problem Resolution*, стр. 97).

То је истовремено и главна мета критике ове психотерапије од стране социјално (или антипсихијатријски) оријентисаних критичара који, отприлике, кажу: све што таква терапија хоће јесте да човека убеди, или преваспита, тако да буде срећан, тамо где би требало (и онда када је нормално) да буде несрећан; да се смеје онда када би требало да плаче, да трпи оне које би требало да збаци, да буде послушан спрема оних којима би требало да покаже зубе.

Слична критика са исте страна се упућује и будистичким и другим источним утицајима на Запад. За ову прилику нека буде речено да се та критика значајним делом заснива на бркању егзистенцијалне и социјално-политичке равни.

7) Можда се најлепши пример преурамљивања може наћи у будистичком изједначавању нирване и сансаре (нирвана је преурамљена сансара, или сансара сагледана надиласећим увидом).

Или, како би рекао Панг-јин (Кина, 740–808):
Чаробна снага, чудесна делатност
Носим воду, цепам дрва.

Сјајан пример за иступање из оквира и пре-урамљивања налазимо и код Чинг-јана (Кина, 660–740):

Пре него сам упражњавао чан, током тридесет година, планине су биле планине, а воде воде. Упутивши се нешто више дошао сам до тога да планине нисам видео као планине, нити воде као воде. Досегавши суштину сада сам миран, Сада опет планине видим као планине, а воде као воде.

Иступање из оквира може се разумети и као успостављање дистанце. Дистанца може бити филозофска, емоционална, етичка, или естетичка (говори се и о историјској дистанци, али ова није овде за нас од интереса).

До одређене мере све су оне повезане. У будизму (до времена чана – тј. до 6 века) биле су познате прве три. Филозофска дистанца (*прађња*) је постигнута кроз наилазећу спознају (*випасјана*), етичка дистанца (*упекиа*) кроз морално култивисање (*шила*), емоционална кроз благонаклоност (*мета-бхавана*) и непријањање, а медитација је била средство за све ово.

Естетичка дистанца (као пут, или средство – *упаја*) је ушла у будизам кроз чан (зен). Она је постигнута онеобицавањем, параболома, парадоксима, хумором и уношењем елемента игре у однос мајстор-ученик.

8) Већини љубитеља (и коментатора) познате су смешне зен приче, дијалози и коани. Међутим, хумор у чану можемо наћи и у раним, пре-коанским раздобљима (између 6–11. века), тј. пре него је коан институционализован (у 11–12. в.). Један од примера за то налазимо и у анегдотском дијалогу легендамог првог патријарха чана Бодхидхарме (Кина 6. в.) и његовог наследника Хуеј-коа.

Хуеј-ко ступа пред Бодхидхарму преклињући:
 – *Смири мој дух.*
 – *Дај, смирићу га, вели Бодхидхарма.*
 – *Али, кад сегнем, не дохватам га, каже Хуеј-ко.*
 – *Тако, дух ти је сад смирен, узвраћа Бодхидхарма.*

Сенг-цанова духовитост (у тексту *Запис о вери у дух*, око 6. века) исказује се кроз ватромет парадокса. Тако, вели Сенг-цан:

Савршен пут није тежак
Само искључује одабирање и издвајање
Све ће се разјаснити престанеш ли волети
и мрзети (...)

Не трагај за истинитим
Само се уздржи од гледишта (...)

У првој равни читања смешно је кад неко каже да није тешко управо оно што је људима најтеже, или кад вели да се неко сагледавање дешава управо кад се одустане од гледишта.

У другој равни смешно је кад се види да се писац, заправо, не шали него је сасвим озбиљан и изриче нешто – колико то речи уопште допуштају (продубљену анализу ове песме сам спровео у поглављу "Све у једном", у књизи *Океанско осећање*, стр 137–160).

Раздобље будистичке високе филозофије, које је имало свој врхунац око 2. века у Нагарђуни, оставило је у наслеђе идеју испразности и учење о две истине, који су давали одговор на неке инхерентне парадоксе будизма.

Ти парадокси су:

(а) нирвана и сансара јесу и нису једно,

(б) будиста тежи да постигне пробуђеност, а зна да од почетка сва бића носе у себи будност,

(в) он тежи нирвани и ослобођењу од карме, а зна да је у суштини већ слободан и да се нирвана не може постићи (јер је безусловна – изван закона узрока и последице).

Да би изразио (а) мајстор може се послужити старом кинеском песмом:

У магли кише планина Лу, набујала река Че;
Док нисам тамо стигао нисам имао мира.
Отисао сам и вратио се ... ниста нарочито:
Планина Лу у магли кише, река Че.

Да би изразио (б) послужио би се зеновском алегоријом "Човека који јаше на магарцу у потрази за магарцем" да би на крају сагледао да је он сам магарац.

Шивин плес, Индија, 13. в.

Да би изразио (в) могао се послужити следећим записом:

Пијем чај, једем пиринач
Проводим време како наиђе.
Гледам доле поток
Гледам горе планине.

Ученик чана морао је да се суочи са оваквим недоумицама:

– Ако тежиш да постигнеш нирвану, нећеш је постићи (јер је она неусловљена), а ако не тежиш, такође је нећеш постићи.

– Да би се пробудио не смеиш жудети за будношћу, а ако не жудиш, такође је нећеш постићи.

– Ако ти је стало до слободе нећеш је постићи, а ако ти није стало зашто би је постигао?

Пошто је нирвана неусловљена, а пробуђеност се не може постићи вољним напором (као што се не може ни заспати), у чану налазимо духовна својства блиска ономе о чему говори и Чуанг Це. Та својства: спонтаност и интуиција (*i-p'in*), не-мнење (*wu-nien*), једноставност (*wu-shih*), не-настојање (*wu-ch'in*), одсуство предумишљаја (*wu-hsin*), су били важни чиниоци. А хумор и смех су један од основних израза и средстава култивације такве настројености.

Онај ко се смеје је ослобођен, јер се не може смејати онај ко није слободан, а слободу може постићи само кад сагледа у чему је виц и надије парадокс привидних алтернатива.

9) Историчар културе – као они путници-истраживачи – зна да човек никад не зна где ће себе открити: неко себе нађе у Венецији, него у Кини, или Јапану. Тако смо, стицајем околности, у традицији чана/зена открили корене: (а) једне наше пословице и (б) једне наше узречице.

а) Наша пословица гласи: Ко се последњи смеје најслађе се смеје.

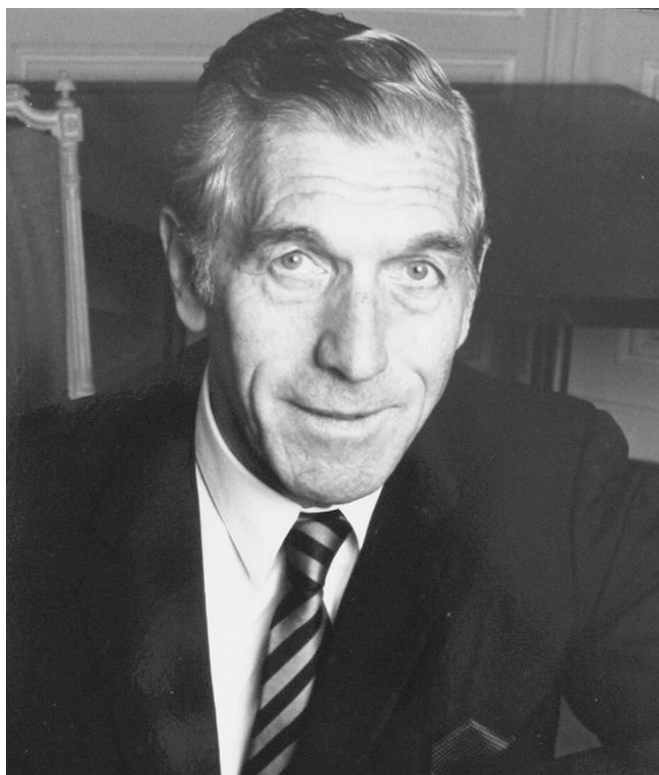
Зен прича, која би могла бити корен ове пословице, гласи.

Нико није видео Мокугена да се насмејао до последњег дана његовог живота на земљи. Кад му дође време да мре, он обрати својим ученицима: "Поучавао сам вас више од десет година. Покажите ми сада ваше разумевање зена. Ко то најбоље изрази биће мој наследник и примиће мој чанак и хаљу. Сви су посматрали Мокугеново строго лице, али нико не одговори. Енчо, који је већ дуго био са Мокугеном, примаће се лежају. Узе шољу са леком и мало је примаче Мокугену. То је био његов одговор. Учитељево лице постаде још строже: Је ли то све што знаш, упита га. Енчо се маши и врати шољу назад. Диван осмех разли се Мокугеновим лицем. Ти битанго, реће Мокуген, радио си самном десет година и још ме ниси видео целог. Узми хаљу и чанак, они ти припадају. (налази се као 34 прича у првом делу књиге *101 зен прича и други класици зена*, 2007).

б) Једна наша узречица гласи: Смеје се као луд на брашно. А могуће је да јој је корен у следећем коану. Наиме, за кинеског чан учитеља, чије је име било Тунг-шан (јапанско име Тозан – живео у 9. в.) везује се следећи коан (који се налази у збирци *Мумонкан*, 1980).

Док је Тозан мерио брашно, један калуђер га упита: Ко је Буда?

– Овде има три либре брашна, рече Тозан.

Пол Вацлавик (Paul Watzlawick, 1921–2007)

Калуђер је после тога неколико дана ишао окол као луд, смејући се и понављајући: Буда... брашно... три либре.

Ко би рекао да у некој нашој узречици може да се крије поука из неког коана? А можда је од његовог имена изведено и наше име: Тоза.

БИБЛИОГРАФИЈА:

- Чуанг Це (2001): *Лептиров сан*, Београд, издање, Д. Пајин
- Финк, Еуген (1984): *Основни феномени људског постојања*, Београд: Полит
- Кјеркегор, Серен (1982): *Или – или*, Сарајево: "Веселин Маслеша"
- Haley, Jay (1963): *Strategies of Psychotherapy*, New York, Grune & Stratton
- Hyers, Conrad (1974): *Zen and the Comic Spirit*, London, Rider
- Masson, J. L. & Patwardhan, M. V. (1969): *Santarasa and Abhinavagupta's Philosophy of Aesthetics*, Poona: Bhandarkar Oriental Research Institute
- *Mumonkan*, Beograd: Grafos, 1980.
- *101 зен прича и други класици зена*, Београд: Бабун, 2007
- Пајин, Д. (1990): *Океанско осећање*, Сарајево, Свјетлост
- Пајин, Д. (2007): "Дијалог и дијалектика код Чуанг Цеа" – у часопису *Златна греда*, бр. 43-4, јан.-феб. 2007, Н. Сад, ДКВ
- Пајин, Д. (2012): *Зен – учења, пракса, традиција, савремени утицаји*, Београд, Кокоро
- Проп, Владимир (1984): *Проблеми комике и смеха*, Нови Сад: Дневник
- Watzlawick, Paul; Bavelas, Janet Beavin & Jackson, Don D. (1967): *Pragmatics of Human Communication*, New York, Norton & Co.
- Watzlawick, Paul; Weakland, John; Richard Fisch & Erickson, Milton (1974): *Change: Principles of Problem Formation and Problem Resolution*, New York, Norton & Co.

Никол Чобану

КЛОПКА НА УЛАЗУ У КУЋУ

Испружен – изгубљен, на тепиху од филца,
лешкари међу пожутелим новинама,
пажљиво раширених по паркету
премазаном катраном – ретки тренуци екстазе –
у ствари, све је било само бестијално маштање.

Његови покрети – предзнаци блиског краја –
незајажљива жеђ за животом сада се
чинио другачијом.

Усред ноћи ударио је кљуном
по пукотинама паркета.

Вудио иверје а не зрна, а не комадиће светлости,
а не ваздух, и не речи.

Тражио је знак, зрачак светлости,
чак остатке светлости.

Бескрајни промашаји,
бескрајни откуцаји срца.

Претеће сенке
насрћу над птићем кукавице.

Надомак прага,
црвена мрља полако клизи по седефастом кљуноу.

ЈАЈЕ ТРАЖИ ПТИЦУ

Шта треба да учиним за тебе,
црна птицо –
пита јаје из разнетог гнезда.

Ни овај свршетак миленијума,
са толиким заблудама
више ме не очарава.

Може ли сан бити истинитији
од сањарења?

Све теже ми је да поверујем у чуда.

Плашим се да опет ништа схватили нисмо
а протицаће још који људски живот,
попут осталих
који су били и који ће тек доћи.

Шта још треба да учиним за тебе,
црна птицо –
да би схватила да је лет излишан,
пита се јаје ловац.

ЛАВИРИНТ

Ништа нећеш сазнати више
од онога што ти је дато да спознаш.

Залутаћеш кроз лавиринт речи
а нећеш открити како се дрво гаси
и како камен гори.

Ништа више нећеш сазнати до онога
што ти је дато,
и сам ћеш постати лавиринт.

ДИЈАЛЕКТИКА ЉУБАВИ

Кора лимуна
бачена на праг куће,
гришће нас полако, лагано.

Доћи ће непознате маске
из неког малог позоришта комедије...

О данас ништа више неће бити
као што је могло бити.

По сцени дефиљују
закаслела господа,
смешна.

ОПСКУРНА, СВЕТЛОСТ

Сакупљам парчиће светлости и ваздуха
као да сакупљам живот.
Ништа више не може бити постављено на место –
снежну пахуљу не могу вратити небу,
ни сан оног детета не могу пронаћи
у мом срцу!

Прочитах негде: "ништа више не може
бити како би могло да буде."
Онда, због чега још увек копам
по временима златним,
као да чепркам штапом
по гомили измета!?
Колико беде су нам донели инжењери људских душа
из свих времена,
вукови у овчијој кожи...
Само да бисмо прошли кроз огањ искушења,
поново рођени за судњи дан?

Сакупљам парчиће које су ми оставиле
године комунизма
и хладна јутра посткомунизма.
Живот је нешто више од лова на јелене,
али је јефтинији од многих ништавила.

Сакупљам живот,
као да сакупљам крхотине светлости
која и нису светлост.

Са румунског превео аутор

Атила Ф. Балаж

ПОНОВНО ФАРБАНЕ РЕШЕТКЕ

распи
подели мрвице са другима

дај хлеба и рибе
гладној руљи

лажна обећања
на врајим екранима
и примамљивим плакатима

распи лажне сребрњак
нек се гурају
газећи један другог
кезећи се
мрцварајући један другог

увежбај гестове
говори слогене
док им се поглед
залепи на тебе као стричак

следиће те слепо као
искупитеља

и осећаће се слободним
иза поновно фарбаних решетки

ВИЈОНОВА КРАВАТА

усне ти отврдну
када
рецитујеш
Вијона или Атилу Јожефа

очи ти гледају у даљину укочено
као да се љутиш
или
заборављаш на мене

љубомора се мрда
у трулом гнезду
који чека
на отеране птице

на помраченом небу
као на пројектору
Вијон намешта уже
на врату са ожиљцима

ПЕСНИК ЈЕ УМРО

Ђавољи круг празноверја
Теорија је прождерала самог себе
Песник је умро много
Пре своје смрти
Свака реч му је кодирана
Од предодређене судбине
А само су их примопредајници
Искварених срца опажали
И подигли споменик
Срећној несрећи

ПИТАЊА

осећаш ли мрдање корена
у семену које се крије у твојем длану?
а у бестежинству
летење птице?
и врење моје луде крви
када ми додирнеш лице?

хоћеш ли ми затворити очи
када из њих излети лептирић
светлости?

Превела са мађарског **Ј. Ковач**

Атила Ф. Балаж (Balázs F. Attila) рођен је у Тапгу Мурешу 15. јануара 1954. Године 1982. у Букурешту добија звање дипломираног библиотекара и преводиоца. Године 1990. наставља се у Словачкој. Радио је као новинар, затим је 1994. основао Издавачку кућу АВ-ART, и током 25 година издао је око 900 књига. 43 књиге су му објављене на 22 језика, као и 32 књига превода. Члан је Мађарског и Румунског Удружења Писаца, Мађарског PEN Cluba, Европске академије науке, уметности и књижевности у Паризу, Академије Еминеску, почасни члан Академије и уметности у Кишињову.

Редовно је позван на светске фестивале поезије. Тренутно је менаџер Књижевне Фондације "Петефи" у Мађарској.

Објављена дела на српском језику (у преводу Јоланке Ковач): *Преломљени хлеб* (песме), Либертатеа, Панчево, 2012; *Метаморфозе Казанове* (новеле), Едиција СИРМ, Сремска Митровица, 2015; *Лов на лепоту* (песме), Алма, Београд, 2019.

УСРЕД БАНАТСКОГ ВЕТРИШТА

Радован Влаховић: *Трокњиже Бана, 1934.* и *Мученици*. Ново Милошево: Банатски културни центар, 2016, 2017. и 2020.

У романима *Бана, 1934.* и *Мученици* Радована Влаховића у првом плану је животна путања стојерног лика Бранка Павлова Бапе, проткана добро одабраним и у главни наративни ток уплетним фрагментима из живота најпре њему веома блиских људи. ту је и неколико такође маркантних, посебно женских ликова: као и краће, а садржајем и те како ефектне приче о Бапиним узгредним сапутницима, сабеседницима, о тајним љубавима, оствареним и неоствареним жудњама; приче познате и "преузете" из живота људи који су на неки начин, макар и у пролазу, оставили дубљи траг у његовом сећању, битније утичући и на мене у његовом животу, на објективнији животни поглед како на себе, тако и на друге. Као симболи времена о коме је у романима реч, међу епизодним ликовима су и писци, такође Банаћани: Милош Црњански и Јован Поповић, те зенитисти: браћа Бранко и Љубомир Мицић. Дакако, с битним разлогом. Све су то прозна остварења каква настају сједињавањем већег броја тематски засебних, аутономних прича, смислено повезаних у један венац, који повезује "линија живота" главног јунака. У првом је 19, у другом 26, а у трећем 20 наслова, али не и поглавља романа, јер свака прича има све предуслове да опстане и мимо других. Методом уланчавања приповедака и творењем низа у којем ниједна спона није са значењем од пресудније важности од друге, за последицу има потирање јединства радње, као јединства догађања какав је у случају кад је роман од "једне приче". Боље рећи, у мозаик-романима Радована Влаховића и нема класичног догађања са заплетом који на дуге стазе држи читалачку пажњу, што је својствено класичном романескном делу. Овог аутора више занимају кључни фрагменти из нечијег живота, односно последице догађаја о којима је у њима реч, а не збитије само по себи. Уместо тог класичног, хронолошког следа у развоју једног догађаја који би на окупу могао да држи и све друге приче у низу од којих настаје мозаик-роман, Влаховићева наративна је усредсређена на постепено откривање стања душе централног лика – Бапе, као и других с којима је у приснијем са-

дејству и то целим бићем, кад му душа бар на трен затрепери, или се од велике брига и неизвесности сав следи. Попут оног што се збива током целог дана уочи Српске нове године на путу од салаша до Карлова и назад (а од тих фрагментарних прича је и цео роман "Бана"), кад га све време прате панонски ветрови који се управо ту, на његовој путањи, вихорно укрштају: не дају му да се сувише удаљи од куће, дувају му у лице, а при повратку шибају у леђа, те као да га пожурју да се што је могуће пре врати свом огњишту, својим изданицима, тамо где је и себи и ближњима најпотребнији, где је од свега, па и од смог себе довољно заштићен.

Битно је напоменути да је овим трокњижем обухваћена најпре прва половина XX века, са евакуацијом стравичних догађања током Великог рата и првих десетак година иза њега. У првом тому акценат је на животу у Банату иза ћесара, у време стабилизовања нове државе и привикавања на "нове адете" (садржај прве књиге *Бана* (2016); у другом роману *1934* (2017) реч је о збивањима до средине тридесетих, када се догађа атентат на краља Александра Карађорђевића, а у трећем *Мученици* (2020) фокус је о збивањима до марта 1941. године, када је већ сасвим извесно пристизање новог људског суноврата.

Влаховићевој наративу, а што је једна од специфичности његовог прозног концепта, својствена је једноставност и смиреност у предочавању оног најбитнијег у сваком призору који је у средишту приче. Дескрипција није у функцији декоративности, дочаравања банатског пејзажа, описа самог амбијента (салаша, њиве, порте православног храма, родитељског дома...) – она је сведена на оно најнужније у опису битном за тај тренутак у причи како би се, најчешће крајем приче, уместо епилога, уз помоћ звучности уместо речи открила тајновитост стања Бапине душе.

Таквом, иначе, већ давно знаном стилу и форми овог аутора, примерен је и језик приповедања. Уз онај свакодневни, а увек и народски "лалашки диван" карактеристичан за говор у Банату, једнако и у граду и на селу, у његовој прози налази се и мноштво архаизама и туђица које су у српски језик пристигле из језика народа са којима су Срби Банаћани на истом простору вековима живели. Мисли се на: бананатске Немце, Швабе, банатске Французе (насељене у Шарловицу, крај Кикинде), на банатске Румуне и Мађаре. Оно што олакшава разумевање текста јесте и то што на крају сваке књиге постоји реч-

ник мање познатих речи. Занимљиво је и привлачи пажњу и то што су делови наратива који су обележије старовременског српско-банатског дивана у сва три романа штампани италиком.

Приметно је намерно ауторово сучељавање двоструког поглед на свет. На једној страни је бајколика слика остварене хармоније у ужем и ширем породичном кругу, поглед у патријархалну породицу али и ширу људску заједницу која живи на тако малом простору а без подела по националној и верској припадности, а друго је поглед и суочавање са истином од "пресне јаве", до које Бапа стиже најчешће кроз сан и бунило. У таквим причама ("Зоркин сан", "Навечерње Петковаче", "Младенци, Бранков сан"...) чести су призори с примесама егзистенцијалистичког, суровог, расколничког, дивље, стихијског, безобличног... На једној страни је, дакле, стварносни свет и у њему човек који је за живот с Богом (Бапин свет и томе примерени светоназори), а на другој је свет без Бога оличен у понашању и у на сав глас изреченим тежњама рођеног брата "разметнога" Добривоја, задоје-ног болшевиизмом и "превратничком идеологијом".

Умешност, рекли бисмо и изразитија самосвојност у творењу приче у овим романескним остварењима најочитије је управо у садржајима прича које су изнете из сна. Онирички делови ових романа бољи су, у сваком погледу ефектнији и занимљивији садржаји у целокупној Влаховићевој прози, јер је најпре заумношћу, садржајем у којем је све могуће, динамичношћу збивања, догађања у магновењу, зачудном атмосфером, све то чини да се аутор ослободи класичног манира у приповедању, чему је и те како склон, и битније се приближи свевременом, дакле, и оовременом, урбаном прозном концепту.

И у погледу уверљивости призора наративни нивои који су из сна у јаву изнети далеко су снажнији и бољи од оног што је у његовом трокњижу са свим својствима пасторале, салашарске и сеоске идиле остварено речима као топлим бојама на сликама наиваца из Ковачице, а све са наумом да такве слике буду бар утеха оку које се током људског суноврата у време Великог рата свакојаког зла толико нагледало да је и без суза остало.

Увидом у садржај, промишљањем о логичности таквог збивања, о њиховом значењу у стварносном животу Влаховићевих ликова, стиче се такође утисак да је сан за сваког од њих такође стварни живот, али онај потајни, дубоко

скривени, што не зна за временска ограничења, јер је време константа. И *настајањем и нестајањем*, сав је под велом неизвесности, увек у процепу између смисла и бесмисла. У тим сновидним причама много је више драматике од катастрофичног живота којег нам са видним умећем приказује у психолошком профилисању посебно споредних ликова: Бапине брижне супруге, у свему му безрезевно посвећене Зорке (жена – земља, у њу семе – из ње плод, живот вечни), чика Славкове наложнице Марике (приче "Чика Славко" и "Марика"), Бапиног брата Добривоја, задојеног идејама о социјалној правди, братству и једнакости међу људима, несрећне, али несаломљиве и увек жарно мушког жељне удовице Маре, Веселина Башина, другог јој мужа, добровољаца "рањеног у живот", хајдука Марка и о неколико других, епизодних ликова, о мистериозном учитељу Сајићу, о Даници Крстин, Бепиној неосствареној првој љубави, те о слуги Спасоју, о добрим људима и Бапиним пријатељима из немачког, мађарског и француског рода (приче "Карло Шпрајтл", "Бласманови из Накодорфа", "Биоскоп").

Фрагментарне повеснице из њихове животне путање уткане у главни наративни ток посредно су и приче о Бапи и његовим из Карлова. Без тих малих фрагмент-прича "отетих" из њиховог такође пажње вредног живота, ни животопис централног лика не би био толико потпун и занимљив. Напротив, био би знатно празнији, налик на живот по патријархалном обрасцу, каквог и одраније имамо у руралној српској прози. Била би то у ствари само пука илустрација у дефиницији *барбарогенија* коју су заговарали браћа Бранко и Љу-

бомир Мицић, тек привид од живота какав би ваљало без много промишљења "само" живети, без ропца га подносити, без жеље и наума да га учини бољим него што је био живот оних који су му претходили.

Не само једном у низу прича ("Тако је од кад је света и века"), него и садржајем целокупног трокњижа, овај аутор нам истовремено предочава још нешто што је битно за разјашњење његове и у ранијим делима исказане блискости са зенитизмом, односно са зенитозофијом браће Бранка и Љубомира Мицића. При слову о самоодрживости српског сељака, о *барбарогенију* Љубомир Мицић казује: "Док западни човек, декадентан, скептичан, сав у лицемерју, огрезао сав од похлепе, задригао, јури у лудилу задовољства тела и душе, империјално отима, купује све што може да купи и потчињава својој вољи, он, *барбарогеније*, има свој свет и у њему се савршено сналази. [...] Он је простодушан, гостопримљив, отворен, непосредан и великодушан, такав је наш човек. *Барбарогеније* уме без интереса да воли људе, да им помаже и да за себе не тражи ништа заузврат, јер он се осећа као свој на своме, самодовољан и пун радости и среће. Где сте то видели у западној Европи...? Европа се мора балканизовати..." Зенитистички је то површни поглед с поља, али не и дубински доживљај оног суштинског у реалности, не и истинито сазнање које се стиче провидом у "*барбарогенијево биће*", у душу, у (само)свест његову о себи и о другом. Дакле, све оно јавом видљиво што нам посредно сугерише мисао аутора романа *Бана, 1934.* и *Мученици*, у ствари је оклоп или "заштитна маска", а оно иза или испод – сама је

срж нечијег бића, јер је душом тајна дубоко од зла скривена. И само је ту, у тајни што душом кроз живот трепери, што видно пулсира, потпуна истина о чо-веку.

Давид Кеџман Дако

ПИСАЊЕ КАО ОБНАВЉАЊЕ ЖИВОТА

Јованка Стојчиновић Николић: *Неко је позвонио*, приче, Бања Лука, 2019.

Јованка Стојчиновић Николић спада у књижевнике који се стално развијају и поширују дијапазон својих креативних преокупација. У текућој периодици често се могу наћи њене врло упутне и оригиналне критике на дела савремених писаца, а такође и приче које је откривају у сасвим новом светлу. Општи је утисак, шта год да пише, она то чини добро, било да је реч о поезији, критици или прози, јер начин на који она уобличава дело, идеје које је закупљају су сасвим непоновљиви, само њој својствени, надахнути, заокружени и естетски пријемчиви. Мало је писаца који имају ту способност да буду на истој уметничкој разини коју год форму изабрали.

У прилици смо да нешто кажемо о њеној збирци прича, необичног наслова, *Неко је позвонио*. Реченица којом се само нешто констатује примењена у наслову, у исти мах и открива и скрива оно што претходи том изабраном тренутку у тексту или ономе што следи у развоју сижеа и композиције приче... Међутим, једно је извесно, тај гест, то изненадно звоњење на вратима прекида неку радњу која је трајала, и то је заправо један од кључева за тумачење целе књиге будући да приче у суштини заправо представљају моменат који изводи из постојећег тока ствари, а који ауторка обликује правећи неочекиване расплете и дајући поенте које се не могу предвидети, што је израз њене оригиналности и уметничког дара.

Песникиња по вокацији и духу, она и у причама остаје то, само што све оно што није стало у њене избрушене песме, оне идеје које је понегде и наговештавала у поезији, сада реализује, негде дајући развијенији сиже, негде само наговештавајући радњу и ликове, али мисао увек остаје откривалачка, песничка, слободоумна, она која надраста постојећу животну реалију и узводи у

више сфере духовности и потребе за слободом и лепотом.

Будне очи наратора све виде, град, небо, прошлост, будућност, као и у њеној позији која повремено у себи има језгро приче, али где је ритам и мноштво песничких слика оно што песму чини снажном. У овим причама, које су повремено само скице којима се овлаш оцрта догађај, ауторка говори у име живота и смрти, у име духа, ума и лепоте живота коју уочава свуда око себе. Блиско јој је садејство са природом, подстиче је на мисаоност и буди витализам у њој. Породичне вредности је инспиришу да истакне и снагу блискости међу ближњима (ту су фигуре родитеља, брата... (*Мој отац жељезничар*), али и да тематизује случајне трагедије неких породица и појединаца којима сведочи (*Смрт Данице Њемице*), да уметнички третира и сопствене страхове који је нагоне да иде испред живота и да унапред види неминовности које долазе (*"Иза огледала"*).

Из књиге *Неко је позвонио* може се реконструисати генеза песникињиног одрастања, формирање њене личности, као и раста и уметничког развоја, заокруживање њеног карактера, али и постојаност њене потребе за стварањем. Њено биће се још у детињству окретало лепоти, правди, висинама у којима се огледала пратећи звезде (*"Звезде"*) и проналазећи одсјај своје духовне суштине у њима.

Занимљиво је да у први план ових крипто мозаичних прозних структура избија спонтаност која указује на дубоко проживљене садржаје који остављају утисак савршених уметничких целина којима се нема шта ни додати ни одузети, а у којима доминира сензационалност, тако својствена и њеној поезији. У многим причама се поступком ретардације постиже ефекат изненађења што заправо показује да у једној причи увек постоји и друга која се на крају обелодањује. Најбољи пример за то је прича: *Обновљени живот*, што би мога бити и главна поетичка премиса књиге, писање као обнављање живота који у написаном поново живи.

Прича је посвећена одавању поште пријатељу из младости у приморју. Но, иза тога се у изванредном обрту, заправо налази прича о суштинском одавању поште књижевнику Иву Ћипику, чији гроб актери приче, то јест, наратор и један од ликова, случајно откривају. Уз то, ћипички написано пишево име на плочи која је већ потонула у заборав, указује на пишево порекло, а наратор га још, подсећајући на књижевне утицаје, ситуира у српски књижевни кор-

пус, што је више него важна чињеница коју треба имати у виду у савременим прекрајањима простора и биографија великана.

"Сјетила сам се Ничеа говорећи њему, Марку, да је крв највећи свједок истине..."

Овде у књижевном поступку имамо комбинацију два типа приповедања, где наратор наступа из *позиције сведока*, и примену документаристичког принципа, позивање на чињенице, слова на надгробној плочи књижевника Ива Ћипика (1869–1923).

Потом, у завршници приче, долази до спајање два наративна тока, која смо поменули, карактеристична за многе приче у књизи:

"Марко и ја смо се дуго гледали... Чинило се да нам је послје бурног дана пред очима био сан, који је разбирио и просвијетлио наша лица јер је једини споменик са ћипичким натписом преживио туробно и тешко вријеме (...)

На гробљанској капији чекала нас је пријатељица с факултета, Антина супруга, грлећи нас и не знајући да из Каштела носимо и обновљени Ћипиков живот!"

А живот као врло сложен феномен нуди обиље лепоте, тајни, недокучивих знакова за којима треба трагати. Многе од прича из књиге *Неко је позвонио*, осветљавају оне танане нити живота које све држе у вези, и видљиво и невидљиво и сан и јаву. Прича *Сјај црног биљег* која у себи сажима читав један роман то показује, како је заправо човеку дато да много више види унутрашњим очима, или прича *Сан*, која само овлаш наговештава будућу драму сневача. Преплитање сна и јаве дато је врло пластично и у причи *Пјесничка слобода*, где се осим кроки слике брачних односа даје обол уметности која и сну живи у душама оних који су отворени за њене лепоте, као и завичајним пределима чији топоними се чувају и обавијају нежним сећањима.

Страхиви су такође један од мотива који се варира на разне начине увек откривајући танане душе литерарних јунакиња које стрепе и од реалних појава (*Бљесак тијела уловљених риба*, *Десанкина врба*, *Зелени ковчежић*...) или од унутарних сенки које се буде при несаници (*Несаница*).

У настојању да сагледамо у којој од прича је ауторка достигла максимум својих уметничких и изражајних способности, издвајамо причу *Теодора*, која је савршена и у обликовном и у естетском смислу. Она заправо означава тачку пресека у којој се спајају ван-

серијска песникиња и изузетан приповедач, у којој се овоземаљске лепоте и туге уздижу у метафизичке бескраје показујући да је живот много више од проживљеног и да је човек много више од онога што га спутава. Прича обзнањује да је љубав онај бесмртни ореол који се понекад понесе када се из овоземаљске кратковечности искорачи у вечну лепоту уметничког и духовног садржаја какав нам се обелоданио у овој причи изузетне лепоте. Једноставан сиже покрива дубоку драму младе девојке која чека повратак свог вољеног из рата. Почетак приче је врло ефектна експозиција (са суптилним еротским наговештајима) за драму која се сугерише.

У магновењу Теодора доживљава спајање са вољеним у којем учествују звезде, месечина, све оно што је изван тешке истине да је вољени далеко, на ратишту и да иза свега стоји стрепња хоће ли се жив вратити. Читава скала емоција ређа се у тешкој несаници која потискује могућ негативан развој сценарија њихове велике љубави прожете космичким обасјањима. Ауторка кроки потезима дочарава обостраност те љубави показујући како је и Лазара понело усхићење јер је осетио свом душом како га вољена из даљине надахњује у јасној визији њеног бујног тела, у испуњењу слућених жудњи, при чему вода из крчага у њеним рукама на симболичан начин означава њихову сливену енергију која досеже максимум у том неземаљском споју посредством светлости. Но, ту се све и окончава, само на откинутој руци у хрпи телеса погинулих безимених ратника блиста сат који му је поклонила као знак ограниченог трајања среће и овоземаљских радости.

И у овој, као и у другим причама, Јованка Стојчиновић Николић, уме тако снажно да поступком сажимања сугерише

оно што је прећутано а само наговештено (избегавање Лазаревих другова да кажу истину), као што је на маестралан начин показано ишчекивање да Теодора сазна нешто о свом вољеном... И само сусрет са откинутом руком на којој још стоји сат као знак да ју је волео до краја свог рано прекинутог живота, употпуњује сву дубину бола младе Теодоре. Потресна слика са откинутом руком буди аналогију са руком у песми *Смрт мајке Југовића*, непреболом за младим ратницима, вечним губицима за опште добро и непрекидну индивидуалну жртву. Овај мотив се дискретно провлачи кроз многе приче јер ауторка само маркира појаве од општег значаја

сликајући свет из позадине, бавећи се наоко ситним стварима, а заправо иза свега стоји будна ауторска свест која дубоко проживљава све ране света, подижући на домен универзалног судбину појединца који је укљештен између могућег, жуђеног и неминовног.

Јованка Стојчиновић Николић је, књигом кратке модерне прозе придодатом њеном богатом и разноврсном опусу, показала још један део својих умећа подижући тако своје респектабилно стваралаштво за још један ниво који изазива озарење и на нов начин осветљава њено дубокоумно и сензибилно биће из којег ниче њена раскошна уметност.

Милица Јефтимјевић Лилић

МАГИЈА ЖИВОТНОГ И ПЈЕСНИЧКОГ ИСКУСТВА

Милунка Митровић: Привремена уточишта, Повеља, Народна библиотека "Стефан првовенчани", Краљево, 2019.

У најновијој, деветој књизи пјесама, *Привремена уточишта*, Милунка Митровић је задржала започети, још од прве књиге, *Биографија душе*, 1996, модеран пјеснички израз. Поред поезије објавила је збирку прича, те сентенце и хаику, а бави се и књижевном критиком, објављујући у домаћој књижевној периодици, као и електронским медијима.

Књигу чине четрдесет седам пјесама распоређених у четири циклуса, с тим што се прва пјесма "Забрављени знаци" издваја у самосталну, прошлуклу пјесму, да би се потом низали циклуси: "I Соба унутра", "II Оближња блаженства", "III Привремена уточишта" и "IV Млечно светло".

У првој пјесми у књизи "Забрављени знаци" (пролошка), пјесникиња нам скреће пажњу на језик, односно упућује нас на кретање свјетлости и освјетљења потоњих пјесама у књизи, усмјеравајући своју поетску ријеч на важност језика као алфа и омега добре поезије. Језик упоређује са "белом скрамом на млеку" мислећи притом на његову чистоту и неукљаност "гуђицама", јер пјесник "рије невидљивим кљуном" у његовој дубини. У језик су утиснуте ријечи као у "подводни гребен / пун мрачних пећина", које треба издвојити из водене симболике. Није

вода само за љескање и пловидбу, него је извор живота и прамајка рађања. Стихом повезује подземне и надземне струје. Ријечи у стиховима (пјесмама) су знаци који нас упозоравају да у свјетлости препознамо и "омаму таме". У пјесми је пуно симболичких појмова, као нпр.: "дупло дно пакла", наспрам "рајева ближњих", "пад у невиност" и сл. помињући Итаку, "многожуђено" у оличењу чежње за завичајем и носталгијом; у овом случају у питању су глагови које "смислено слутити само".

У филозофију животног искуства смјештена је магија собе ("Соба унутра") у коју лирски субјекат улази након дужег одсуства са посебним осјећањем и "предзнаком", јер ће је тамо дочекати устајали ваздух, воњ, паучина, али и помисао "да је најпрече имати само један убоги смотуљак ствари". Њих, ствари, повезују асоцијације с временом које је присутно негдје у подсвијести пјесникиње, јер ће у том времену можда само бити потребни: "нови веш, свечани преоблак, марамица, огледалце и још која укопна симболичка ситница", као наговјештај посљедњег животног круга. Живот поприма сигурност када си "Овде" да се можеш одазвати сам себи у сваком тренутку, па и у сну, јер само се тада не осјећа протицање времена. У сталној је брзи о "силасцима низ време", будна као водени одсјеви из којих се повремено стварају концентрични кругови ("Кругови на води"), као животи кругови, иако присуство у свему изазива њено чуђење, чак и у "кратким данима среће" у безнадежно суровом свијету. Али, улазећи у срж својих лирских предјела, једино се још чуди "како се ничему више не чудим / ничем сем овим речима" ("Чуђење").

Митровићева успоставља равнотежу између спољњег и унутрашњег свијета, питајући се "где су линије тог раздвајања", увиђајући да је пуж заштита од вањског свијета његова кућица, само под условом да преживи "феномен животног круга" и не спозна "охолост шапе", која га може згазити, или "опасност од брзих магистрала земљом и небом" ("Пуж"). У својим пјесмама, које поприлично носе печат аутобиографског, настоји да освијетли различите животне фазе и догађаје ("Ако овако наставим", "Бреза"...). Колико год језик био у тежњи да учествује у свеукупности збивања и догађаја, толико је мало ријечи у самом средишту којима се може вјеровати, посебно ако су ријечи "себељубне"; понекад треба и ћутати чекајући да се све посложи на своје мјесто. Отуда у пјесми "Слапови" као

мото цитира Јована Крстића: "Не треба више говорити о језику, / треба говорити о ћутњи".

У свим порам, када за то дође вријеме, настањује се јесен, па и у пјесми "Јесењи аутопортрет" у којој су наглашене синтагме: "скрама влаге", мутан обрис, "слијепи демон из ноћашњег сна", "блиједе силуете", "смртна жудња"... Ауторка дочарава нови живот у другим (јесењим) околностима. Први циклус је нешто више херметичан у односу на остале циклусе.

У другом циклусу наставља се улога природе згуснута у пјесникињину мисао, прокрвљену озвучену музиком, (која произилази из) зуја пчела док су музицирале сакупљајући нектар. Веза између прошлости и садашњости је стаза, којом док пролази, носи у сјећању "гранчице сенки огромних липа", елегично присјећајући се младости у којој су подједнако (липе и пјесникиња), биле младе и одолијевале "лакој дрхтавици". Сада читав дрворед полако нестаје, што се рефлектује и на људски живот, па Њено "промишљање свијета" се прожима са животом природе: "Месећ се спустио тако дрско / као да ће управо пасти ми на руку да је лизне / а звезде расејано сести у тањир / Тек ради друштва" ("Ноћник"). Користећи се језиком мање познатих ријечи у литератури (кованицама): "Живуљка" (растиње), "многожуђене", "разглобљене", "рашчаране", "себељубље", "дивљакушица", "непрозир", "пераје облака", "левитирати", "подбити"... на посебан начин прожимају се пјесничке слике, као нпр. у пјесми: "Није ту"... "Час један лист се подбије / под папук другом да нађе хлад / Сад наопачке пропуу се један другоме на леђа..." Лишће као да се игра жмурке, каже пјесникиња, описујући "стање тренутка" који јој је као посматрачу освјежио импулс времена.

Пјесничке слике су уочљиве и у минијатурама, са свега неколико стихова: "Лећи у ову зелену траву / Гледати у плаво небо / Склопићу капке / И видети те очи / Ту траву у небу" ("Па шта"). Освајање свијета природе се наставља преко сунцокрета који "упире у небо своје исколачено око". Стихови, дубоко интонирани, рађају се и тамо гдје понекада само "пуцкета време", јер "од огледала / у коме се огледа свет / остала је само срца" ("Очаравање").

Пјесма "Ако овако наставим" у мом ишчитавању заузима повлашћено мјесто, јер на посебан начин спаја прошло са будућим унутар вишег генерацијског кода. Пјесникиња недовољено посматра себе извана и изнутра дајући сигнал (назнаку) шта би још могло да се деси

"ако овако наставим и остарим још дубље / и опуштеније" ("Ако овако наставим"). Њена визуелна чула сежу чак и до ормара са "старомодним хаљинама" и полица са прашњавим књигама, а с друге стране, угледаће се у свему на своју унучицу, "као да ми је она друга-рица узор за којим лудујем". Свој језички потенцијал ауторка користи да, метафорички речено, извана дотакне и себе будућу ("кад споља баш кроз остарим"), али одмах, себи будућу, припи-сује себе прошлу, обликујуће у сјећању себе као "мршавицу" док рецитије чика Јовину пјесму: "Шта је данас овом ветру". Одмах потом, прелази на сасвим друге знакове пјевања, користећи се именицама: "хладноћа", "самоћа", "плакање"... апострофирајући временски универзум од дјевојчице са лутком од "каучука" преко прекомјерности са-моће и тмине на брисаном пољу до "зимске вејавице залутале усред лета". Текстура слојевитости у пјесми скоро да је опипљива и пажљиво бирана.

У пјесмама "Последње речи" и "Црнобела јулска", којима се завршава други циклус, сусрећемо се са реалним од-носима човјека кроз живот, било да се ради о: дому за старе, трошној кући, вр-летима брда, шума и висова, или пак "сећања сневача на пастира ког нема" (Црнобела јулска).

Циклус "III Привремена уточишта", започиње истоименом пјесмом наговје-штавајући свођење животних рачуна, помало са ироничним предзнаком, јер у "бањском хотелчићу" свјетла се рано гасе и "закључавају се улазна врата", као да се с њима и живот ставља под кључ. Без обзира на све, поетски при-ступ је ослобођен патетике, али са из-разитим пјесничким симболима и сли-кама; читајући књигу поезије Ђека Ма-ринаја (албанско-америчког писца), пјесникиња води унутрашње разговоре (сама са собом) и пјесником који прого-вара из своје поезије, коме је и посвеће-на пјесма "Песничка слика".

Обраћање кћерки у пјесми "Бреза", је производ суђених животних датости, јер кћерка, стицајем околности, живи изван државе у којој је пјесникиња (мајка): "Тако сија ми свет тобом кћери моја"... Дрво бреза је у средишту дога-ђаја, јер под "љупким" њихањем њеног лишћа, мајка и кћерка, тамо негдје у свијету, испијају кафу и "златне одсјаје" јесени, суочавајући се са "свјежим да-хом плаветнила", као симболом слике из живота.

Веома је интересантан и слојевит опис доживљаја, као и сам наслов пје-сме: "Док зуј тестере", посвећене др М. Јевтићу, јер је у питању оперативни за-

хват који се ради уз локалну анестезију, па пјесникиња, улазећи у сасвим нови перцептивни доживљај, стиче и ново искуство, схватајући вишенамјенске употребе чекића и тестере, уз чије зву-кове лирски обликује ту "свечано ми-стичну чар". У људској је природи при-суство страха, али и нада за оздравље-ње као "прољеће које иза облака кроз окна свиће". Именице: "прољеће" и "свиће" служе као средство повезивања са свијетлом будућношћу, у овом случа-ју, оздрављењем.

У последњем циклусу "IV Млечно светло", који има само осам пјесама, симболичким "потенцијалом" успијева човјека да смјести у "спиралу времена и места", преко "развејаних белина" и "црних врхова шуме". То протицање времена је посебно наглашено и у овом циклусу. "Мај је и држећи се реке про-бијаш се кроз врбаке". Њено жуборење стиже чак из сјећања оличеног у путо-казу који пјесникиња носи са собом још из "дубине времена: "Слутња пр-вотног еха из кога долазимо и отичемо / као река је понорница" ("Ослушкива-ње"). Временска укрштања имају ду-бљу видљиву и невидљиву интонацију. Пјесник се из садашњег времена пита: "Кад се то неприметно разиђосмо / са нашим властитим животима?" ("Фајр-онт").

Градећи цјеловитију слику у пјесми су посебно истакнути синтагме и лек-семи: "октобарска ноћ", "ниске звезде", "стазе и богазе", "мостови", "тајне издаје", "мртви чворови", "исијавање угарка" и "празне чаше", јер "ближи се полако фајронт / кафаници нашој"... "Све у свему / шака песка бачена у мо-ре" ("Фајронт"). Иначе, пјесма "Фајр-онт", која је последња у књизи, смје-штена у циклус "IV Млечно светло", иако то није назначено, својом садржај-ношћу а и насловом, могла би се сма-трати епилогом.

Јованка Стојчиновић Николић

НАУК СИНУ ОД ОЦА

Мирослав Раичевић: Очевина, Бео-град, Интерпрес 2020.

Мирослав Раичевић пре књиге песа-ма "Очевина" има објављене књиге песама "Поновно учење живота", "Разро-ки дани", те поему "Галиоти". Поезија Раичевића преведена је на неколико светских језика, а за "Очевину" је до-био награду УКС "Печат Кнеза Лаза-ра".

Суштинска одређења ове књиге јесу: грађење структуре поеме од 77 песама и наслов који упућује на мотивску ори-јентацију. Од старих времена пружали су бројеви изабрану подлогу за симбо-личка тумачења. Са становишта симбо-ла сваки број има посебна својства, средство је спознаје. Број седам у Би-блији појављује се 77 пута, а може да указује на свекупност моралног по-ретка на представу простора и времена на свекупност енергије и универзума у кретању. Може да уноси и тескобу прелаза од познатог ка непознатом.

У читаоцу датих 77 песама мора се трагати за претходно наведеним свој-ствима означеног броја. Суштинска реч је очевина. И то не очевина у матери-јалном смислу речи, већ оно што роди-тељ примерима пренесе детету о живо-ту. Родитељ оставља искуство о томе шта су доброта, љубав, страх, незнање, борба... Песме казују о прошлом и са-дашњем времену. Футуристички по-глед може значити поуку, опомену, упо-зорење. Аутор својим певањем полази од личног ка универзалном. Циклично измештање добра и зла, смеха и плача, праштања и беса, те свекупност про-стора и времена и приправност на дола-зеће, асоцира на оно мудро игумана Стефана "што год дође ја сам му наре-дан".

У недоумици је лирски субјект са не-јасним одговорима на питања: Може ли човек да мења прошлост, и може ли да утиче на будућност. Можда се треба приклонити ономе "што ће бити, биће".

Свака песма почиње оним неизвесно и помало застрашујућем (човек је увек морен пред непознатим), биће. Али, на-мах дође мисао да би то могло бити Би-ће, спутано тамним спознајама, "слам-ка међу вихорове".

Сам

Међу змијама

Узалуд ћутаћеш".

У времену иза, и у оном које се слу-ти. Речи очеве из "небеских башти", ви-ше су опомена, упозорење, храбрење да се не посустане. Пред нељудима, пред туђим псима у свом дворишту, пред мо-гућим суновратом. Јер ће бити и дана благородних.

"Када ћеш славити

Жито и вино

Дан и ноћ

Љето и зима.

Осећа се поистовећеност очевих реч-и и богоугодних поука јединог Творца. Духовно наслеђе су опомене да се чува самољубља, страховљивости, лаконости, просипања залудних речи жалбе. Не одустајати од одгонетања животних тајни, колико год загонетке биле тешке.

Ако су "ријечи сјеме погано" не треба их без потребе развејавати. Снага моралности испољава се и у односу на мушко- женске приче:

"Недај

Мајка рођена да те прокуне због туже кхери."

Проблем зла присутан је код многих аутора. Не случајно, нити успут. Јер, зло се јавља у многим облицима. Оно је пратилац човековог живота:

"Нема залагаја од којег зло биће сито."

У 72. и 74. песми лирски субјект обраћа се оцу, а кључно питање, са сумњом у коначност одговора, је:

"Оче мој

Шта је заиста грех".

Постоји могућност невоље. Постоји и илузија да се може управљати животним изазовима, без осмеха и гласног исказа.

Књига се одликује медитативношћу лирског субјекта, рефлексјама, метафоричношћу. Исказ је лапидаран, концизан и емотивно обојен. Поетичка и етичка вредност остаје читаоцу да је уочи, схвати и прихвати.

Гордана Влаховић

РАЗУЂЕН И ОШТРОУМАН ЛЕКСИКОН

Ристо Василевски: *Кључаоница*, Арка, Смедерево, 2021.

Постоје вредна књижевна дела, песничка, прозна, драмска, која се читају надушак, са повишеном читалачком страшћу, готово без прекида, до последње странице. Како би непрекинути естетски ужитак доспео до своје кулминационе тачке. Постоји и друга врста обимних и изузетних дела, пре свега прозних, тешких и привидно опорих, великих читалачких напора и интелектуалних захтева. Да би се пресабрале мисли и повратила снага, могу се, што је и нужно, уз предахе освајати. На тај начин кристалисати читалачки доживљај, који ће на крају бити награђен читалачким просветљењем и лековитом катарзом. Само као илустрацију, довољно је навести примере Раблеа, Достојевског, Томаса Мана или неке књиге наших Црњанског, Пекића, Киша, дела филозофске литературе... Из песничког света, у свако време уз предахе узимати Хомера и Дантеа, непролазне великане универзалних размера.

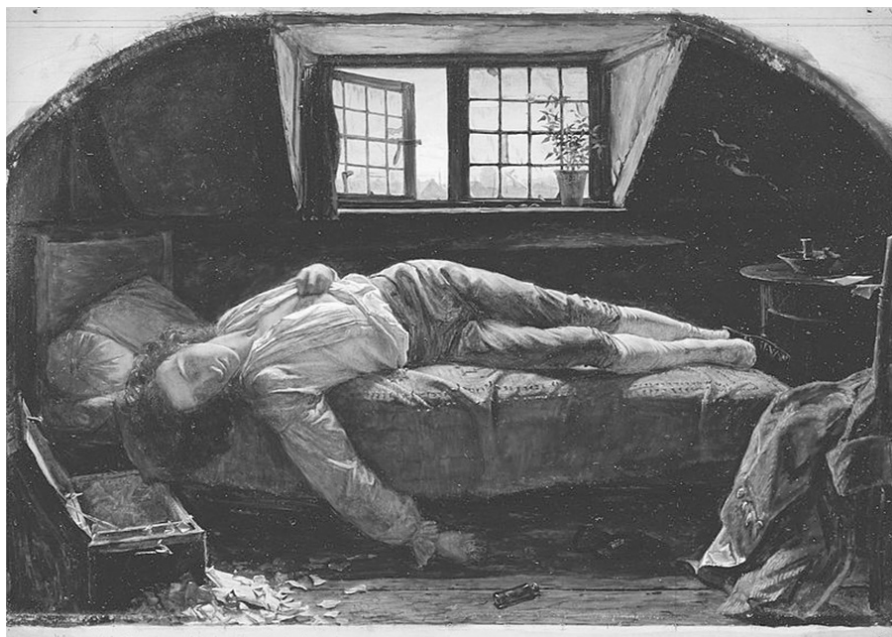
Има жанровски другачијих књижевних дела која ваља на сличан начин читати, такође у предасима, али само у посебним стањима душе и знатижеље: дневнике, записе, исповести и мисаона просветљења великана: Мишела де Монтења, такође Достојевског, Гетеа, обавезно Андрићеве *Знакове поред пута...* Треба их дегустирати, узимати као мед из чиније на кашичицу, или лагане гутљаје племенитог вина из чаше, да умне референце што дуже трају. Јер у овакве књижевне форме, нарочито мисаоног формата, управо по речима великог Француза, Мишела де Монтења, писци улажу целокупно своје биће, и тако "откривају своје мисли другима неким својим особитим и необичним обележјем".

Оваква кратка уводна пролегомена, као да се природно наметала у приступу, читању и макар површној критичкој рецепцији нове књиге академика Ристе Василевског *Кључаоница*, са појашњавајућим одредницама: *филозофеме, афоризми, анотације*. Реч је, пре свега, о песнику изузетног формата, што је његова примарна, изворна и аутентична вокација, али и етаблираном преводиоцу са македонског на српски, и обрнуто. Написао је више књига за децу, ауторизовао неколико важних антологија, а бави се и другим важним књижевним пословима. Два блиска језика, македонски и српски, подједнако су у његовом поседу, нераздвојиви двогласник певања и мишљења, књижевне и људске комуникације. И за све друго што чини за две књижевности и културе, као врсни стваралац, уредник и угледни издвач, чије су очи окренуте на више страна, превасходно на узајамну

књижевну и културну комуникацију са словенским светом.

Читаоцу и тумачу стваралаштва Риста Василевског нису непознати овакви творачки облици, какве презентује веома разуђена *Кључаоница*. Она захтева дане лаганог ишчитавања, како би се ваљано и сврсисходно примила. Он је већ објавио неколико таквих књига на српском, истина мањег обима, које су, разумљиво, објављене и на македонском, али и у преводима на неке друге језике. Ако бисмо претходне књиге назвали рекама, нова својим обимом, од триста страница, представља океан стваралачког мудрословља. Она сведочи да су такви духовно-интелектуални кладенци писца готово неисцрпни и непресушиви. У овај умни глосаријум сливају се многе притоке, које образују јединствен систем мишљења. Он обзнањује вешто кристалисане речи и мисли, у којима промишља цео људски живот, смисао постојања и трајања. Ауторски субјекат као да се налази на осматрачници, дубински загладан у себе и све око себе. Свет посматра из своје "келије", како је његову књижевну радионицу доживео један пишчев руски пријатељ.

Да би се такав захтевни и сложени стваралачки универзум бар површно откључао и тумачио, изискује дуже ишчитавање и промишљање. *Филозофеме*, основна су појмовна, жанровска и поетичка ознака, кровни оквир под који Ристо Василевски удомљује овај вид властитог стваралаштва. Где су смештени и други сродни и специфични облици мишљења и исказивања, који су комплементарни са значајним делом

његовог песничког стваралаштва. Врхуне као искре речи и мисли, које интонације налазимо у више фундаменталних књига пищевог обимног и сложеног песничког опуса.

Рецимо, интерпретативно се може успостављати компаративни однос са референтним песничким делима *Сушт* и *Срце круга*, које универзалне суштинне региструје и промишља и његова *Кључаоница*. Она закључава, откључава или само посебним омогућава да вирну у средиште смисла, какав је и наш писац. Бар да утоли чежњу, дотакне савршенство. У једној филозофем, писац открива и аутопоетички став, који подразумева и улог себе: "Тежећи савршенству у Општем Кругу, многи појавни облици у том Кругу морају проћи кроз фазе које траже многе промене и одрицања – осим одрицања од власитог идентитета. Јер без властитог идентитета не може постојати ништа савршено!"

Ауторски и људски идентитет видљиво је присутан, што Василевски мудро дозира. "Мудар је онај који појаве света око себе не гледа никад издвојене и усамљене него повезане што је више и шире могућно са свим осталим што се у свету јавља и дешава", поучава Андрић у својим *Знаковима*. Као да је ову премису следио Василевски, она је иманентна његовом стваралачком бићу.

Без обзира на то како обликотворне јединице у књизи *Кључаоница* дефинисали, *филозофеме*, *афоризми*, *анотације*, *цртице*, што и аутор чини, оне су само изотопи особеног поетско-филозофског стварања и мишљења. Рукавци семантички сродног или истог појмовника, коме би се могле додати и максиме, сентенце, изреке, записи, цртице... У референтном, обимном и високо промишљеном говору, свестрано потковани књижевни зналац Бошко Томашевић подводи ову деоницу стваралаштва Риста Василевског под јединствену форму звану афоризам, односно *поетски афоризам*. При чему, поред осталих, следи теоретичара Ј. П. Штерна, који га бивалентно дефинише. За њега се афоризам "појављује као изразито филозофска врста", а "такође и као једна особена књижевна врста".

Изузетно обавештени Томашевић, притом, има у виду и веома широке филозофско-теоријске ослонце, на које се позива и на којима се његова тумачења темеље. Што чини веома респектабилно и уверљиво, али моме осећању и појмовном сензибилитету блискија је одредница *филозофеме*, под чијим јединственим мисаоно-поетским кровом подразумевам све остало.

Срце круга је синтагма полифоног значења, подразумева свеобухватност у којој се све сабира и огледа, или макар оставља траг. На писцу је да трага за кључевима до тога средишта, који је мера свега, оностраног и оностраног, свих токова и вредности. Па и поетички центар света, његова есенција. Односно, "целост универзума", која представља општост, равнотежу на којој свет почива. На томе семантичком трагу и путу је Василевски у првој целини књиге, под називом "Покушаји уцелињења". У галаксији самеравања, промишљања и имагинирања свега, савршеног и несавршеног, чежње за вишим спознајама. Што је апострофирано већ у првој филозофем, којом се отвара књига: "Све је у кругу уцелињења. Чак и оно што не заслужује да буде, јер га изнутра разара". Овај афоризам, под којим теоријским кључем целу књигу промишља и тумачи, Бошко Томашевић сматра да садржи тешку мисао, и огромну: "Тешко ју је носити". Ипак, са таквим и многим другим "тешким мислима", аутор се у своме посебном стваралачком универзуму успешно носи.

У појму уцелињења Томашевић препознаје хришћански глас, али подастире и референце филозофских мишљења, "уцелињење свега, чак и онога што не заслужује да буде уцелињено и све то стога да се не разбије јединство Бића – ваља уцелинити". Оно подразумева систем општости, препознавања, вредновања, прихватања и одбацивања. Препознавања, пре свега, људских и потврђених универзалних вредности, које су издржале проверу од библијских времена до актуелних токова и збивања. У овоме богатом рудокопу аутор се креће од кратких афористичких бисера, приповедно мисаоних цртица и записа до развијених филозофема, укључујући снажне алегорijske пасаже и сатиричне инвективе.

У средишњем делу књиге *Кључаоница* мања целина носи назив "Болничке странице", које аутора дубоко лично дотичу. У њима се промишља болничко искуство, операција срца, и све спознаје са властите граничне линије живота и смрти. О процесу пријема, операције и лечења, Василевски је у једној ранијој књизи објавио посебан циклус од девет песама, насловљен "Радосно уз степенице". У њима је, што је необично, сасвим мирно и без појачане драматизације, песнички реферисао о овом личном и болном људском искуству. Која се атмосфера у филозофемама такође дубље промишља, као и смисао живота уопште. "Једино смрт не може

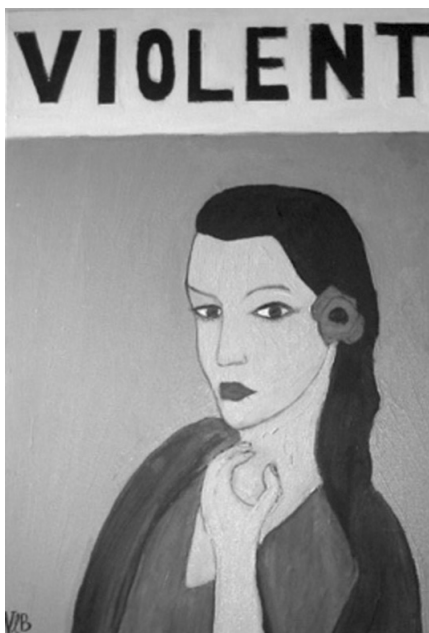
да буде поражена. Бар не у овоме животу", поентира писац.

Завршни део са једноставном ознаком "Странице даље", презентује, као и први, различита животна искуства, индивидуалне и колективне доживљаје света. Наравно, писац промишља и наше време и наш вечно удесни простор. Наводим такав поучан пример: "Балкан је јединствени простор. У њему се прими све што Запад баца кроз прозор!" На поетици луцидног и сажетог прозног говора, заснована је ова књига. Разуђени мисаони појмовник и регистар, који циљају на више и дубље спознаје. Радознали дух писца често се креће од конкретног и препознатљивог, актуелног које свакодневно притиска и тишти, да би све ово препознао и на обрасцима универзалног устројства. Што подразумева сагледавање егзистенцијалног, материјалног, политичког, идеолошког и психолошког, све до сфера духовног и метафизичког. Аутору је добра подлога и што баштини богато искуство народне мудрости, на коме су утемељене и неке свежаже едукативне лекције.

Важна поука Данила Киша гласи: "Писац треба да сагледава живот у целини". Управо о томе је реч у књизи *Кључаоница* Ристе Василевског. Ево, у најкраћем, насумице поређаних опсервација писца: човек и свет, време и судбина, онострано и онострано, пролазно и вечно, живот и смрт, љубав и мржња, радост и туга, слобода и ропство, добро и зло, пријатељи и непријатељи, прошлост и будућност, градитељи и рушитељи, породица, деца и родитељи, људске нарави и карактери, понизност и достојанство, природа, земаљско и космичко...

Нека ово буде поткрепљено малим изабром кратких умних бисера: "Време је једини борац који без видљиве борбе све победи"; "За многе људе, пакао је изабрано место"; "Достојанство је горди цвет, који се ни пред ким не повија"; "Најближи су јами они који је копају другима"; "Свему је границе одредила природа. Свему по мери, ничему по вољи"; "Доследност је врлина, само док је неко не подмити"; "Нико не прави самар за своја леђа"; "Најлакше је саплести оног који сам посрће"; "Нада нема крила, али непрестано лети"; "Штапић којим се диригује светом, потиче из ђаволје шуме"; "Ниједан бистри извор, не може да замути други"; "Највише се саплићу, они који лете у облацима";

* Давид Кеџман Дако, *Талијин шапат*, Чигоја штампа, Београд, 2020.

"Имати више кућа не значи имати сигурну адресу"; "Притока која преузме реку – изда реку"; "Лептиру се не замара што је претходно био гусеница"; "Само се чистом руком сме показивати на туђу прљавштину"...

У књигу *Кључаоница* уткано је проверено и премерено животно искуство, свет који Ристо Василевски у своме стваралачком веку особено промишља и додатно артикулише. Дубоко свестан да су човек и свет никад до краја исписана књига. Само најумнији, што овај писац чини, покушавају да у вечно отворену књигу упишу вредна слова, како би се умањили простори бескрајне белине. А оно што пише и како пише на страницама *Читаонице*, а нарочито у песничким књигама, осећам веома блиским. Знам да све ово истиче из његове душе, по неоспорном налогу песничког ума, срца и пера.

Ристо Василевски није исписивао ову књигу у испразној доколици, да би се у таквом емотивном стању и читала. Оваква дела захтевају да им се посвети довољно време, трезвен и бистар ум. У помањкању таквих референци и стања, лековито делује да би се све ово поткрепило. Јер, само бистар и трезвен ум, под повишеним напоном, могао је да исписује овакав разуђен и оштроуман лексикон. А да би писац обликовао сложене књиге, говорио је Гете у разговору са Екерманом, "онда то претходно мора да му буде јасно у души".

Мићо Цвијетић

ОЗАРЈА ДУШЕ У ТРАГАЊУ ЗА НЕДОКУЧИВИМ

Давид Кецман Дако: *Наспрам дрвета које светли*, Задужбина Јакова Игњатовића, Будимпешта, 2021.

Давид Кецман Дако се јавио у књижевности 1966. године, налазећи у њој смисао не само умјетничког трајања него и живота уопште. Кецман исписује странице нових књига слиједећи свој унутарњи импулс, упознајући нас са својим маштањима, сновима и сновиђењима и још више са својим трагањима за откривањем смисла живота и постојања.

У својој најновијој књизи *Наспрам дрвета које светли* Давид Кецман Дако (1943) истиче лајтмотив ове прозе: *Пукотином и Провид! Провидом – Трепет! Трепетом исцртано питање: Како дознати шифру која отвара до тад само добро скривену, ал' увек постојану / неоскрнављену ризницу свих тајни. Ризницу од Искона постојаних и без месије избављујућих дознања?*

Несмиреног, трагачког, истраживачког духа, Кецман тражи не само одговоре на питања које га муче (а то су и питања сваког дубокомислећег човјека) него и начин да се заобиђе уобичајен, клишетикизиран вид прозе, давно обзнањен и модификован у теоријама књижевности и да се све захтјевнијој читалачкој публици (наравно оној највишег књижевног нивоа) понуди посебан вид прозе, под називом *прозаиде*, које ће задовољити пишчев дух да се исказе у њима.

На почетку књиге *Наспрам дрвета које светли* Давид Кецман Дако, у кратком Предисловљу, означеном рјечју *Аутор* пише: *Стрепња пред Тајном која се зове Живот. Пред оним о чему ништа не дознах, ни својим оком, ни ухом, ни гласом птице, хуком ветра, жубором воде... Путање? То је први и последњи сусрет с Богом.*

Писац бира као мото ријечи три писца: Генадија Ајгна, Иве Андрића и стихове Десанке Максимовић. Први мото гласи: *И душе као свеће, пале се једна од друге.* Андрићев мото односи се на *оно неизрециво што искусни и нападени чувају у себи као скривито добро* а стихови Десанке Максимовић истичу да су и богови жељели да имамо тајни / *Да се мучимо и колебамо / Минут за минутом...* Већ из тога закључујемо да ће се писац у овој књизи бавити тајнама душе, али и тајнама космоса и васионе.

Уводни дио *Пролог*, насловљен ријечима *Тамо где и у почетку би реч / Кад светлост изнутра згасне/ почиње пишчевом исповијешћу о ономе што је његов живот: о писању: Пишем. А могао бих, било би довољно и толико, да на трен само осетим то задовољство при севи мисли од откривења, која над белином истог часа и наста и нешта, чинећи ме већ и тиме моћним то што имам, то што могу, бар у мисли, самог себе да надмашиш...*

Сваки писац стваралац може се наћи у овим реченицама али и у следећим: *Да не пишем? Можда бих, заиста, и тако нешто, још довољно / до краја у себи и недомишљено, некако и издржао само да не искусах, да не дознах шта је то пустиња која настаје кад светлост изнутра згасне.*

Испуњен зебњом, Кецман ће ипак завршити овај текст ријечима:

Пишем! Пишем! Пишем!

Залуд?

Можда залуд.

Таква пишчева опсервација није без разлога а он ју је опјевао и у својој претходној књизи: збирци пјесама *Талијин шапат** у којој истиче:

Светом владају бездушници, / књига је роба лако кварљива, пуна / разарајућих микроба, потрошачки реkvизит... Библиотеке су баласт, терет за јавни буџет, / складиште прашине и паучине.

Али истински и велики ствараоци не одустају од своје умјетности а, такође, и Давид Кецман Дако.

Након *Пролога* долази циклус: *Изнекуда / Ода свуд / спомен вечне чежње/ који се отвара / Путањом сунчаног диска / Треном кад се и небо делење широм отвара/ гдје писац истиче: Поодавно том путањом ходим и тек сада имам довољно жеље и смелости о томе без зебње да говорим.*

Објаснивши нам своју намјеру да се и овим дјелом бави тим проклетим занатом списатељским, Кецман уврштава у ову своју књигу неколико тематских кругова: круг о дјетињству, о родитељима, о завичају, о вољеној жени, о тајнама живота и смрти, о садашњости, прошлости и будућности, о књигама и библиотекама, о манастирима и познатим личностима из прошлости, о градовима које је посјећивао

(Петроград) и др.

Сваком човјеку дјетињство остаје у посебној успомени а Кецман га описује са посебном топлином, пуном чежње. Писац исписује ретке надојене емоционалношћу, то су прави мали медаљони поетске прозе: Он пише:

Боја и мирис сваке травке, сваког грма / стабла у пуну, или у цвату, све што

* Давид Кецман Дако рођен је 28. септембра 1947. године у Рајновцима, код Бихаћа (БиХ).

ходећи дланом додирне, што га зачудним погледом осмехне, што прстићима размакне, тек колико без огреботине и без лома граници да се танушан кроз густиш продене, све за ледујем и брујем, лепетом и зрењем, трептавом се тишином / незаборавком све у њега занавек слило. /Изнекуда/Одасвуд /Спомен вечне чежње/.

Посебно се истиче текст: *Силазак у дубок сан /Тајна о оцу – коначнику/* у коме је описана смрт пишчевог оца и то на необичан начин. Његов отац као да је предосјетио смрт, припремивши се за њу чином купања, облачења, ријечима упућеним супрузи:

Баш је добро што смо макар и толико, ал' заједно били на овој плавети, у Сунчаној галаксији. Његова супруга као да је знала шта ће се десити, пољубила га је а он је наслонио главу на њено лево раме и заспао, зајмурио и у дубок сан утонуо.

Тако је завршио живот пишчев отац Ђука Кеџман. На крају писац ће записати: *Из дана у дан, тајна о оцу – коначнику бива све загонетнијом, све сложенејом једначином. Оном што је, ко и сам што сам, једначина са безброј непознатих.*

По свом елегичном тону истиче се текст *Скривено, време коначно (Празнином, у мени – нечујни крик/* у коме писац пише како многи одлазе неповратом а на мјестима гдје су живјели, нестало је њихових кућа, подигнуте су друге наставбе и чини се да никад није ни било оних које смо познавали. У тексту *Тамо где више никог немам* Кеџман пише о одласку у крај гдје нема више никог од својих. *Идем, јер једино тамо где никог више немам могу свих и свега поуздано да се сетим.**

У тексту *Бели сат / Тачка ослонца при ходу пустињом, непрегледом у себи /* посвећеном Стевану Тонтићу, писац коментарише Тонтићеву судбину: *У недостатку слободe, услед даљине / губитка властитог кревета у дому који је сам подигао, бива преводилац у егзилу. Бива живи споменик који се њим самим, све / док га има, непрестано ствара и неминовно растаче...*

Сва у маглини, у метафоричном поимању стварности везаној за бијели сат, без казаљки, на Тонтићевој руци, ова цјелина одводи у вријеме кад се казаљке помјере само при преласку у прах или у ништа, осликавајући мрачно фасцинантан живот.

Кеџман се служи сјећањима, снови-ма. У тексту *Следом сунчане нити /Успење до зенитне тачке/* писац ће рећи: *И циљ свему што увек изнова бива и јест само љубав. Љубављу – сунчаном*

искром, пред оком Свевидећег – хармонични вез.

То узвишено осјећање – љубав у центру пажње је код Кеџмана

У тексту *Опет смо се срели /Лет до оног трена кад је ноћ најгушћа/* писац истиче значај љубави:

– Опет смо се срели!

– Данас сам ја светлост, сутра си ти ноћ!

– Опет смо се, ма и тренем, при погледу – додирнули!

– Довољно! Сасвим довољно! Толико је искром нежности у нама!

Љубавна тематика је и у тексту којим је насловљена и ова књига *Наспрам дрвета које светли / Кад и студен камен може изнова да зелени/*. Ту писац угледа вољену крај дрвета које светли те се пита:

Да ли то дрво које светли, зракама из средишта твог ока неком изнова бива светионом? Она коју воли је само слутња и вољена се јавља из неког несна., из понорног несмираја уз наду: Можда свемир и није тако непроходан како се то чини сваком ко из даљи, бестрагом кораку даљи недостижне, не смотри то дрво светилно?

У алегоричном и симболичном тексту *Путници без пртљага /Живи часовник под плаветном шатром/ "радња"* се дешава на позорници и док су сви путници под маскама, мушкарац и жена их не носе јер, како писац каже: *Најсавршенија је маска управо људско лице.* Док Он представља Велику казаљку, Она је Мала казаљка. Оригинално рјешење представљања Човјека и Жене у виду Велике и Мале казаљке на сату, осликава сам живот у коме је једина извјесност да вријеме бјежи, истиче.

Кеџман пише о животу у: *И бива, увек изнова / Из свемирног Недохвата /* наводећи мисао владике Николаја Велимировића: *Живот је чудо саопштавајући и своју мисао: Живот је драгојен.*

Нажалост, то се дешавало и у нашем времену, спаљиване су књиге чувених аутора, па и Кеџманове, само зато што су писане ћиричним писмом. Било је то у вријеме великог балканског чистиштва. / *Ћирилично пламен-слово /Жерава испод пепелишта/* У дијелу књиге под називом *У тишини, у нечују /Док збирам ожиљке/* Кеџман пише о манастиру на метохијском тлу у коме нема никог, али који изнова стиче снагу за усправан ход јер све је то с небом присно, од неба све недојиво (*Од неба неодојиво*

/ *Тишином питање: – Има ли ту игде иког?/* У вези с манастирском тематиком Кеџман текст: *Жаром истине која је сва од ума / Најближи трену који је*

претходио првој изговореној речи/ посвећује Растку Немањићу кога види као човјека којим је доказана моћ тихе речи, *благодат исказана мудрошћу лепе мисли.* У цјелини *Светитељ и сена /Светосавка, тишином кроз Свевреме/*

Кеџман овако описује Растку Немањића: *Исувише тих и скрушен. Тако ланог хода као да стопалом тло и не додирује. Писац га карактерише: Светитељ и сена.*

У цјелини *Време што је заувек /Кроз шум свих бескраја/* писац наводи ријечи из Карејског типика Светог Саве: *Дим је живот наш, пара, земља и прах./ За мало се јавља, а брзо пролази./ Мали је труд живота нашег, а велико и бесконачно добро награда.* На крају овог текста писац истиче: *Стекао си оно време, време што је заувек!*

Кеџман пише и о Симониди, чувеној младој жени цара Милутина и то под насловом *Симонида мелемвидна*, заправо о фресци у Грачаници, на којој је приказана Симонида. Писац је гледа уочи Видовдана с вапајем: *Да нема издаје! Слоге да је! ... да се с надом саберемо... јединством се окрепимо... само да не обневидимо!* Од тих тренутака писцу се чини: *Симонидо мелемвидна, где год да сам – са мном јеси!*

Са путовања у Русију, у тексту *Петроградска бела ноћ* Кеџман пише о боравку у Петрограду, гдје се сјећа Достојевског и његовог јунака Раскољникова.

Ова књига се завршава *Епилогом* и текстом *Оно дрво /Што и само небо подупиру/* Кеџман се враћа својим коријенима, свом родном крају, свом дјетињству путем сјећања на велико дрво у дворишту и пита се: *Постоји ли? Памти ли ме?*

Књига *Наспрам дрвета које светли* Давида Кеџмана Дакe представља специфично и осебујно књижевно дјело знатне умјетничке вриједности, у коме се преплићу реалност и метафизичка размишљања. Иако у прози, дјело носи лирску ноту, натопљену дубоким емоцијама. Појмови слутње, чежње, маштања, сновиђења дати су меким обрисима лирског субјекта који истиче трагање за племенитим људским идеалима. Девет циклуса који имају своје наслове и поднасловe могли би нас асоцирати на девет кругова пакла. Писац инсистира на кружној путањи која полази од дјетињства и опет јој се, на крају књиге, враћа.

Љиљана Лукић

Вести из ДКВ

Друштво књижевника Војводине

Association of Writers of Vojvodina

Браће Рибникар 5, 21000 Нови Сад

zlatnagreda@neobee.net * www.dkv.org.rs * 6542 432

ж.р. 340 – 2030 – 48

PIB 102101128

ЗАПИСНИК СА СЕДАМНАЕСТЕ СЕДНИЦЕ
УО ДРУШТВА КЊИЖЕВНИКА ВОЈВОДИНЕ

Седмнаеста седница УО је одржана 26. новембра (петак), 2021. у 11,00 сати путем скајпа.

У раду седнице су учествовали: Јован Зивлак (председник ДКВ), Миријана Марковић, Владимир Кочиш, Вирцинија Поповић (потпредседник ДКВ), Бранислав Живановић, Дамир Смиљанић, Мирослав Николић, Милан Тодоров, Спечени: Зденка Валент Белић, Давид Кеџман Дако (потпредседник ДКВ), Корнелија Фараго. Габор Вирав, Радомир Миљковић.

Дневни ред:

1. Усвајање Дневног реда
2. Усвајање Записника са претходне седнице
3. Активности између две седнице
4. План активности у наредном периоду: пријем нових чланова, животно дело, књига године, превод године, награда за националну заједницу, комисије и жирији, конкурс за достављање образложеног предлога за доделу признања за врхунски допринос националној култури, односно култури националних мањина
5. Златна греда и издавачка делатност
6. Припреме за редовну Скупштину ДКВ
7. Разно

*

1. Дневни ред је једногласно усвојен.
2. Информација о Записнику је једногласно прихваћена.
3. Припрема за Скупштину ДКВ; припрема предлога од стране комисија и жирија за нове чланове ДКВ, за награде за књигу године и за XVII фестивал који ће се одржати у августу 2022. године.
На Фестивалу ће учествовати **Ами Кеј** (награда Ерик Грегори), **Енглеска**, **Вале Сајер** (Немачка), **Карлоса Марсала** (Carlos Marzal), Национална награда за поезију Шпанија, **Емануел Мозес** (Француска), **Раду Ванку** (Румунија), **Имре Оравец** (Мађарска), **Радомир Уљаревић** (Црна Гора), **Ана Петрова** (Бугарска), **Јуриј Буковски** (Русија), **Војцек Хмилевски** (Пољска) и **Ефтим Клетников** (Македонија). Тако-

ђе, **Братислав Милановић**, **Милован Марчетић**, **Радмила Лазич** (Србија). На Фестивалу ће бити заступљени песници **Маја Солар**, **Стеван Брадић**, **Томислав Маринковић**, **Енес Халиловић** (Србија).

Норвешка песници требало би да буду средишњи гости манифестације. Антологија савремене норвешке поезије (дванаест песника) биће приређена у избору Carina Elisabeth Bedari (1987). Норвешка антологија: Aina Villanger (1979), Cecilie Løveid (1951), Øyvind Berg (1959), Gunnar Wærness (1971), Kristin Auestad Danielsen (1981), Steinar Opstad (1971), Kristin Berget (1975), Anna Kleiva (1985), Tone Hødnebo (1962), Erling Kittelsen (1946), Morten Langeland (1986). Yngve Pedersen (1972). Сваки песник у антологији биће представљен са 10 песама у преводу Валентине Клинка Зечевић.

Симпозијум је посвећен теми Књижевност и насиље – сумрак или залазак уметничке књижевности.

Учествоваће: Алпар Лошонц, Драган Проле, Владимир Гвозден, Корнелија Фараго, Бојана Стојановић Пантовић, Стеван Брадић, Бојан Јовановић, Дамир Смиљанић, Срђан Дамњановић и Јелана Марићевић Балаћ.

Дијалогско представљање писаца одржаће се у кафеу Абсолут у Змајовиној. Разговоре ће водити критичари и преводиоци Јан Красни, Стеван Брадић, Драган Бабић, Душка Радивојевић, Весна Савић и Данка Томић. Седмнаести пут ће бити уручена Међународна награда за књижевност Нови Сад. У оквиру фестивала ће бити додељена 62. Бранкова награда у Градској библиотеци у Новом Саду. На Фестивалу током три дана одржаће се преко 30 књижевних и музичких програма. Репрезентативни избор ауторских прилога, од поезије до критичких радова, реализован на Фестивалу, биће објављен у свесци Златне греде.

Биће штампан Каталог фестивала, плакате, заставе. Фестивал ће организовати представљање својих активности на сајту ДКВ и на Фејсбуку. Фестивал у пуној мери остварује своје циљеве омогућајући проширивање и богаћење културних веза са светом. Због финансијских потешкоћа трајање Фестивала је смањено на три дана, број учесника је у свим програмима смањен.

4. У првом кварталу наредне године Комисија за пријем поднеће извештај о конкурсима и предлоге за пријем нових чланова.

Комисија за животно дело у саставу Давид Кеџман Дако, Перо Зубац и Јован Зивлак је предложила да за животно дело за 2022. годину буду награђени следећи аутори чланови ДКВ:

Ирина Харди Ковачевић (1944), Јасна Мелвингер (1940) и Радивој Шајтинац (1949). За превод године комисија у саставу Драган Бабић, Бранислав Живановић и Корнелија Фараго предложила је дело Томаса Розенлехера: Неонска икона, изабране песме, преводиоца Стевана Тонтића у издању издавача Агора из Новог Сада.

Остале награде биће саопштене на наредним седницама УО, када жирији заврше посао.

5. До краја године ДКВ ће издати два броја Гредe (фестивалску и зимску број и две књиге: Антологију песника Новог Сада (од 18. века до данас и зборник Књижевност и катастрофа).

6. Скупштина ће бити одржана чим се стекну услови.

7. Под тачком разно није било дискусија.

Седница је завршена у 12, 00.

ЗАПИСНИК СА ШЕСНАЕСТЕ СЕДНИЦЕ УО ДРУШТВА КЊИЖЕВНИКА ВОЈВОДИНЕ

Шеснаеста седница УО одржана је 9. новембра (уторак), 2021. у 15,00 сати путем скајпа.

У раду седнице су учествовали: Јован Зивлак (председник ДКВ), Миријана Марковић, Владимир Кочиш, Вирџинија Поповић (потпредседник ДКВ), Бранислав Живановић, Дамир Смиљанић, Мирослав Николић, Милан Тодоров. Спребени: Зденка Валент Белић, Давид Кеџман Дако (потпредседник ДКВ), Корнелија Фараго. Габор Вирав, Радомир Миљојковић.

Дневни ред:

1. Усвајање Дневног реда
2. Усвајање Записника са претходне седнице (записник ће бити достављен на седници)
3. Извештај о одржавању 16. МНКФ (6–8. септембра 2021, Нови Сад)
4. Активности између две седнице
5. План активности у наредном периоду: пријем нових чланова, животно дело, књига године, превод године, награда за националну заједницу, комисије и жирији, конкурс за за доделу признања за врхунски допринос националној култури, односно култури националних мањина
6. Уговор за коришћење просторија у Браће Рибникар 5
7. Златна греда и издавачка делатност
8. Припреме за редовну Скупштину ДКВ
9. Разно

*

1. Дневни ред је једногласно усвојен.
2. Информација о Записнику је једногласно прихваћена.
3. Средишњи догађаји Фестивала одржали су се на тераси кафеа Шпајз, на Тргу Републике. На фестивалу су учествовали **Каталин Ладик** (Serbia, Hungary, József Attila Prize, National Award for Culture of the Republic of Serbia), **Дејвид Бригс** (England, Eric Gregory Award), **Dieter Graef** (Germany, The Leonce and Lena Prize), **Пабло Лопез Карбаљо** (Spain, међународна награда La Guara), **Бећир Вуковић** (Црна Гора, награда Марко Миљанов), **Радивој Шајтинац** (награда Васко Попа), **Драган Јовановић Данилов** (награда Васко Попа), **Горан Бабић** (награда Железаре Сисак), **Небојша Лапчевић** (награда Ђура Јакшић), **Мирослав Цера Михаиловић** (награда Ђура Јакшић), **Бранислав Зубовић** (награда ДКВ), **Јелена Марићевић Балаћ**, **Зденка Валент Белић** (награда ДКВ), **Алпар Лошонц** (награда Иштван Конц), **Драган Проле** (награда Никола Милошевић), **Владимир Гвозден** (награда ДКВ), **Корнелија Фараго** (награда Тибор Дери), **Бојан Јовановић**, **Срђан Дамњановић**, **Дамир Смиљанић** (награда за есеј града Офенбаха на Мајни), **Марија Шимоковић** (награда Бранко Миљковић), **Славомир Нишавић** (награда Печат вароши Сремскокарловачке), **Бранислав Живановић** (Бранкова награда), **Весна Савић**, **Душка Радивојевић** (награда ДКВ), **Драган Бабић**, **Јан Красни**, **Емил Курцинак** (награда РИФ, Загреб) * (Србија). ПОЕЗИЈА: мало или велико п – POETRY: capitalised or not. Тема овогodiшњег симпозијума била је: Књижевност и катастрофа – Literature and Disaster.

Симпозијум је одржан 8. септембра у простору Дигиталног омладинског центра, Градске библиотеке, у улици Војводе Путника 1. Симпозијуму је био посвећен теми **Књижевност и катастрофа**. Одржан је у оквиру Шеснаестог Међународног новосадског књижевног фестивала, **8. септембра, среда**, Градска библиотека Нови Сад 10,00–12,30 и 14,30–17,00.

Позвани су: Алпар Лошонц, Драган Проле, Владимир Гвозден, Корнелија Фараго, Бојан Јовановић, Срђан Дамњановић, Дамир Смиљанић, Јелена Марићевић Балаћ.

Живимо у епохи различитих катастрофа, односно у времену када се најављују нове катастрофе. Оне су разасуте у времену што нас често онемогућава да јасно видимо њихове узроке, последице, као и ланац њиховог повезивања. Наравно, оне су и раније постојале, али је очигледно да се њихов интензитет и фреквентност појачава. Оваква динамика изазива мишљење које се суочава са непредвиђеним догађајима. И најзад иста динамика условљава и посебну ситуацију за књижевност.

Одлуком жирија Фестивала Јован Зивлак (председник), Корнелија Фараго и Бранислав Живановић Међународна награда Нови Сад за поезију / International Poetry Award of Novi Sad / урочена је Каталин Ладик а Бранкова награда / Branko's Award / одлуком жирија Марија Шимоковић, Драган Јовановић Данилов и Славомир Нишавић урочена је Јелени Маринков (1993, Кикинда).

Члан Управног одбора и жирија за Књигу година Валентина Чизмар повукла се и састава свих тела ДКВ. УО је захвалио Валентини Чизмар на досадашњем раду и прихватио њену одлуку о повлачењу. Делимично промењени жири за књигу године после повлачења Валентине Чизмар: Бранислав Живановић, Дамир Смиљанић и Јелена Марићевић Балаћ.

ЗЛАТНА ГРЕДА

Број 234/235/236
Година XXI
април/мај/јун 2021
www.dkv.org.rs

Књижевност • Уметност • Култура • Јавност

Мишљење
Рејчел Гринвалд Сми
Мери Ен Кос

Поезије
Максимилијан Џ. Рудви
Чарлс Ђорђевић

Поезија
Драган Јовановић Данилов
Живорад Черепковић
Никола Живановић
Љубица Вуков Михајило
Михајло Орловић
Павло Бохуш
Данило Левенте Пал
Шандор Халмоши
Атила Ф. Бараж

Проза
Јан Буњевац
Александар Гаталица

Десеје
Душан Пајин

Слика на корицама:
Франциска Клаузен, Холтгир

ISSN 1451-0715
9 771451 071000

Зоран Ђерић, члан уредништа *Златне греде* због недовољног ангажовања на уређивању *Златне греде* ослобођен је обавеза у уредништву часописа. Уредништво часописа чине Јован Зивлак, главни и одговорни уредник; Владимир Гвозден (заменик главног уредника), Алпар Лошонц, Стеван Брадић и Бранислав Живановић. Нови члан УО биће предложен и изабран на скупштини ДКВ.

4. Ишла је Златна греда 234/235/236, припрема се зборник посвећен теми Књижевност и катастрофа.

5. Заједничка комисија ДКВ и Удржења драмских писаца за Национална признања у саставу Миладин Шеварлић, Живорад Ајдачић и Давид Кеџман Дако предложила је Републичкој комисији за Национално признање Живорада Ајдачића (Кандидат УДПС), и Јована Зивлака (Кандидат ДКВ) за помешно признање.

Живорад Ајдачић је завршио режију на Факултету драмских уметности у Београду, а "као редитељ потписао се више од 300 пута".

"На српској културној сцени редитељ Живорад Жика Ајдачић активно је присутан више од четири деценије. Био је посвећен као писац, али и продуцент многобројних музичко-сценских пројеката од Драгачевског сабора трубаца, преко Фестивала младих у Књажевцу, Уметничког каравана кроз Југославију, па до Дубровачких летњих игара, Телевизијског фестивала у Порторожу, радио емисија у Охриду..." (*Печат*, 6. 6. 2013. године)

"Његов друштвено-политички, а посебно културни ангажман обухватао је послове посланика делегата у Скупштини Републике Србије у два мандата; председника Одбора за науку, културу и образовање Скупштине Републике Србије; делегата одборника Скупштине града Београда, председника Комисије за међународну сарадњу града Београда, у два мандата био је члан Председништва ССРН Београда задуженог за културу, био је председник Управног одбора Позоришта на Теразијама, члан УО "Звездара-театра" и Позоришта "Бошко Буха"... Један је од оснивача и први председник БЕЛЕФ-а, члан је Савета Факултета музичке уметности Србије, потпредседник је Удружења драмских писаца Србије и члан Комисије за доделу признања уметницима, односно стручњацима у култури за врхунски допринос националној култури." (*Печат*, 6. 6. 2013. године)

Ради је на пословима генералног секретара КПЗ Србије, члана УО Народног позоришта у Београду (други мандат), председника УО за заштиту права интерпретатора, члана Одбора за организацију манифестације 'Дани Београда' и члана Комисије за сценску делатност Секретаријата за културу града Београда. Ајдачић је и члан Комисије за стицање и одузимање статуса установе културе од националног значаја, коју образује Влада Србије на предлог ресорног министарства." (*Печат*, 6. 6. 2013. године)

"Добитник је Вукове награде, Златног беоцуга, Нушићеве награде, Награде Радио-телевизије Србије, Награде поводом стогодишњице Удружења књижевника Србије, Награду за уметнички програм Универзијаде у Загребу као и Зимске Олимпијаде у Сарајеву..." (*Вести – online*, 14. 10. 2012. године)

Јован Зивлак (1947, Наково), песник, есејист и критичар. У Новом Саду је дипломирао на Филозофском факултету на одсеку за Српски језик и књижевност. Био је главни уредник часописа *Поља*. Водио је издавачку кућу *Светови*. Сада води издавачку кућу *Адреса*. Уредник је и покретач часописа *Златна греда* од 2001. године, а од 2006. и оснивач је и директор Међународног новосадског књижевног фестивала.

Био је председник Друштва књижевника Војводине од 2002. до 2010. године.

Заступљен је у многим антологијама српске и светске поезије у земљи и иностранству.

Књиге песама: *Бродар* (1969), *Вечерња школа* (1974), *Честар* (1977), *Троножац* (1979), *Чекрк* (1983), *Напев* (1989), *Зимски извештај* (избор, 1989), *Чегртуша* (1991), *Обретење* (избор, 1993, 1994, 1995), *Острво*, 2001, *Песме* (1979–2005), 2006, *О гајдама* (2010), *Они су ушли у дом наш* (2012), *Под облацима* (2014). Књиге есеја: *Једење књиге* (1996), *Аурине сенке* (1999), *Сећање и сенке* (2007), *Сабласти поезије* (2016), *Из Скитије* (2018).

Песничке књиге у преводу: *Trepied* (француски, 1981), *Penge* (мађарски, 1984), *Триножник* (македонски, 1985), *Зол гостин* (македонски, 1991), *Il cuore del mascalzone* (италијански, 1994), *Zly host* (словачки, 1997), *Penitenta* (румунски, 1998), *Poemes choisis* (француски, 1999), *Зол гостин и други песни* (македонски, 2007), *Зъл гост и други стихове* (бугарски, 2008), *Gedichte, Mitlebuch 79* (немачки, 2009), *Despre gaide* (румунски, 2009), *Szczeliny czasu* (пољски, 2011), *Слизане* (бугарски, 2012), *Hinterbericht* (немачки, 2013), *Зимски извештај* (македонски, 2014) *Le roi des oies* (француски, 2014), *Informe invernal* (шпански, 2014); *Зимний отчет* (руски, 2017); *Под облаците* (бугарски, 2019) и *Sub nori* (румунски, 2018).

Приредио књиге: Јована Дучића, Данила Киша, Душана Васиљева, Милорада Павића: *Лазе Костића*, Драгана Јовановића Данилова...

Књижевне награде: Млада Струга 1974; Павле Марковић Адамов (поезија), 1992; Круна Деспота Стефана Лазаревића (поезија), 1993; Станислав Винавер (Једење књиге, есеј), 1995; Душан Васиљев (поезија), 1997; Награда Златна значка КПЗ Србије (књижевност и издаваштво), 1998; Награда Друштва књижевника Војводине за књигу године (Аурине сенке, есеј), 1999; Награда Стеван Пешић (целокупно дело), 2001; Октобарска награда града Новог Сада (књижевност), 2001; Милица Стојадиновић Српкиња (поезија), 2003; Велика Базјашка повеља (поезија), Темишвар, 2006; награда Димитрије Митриновић (поезија), 2010; награда Кочићево перо (Република Српска, 2014); награда Арка 2014; награда Frontiera poesis (Румунија, 2015); награда Васко Попа, 2015, Књижевно жезло (Скопље, 2016); Награда Никита Станеску (Плоешти, 2017); Награда академије Иво Андрић, 2017; Награда "Венац Лазе Костића" (Сомбор, 2017), Борин печат (Врање, 2018), Огледало српско (Подгорица, 2020) и Кочићева књига (Бања Лука, 2020).

6. По регулисању обавеза према Пословном простору, где ДКВ дугује посебну захвалност Градском већу града Новог Сада, тј. граду Новом Саду, у име ДКВ уговор и одговарајуће менице су потписали жиранти и главни јемац који су у име ДКВ положили потписане менице као гаранцију да ће обавезе према закуподавцу бити у одговарајућим терминима измињиване. Потписници меница су Бранислав Живановић и Светозар Савковић, као жиранти и Јован Зивлак као главни јемац.

7. До краја године ДКВ ће издати два броја Гредe (фестивалску и зимски број и две књиге: Антологију песника Новог Сада (од 18. века до данас и зборник Књижевност и катастрофа).

8. Скупштина ће бити одржана чим се стекну услови.

9. Под тачком разнo није било дискусија.

Седница је завршена у 15, 14.

ЗАПИСНИК СА ПЕТНАЕСТЕ СЕДНИЦЕ УО ДРУШТВА КЊИЖЕВНИКА ВОЈВОДИНЕ

Петнаеста седница УО одржана је 16. август (понедељак), 2021. у 16,00 сати путем скајпа.

У раду седнице су учествовали: Јован Зивлак (председник ДКВ), Миријана Марковић, Владимир Кочиш, Вирџинија Поповић (потпредседник ДКВ), Бранислав Живановић, Валентина Чизмар, Дамир Смиљанић, Мирослав Николић, Милан Тодоров, Спречени: Зденка Валент Белић, Давид Кеџман Дако (потпредседник ДКВ), Корнелија Фараго. Габор Вирав, Радомир Миљојковић.

Дневни ред:

1. Усвајање Дневног реда
2. Усвајање Записника са претходне седнице (записник ће бити достављен накнадно)
3. Одржавање 16. МНКФ (6–8. септембра 2021, Нови Сад)
4. Коцепција МНКФ у сарадњи са Градском библиотеком – Он лајн и непосредно учешће – учесници, Бранкова награда, Награда Нови Сад, симпозијум: Књижевност и катастофа.
5. Активности пре скупштине / пријем нових чланова, животно дело, књига године, превод године, награда за националну заједницу, комисије и жирији
6. Потписивање уговора за коришћење просторија у Браће Рибникар 5
7. Златна греда и издавачка делатност
8. Припреме за редовну Скупштину ДКВ
9. Разно

*

1. Дневни ред је једногласно усвојен.
2. Информација о Записнику је једногласно прихваћена.

3. Прихваћен је термин одржавања 16. МНКФ. Усвојено је да се Фестивал одржи на тераси кафеа Шпајз за први трећи дан у вечерњим сати, а да се други дан одржи у сали ДОЦа, да се Бранкова награда уручи у сали ДОЦа и да се симпозијум одржи, такође, у сали ДОЦа. Остали простори за Фестивал су Клуб Абсолют / Club Absolut, Змај Јовина street.

4. Одлуком жирија Фестивала Јован Зивлак (председник), Корнелија Фараго и Бранислав Живановић Међународну награду Нови Сад за поезију / International Poetry Award of Novi Sad / добила је Каталин Ладик а Бранкову награду / Brancko's Award / одлуком жирија Марија Шимоковић, Драган Јовановић Данилов и Славомир Нишавић добила је Јелена Маринков (1993, Кикинда).

5. Записник са састанка комисије за пријем нових чланова у Друштво књижевника Војводине

Састанку који је одржан 24. 06. 2021. године у 11 часова у просторијама ДКВ, Браће Рибникар 5, Нови Сад. Присуствовали су: Владимир Кочиш (председник), Миријана Марковић, Мирослав Николић, Вирџинија Поповић и Габор Вирав. Пристигло је 14 молби од којих су 13 молби биле потпуне, док је једна молба Милана Галогача пристигла без пратеће документације и без књига. Комисија је прегледала све молбе и

књиге и донела одлуку да се следећи кандидати предложи УО ДКВ за пријем у Друштво књижевника Војводине:

1. **Јовица Плачкић**, 1966. г.
2. **Ђорђе Д. Вимић**, 1944. г.
3. **Василије Папић**, 1954. г.
4. **Раде Пантелић**, 1945. г.
5. **Сања Обрадовић**, 1968. г.
6. **Даринка Бела Томић**, 1959. г.
7. **Александар Гојко Савић**, 1973. г.
8. **Зорана Радаковић**, 1996. г.
9. **Милка Ђукић**, 1983. г.
10. **Игор Ђурчић**, 1978. г.
11. **Јасна Арбанас**, 1962. г.
12. **Милена Илић**, 1990. г.
13. **Олга Перуновић**, 1968. г.

Комисија је донела једногласну одлуку да Милана Галогачу не предложи за пријем у ДКВ.

Састанак је завршен у 12, 30 часова.

Председник комисије:
Владимир Кочиш

*

Пријем у чланство Друштва књижевника Војводине

На основу Статута ДКВ и према постојећој законској материји о удружењима грађана пријем у чланство ДКВ је регулисан на следећи начин:

Члан Друштва може постати сваки књижевни стваралац и уметнички преводилац који живи и делује на територији Војводине, као и сваки стваралац из земље и иностранства који је допринео афирмацији стваралаштва у Војводини као и књижевног стваралаштва уопште, чијим делима је призната уметничка вредност и који прихвата одредбе Статута ДКВ.

Лице које конкурише у чланство Друштва књижевника Војводине мора испуњавати следеће услове:

- Да се бави књижевним радом у жанровима романа, приповетке, поезије, књижевне критике, есеја, књижевне публицистике, сатире, афоризма, књижевног преводилаштва и сл.
- Да има најмање две објављене књиге на језицима који су у званичној употреби на територији Војводине и Србије.
- Да задовољава књижевно-критичке и естетске услове у складу са претпоставкама савремене књижевности.

УОДКВ је на предлог комисије ДКВ: Владимир Кочиш (председник), Миријана Марковић, Мирослав Николић, Вирџинија Поповић, Габор Вирав, прихватио у чланство следеће кандидате:

1. **Јовица Плачкић**, рођен 26. 06. 1966. године у Новом Саду. Живи у Темерину. Објавио две књиге поезије.
Адреса: ЈНА 35, Темерин, 21235
Телефон: +38164 256 48 34

2. **Ђорђе Д. Вимић**, рођен 10. 06. 1944. године у селу Бесеровина, Општина Бајина Башта. Пензионер.

Објавио три збирке поезије: "Зов српских гробаља и беспућа у туђини", 2012. године, "Крвава земља" 2015. године, "Капија слободе", 2018. године.

Адреса: Вељкова 95, Краљевци, 22411
Телефон: 022 449 355

3. **Василије Папић**, рођен 1954. године у Бачкој Паланци. Завршио средњу пољопривредну школу у Футогу. Члан Књижевног клуба "Дис", Бачка Паланка.

Објављене следеће збирке поезије: "Песме", 1999. године, "Видик са дуда" 1999. године, "Добро јутро Војводино", 2001. године, "Радосница Војводини", 2002. године, "Леп осмех је осмех пријатељу", 2005. године, "Војводино мати", 2012. године, "Војводино та нигде те нема", 2018. године.

Адреса: Доситејева 18, Бачка Паланка, 21400

4. **Раде Пантелић**, рођен 29. 04. 1945. године у Коцељеви. Пензионер.

Објављена дела: "Некад и сад", 2011. године, "Моја свезнанка", 2019. године, (збирке песама за децу), "Мириш душе", 2011. године, "Венац снова и јаве", 2014. године, "Икре љубави", 2019. године (збирке љубавне поезије), "Било једном давно", 2019. године (бајка), "Црне танге" 2015. године, "Трагови греха", 2015. године (новеле), "Љубав, ах љубав", 2012. године (љубавне приче), "Добро јутро Београде 1", 2019. године, "Добро јутро Београде 2", 2020. године, "Добро јутро Београде 3", 2020. године, "Добро јутро Београде 4", 2021. године (градске приче трилогија), "Срећа при појави звезда" 2012. године, "Олгина тајна" 2020. године, "Тајна праве истине", 2021. године, "Ноћ пуног месеца", 2015. године, "Кажи истину" 2015. године, "Тајна из младости", 2015. године, "Мириш лета", 2015. године, "Клара", 2017. године, "Земунка" 2018. године, "Рекла си идем" 2018. године, "Три слике", 2018. године, "Малина" 2018. године, "Санела" 2018. године, "Елена" 2018. године, "Слободна зона", 2018. године, "Два погледа", 2019. године, "Ловац и ловина", 2019. године, "Немам сна", 2019. године, "Извор", 2019. године, "Ана" 2020. године (љубавни романи), "Теби се молим Господе", 2020. године (буквар православаља), "У блату си сине", 2016. године, (социјална драма).

Оснивач песничког друштва "Раде и пријатељи".

Адреса: Луке Војводића 23, Раковица, Београд 11070

Телефон: +381 6035 65 371

E-mail: koricarafe@gmail.com

5. **Сања Обрадовић**, рођена 16. фебруара 1968. године у Лаћарку. Објавила две књиге, збирку песама "Жена", 2017. године и роман "Исусовка", 2021. године. Заступљена је у многобројним зборницима поезије. Живи и ради у Сремској Каменици.

Адреса: Цара Лазара 40, Сремска Каменица, 21208

Број телефона: +38164 324 89 77

E-mail: obradovicsanja@hotmail.com

6. **Даринка Бела Томић**, рођена 09. 06. 1959. године у Обајгори, Бајина Башта. Књижевник у својству самосталног уметника.

Објављене књиге: "У паузама удисаја" 2013. година (збирка поезије), "Што не роди на дрвету" 2018. година (поезија за децу).

ДРУШТВО КЊИЖЕВНИКА ВОЈВОДИНЕ

Члан је Удружења књижевника Србије. Адреса: Подавалска 4, Раковица, Београд, 11090

Телефон: +38162 330 519

7. **Александар Гојко Савић**, рођен 27. августа 1973. године у Бачкој Паланци.

Објављене две књиге: "Јабучило", 1999. године и "Ждралин", 2002. године.

Заступљен у часописима и зборницима и антологијама.

Адреса: Марка Орешковића 13, Бачка Паланка, 21400

Телефон: +381 64 286 22 56

8. **Зорана Радаковић**, рођена 1996. године у Новом Саду. Објављене две књиге: "Да ли ја то растем", 2012. године и "Инкогнито", 2015. године.

Адреса: Светозара Марковића, 46, Бачка Паланка, 21400

Телефон: +381 60 5216063

9. **Милка Ђукић**, рођена 22. децембра 1983. године у Новом Саду. Дипломирала на Факултету за менаџмент и Факултету спорта и физичког васпитања. Докторирала 2010. године. Активно се бавила рукометом и новинарством.

Објављене три књиге: "Једно детињство у кристалној димензији стварности", 2000. година, "Поглед душе", 2003. године, "Акварел једне младости", 2005. године. Аутор је прве монографије о женском спорту у Републици Србији под називом "Жене и спорт", 2016. године.

Адреса: Бошка Бухе 10 б, Нови Сад, 21000

Телефон: +381 60 722 88 35

10. **Игор Ђурчић**, рођен 14. 06. 1978. године у Старој Пазови. Бискуп југоисточне европске дијецезе, у оквиру Англиканске ортодоксне цркве у Србији са седиштем у Новом Саду, декан и професор на Теолошкој академији "Свети Тимотеј" у Новом Саду, ванредни професор на Балканском теолошком факултету у Нишу и ванредни професор на Универзитету за медицину и социјални рад у Братислави.

Објављене публикације: "Додир срца", 2004. године, "Сустрет са неизбежним", 2005. године, "Култура црквене комуникације", 2007. година, "Dum spiro spero / Док дишем, надам се", 2008. године, "Протестанти на подручју српске културе и нације", 2009. године, "Omniapreclara", 2010. године, "Млади у систему хришћанског образовања", 2011. године, "Развој англиканског идентитета, шта верују Англиканци?", 2015. година, "Духовни хоризонти", 2015. година, "Англиканска ортодоксна црква у Србији", 2016. година и многобројни уџбеници за студенте теологије. Уредник публикација "Лекционар" 2015. година, "Песмарица", 2015. година и "Молитвослов", 2017. година.

Адреса: Краља Петра Ослободиоца 23, Стара Пазова 22300

Телефон: +381 61 627 49 04

E-mail: djuricki@yahoo.com

11. **Јасна Арбанас**, рођена 24. 05. 1962. године у Сремској Митровици. Као дипломирани правник била је директор и професор у Економској школи и директор и правник у Историјском архиву "Срем" у којем и данас ради. Председник Фестивала беседништва "Sirmium luxverbi" – "Сирмијум светлост речи" у Сремској Митровици. Бави се и сликарством. Дуги низ година пише и објављује у књижевним часописима.

Објављена збирка поезије "Географија успомена", 2015. године. Адреса: Вука Караџића 32, Шашинци, 22425

Телефон: +381 69 150 70 12

12. **Милена Илић**, рођена 18. октобра 1990. године у Бару, Црна Гора.

Поезија преведена на мекедонски језик. Прва књига поезије "Аорист стрепње", 2009. година штампана у оквиру пројекта "Шанса за младог писца" који реализује Књижевна задница Сремска Митровица и објављена је друга књига по-

езије "Комад слагалице наше приче", 2020. година.

Адреса: Матошева 86, Сремска Митровица 22000

Телефон: +381 60 130 42 10, +381 60 028 04 16

13. **Олга Перуновић**, рођена 19. марта 1968. године у Сремској Митровици. Апсолвент енглеског језика и књижевности на Филозофском факултету у Новом Саду.

Објављене четири књиге поезије: "Водена краљица", 2015. година "Да ли знаш шта је срећа", 2016. година, "Док ћутале су јесење кише", 2020. година и "Бисерно бела", 2021. година.

Адреса: Војислава Илића 9, Сремска Митровица 22000.

Телефон: 022 639 225

Жири у саставу Јован Зивлак, Перо Зубац и Давид Кеџман Дако (председник) предложио је да Награду за Животно дело за 2022. годину добију: Ирина Харди Ковачевић (1944), Јасна Мелвингер (1940) и Радивој Шајтнац (1949).

Сви предлози су усвојени.

Предложен је нови састав за жирија

За Бранкову награду: Марија Шимоковић, Драган Јовановић Данилов и Бранислав Зубовић.

Жири за превод године: Драган Бабић, Стеван Брадић и Корнелија Фараго.

Председник је захвалио досадашњим члановима свих жирија на раду у претходном периоду.

Предлози су једногласно прихваћени.

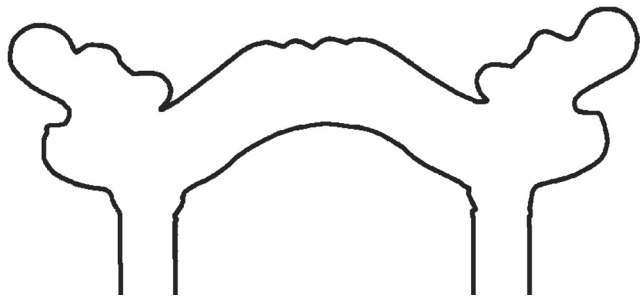
6. По регулисању обавеза према Пословном простору, где ДКВ дугује посебну захвалност Градском већу града Новог Сада, тј. граду Новом Саду, ДКВ је добио могућност да под најповољнијим условима потпише четворогодишњи уговор о закупу пословног простора у Браће Рибникар 5. ДКВ је дужан да нађе два жиранта и главног јемца који ће у име ДКВ бити дужни да положе потписане менице као гаранцију да ће обавезе према закупавацу бити у одговарајућим терминима измириване. Потписници меница су Бранислав Живановић и Светозар Савковић, као жиранти и Јован Зивлак као главни јемац.

7. До краја године ДКВ ће издати два броја Грете (фестивалску и зимски број и две књиге: Антологију песника Новог Сада (од 18. века до данас и зборник Књижевност и катастрофа).

8. Скупштина ће бити одржана чим се стекну услови.

9. Под тачком разно није било дискусија.

Седница је завршена у 17, 10.

ЗАПИСНИК СА ЧЕТРНАЕСТЕ СЕДНИЦЕ УО ДРУШТВА КЊИЖЕВНИКА ВОЈВОДИНЕ

Четрнаеста седница УО је одржана 16. јуна (среда), 2021. у 11,00 сати путем скајпа. У раду седнице су учествовали: Јован Зивлак (председник ДКВ), Миријана Марковић, Владимир Кочиш, Вирџинија Поповић (потпредседник ДКВ), Бранислав Живановић, Дамир Смиљанић, Мирослав Николић, Милан Тодоров, Валентина Чизмар, Зденка Валент Белић, Давид Кеџман Дако (потпредседник ДКВ), Корнелија Фараго. Спечени: Габор Вириг, Радомир Миљојковић.

Дневни ред:

1. Дневни ред је једногласно усвојен.

2. Информација о Записнику је једногласно прихваћена.

3. Резултати конкурса: Република, Покрајина, Град. Као што је речено на претходној седници УО није задовољан са распоредом средстава за делатност ДКВ. ДКВ има, неспорно, најквалитетније програме међу удружењима у Србији, Златна греда и фестивал су високо реализовани и пројектовани програми који надиласе све сличне у земљи. Сматрамо да су се комисије за вредновање пројеката показале као некомпетентне и недовољно одговорне.

4. Због познатих околности одржавање 16. МНКФ се помера за датуме од 6. до 8. септембра 2021.

5. Средишњи догађаји Фестивала одржаће се на тераси кафеа Шпајз на Тргу Републике. На фестивалу ће учествовати: **Каталин Ладик** (Serbia, Hungary, Jozsef Attila Prize, National Award for Culture of the Republic of Serbia), **Дејвид Бригс** (England, Eric Gregory Award), **Dieter Graef** (Germany, The Leonce and Lena Prize), **Пабло Лопез Карбаљо** (Spain, међународна награда La guara), Бећир Вуковић (Црна Гора, награда Марко Миљанов), Радивој Шајтинац (награда Васко Попа), Драган Јовановић Данилов (награда Васко Попа), Горан Бабић (награда Жељезаре Сисак), Небојша Лапчевић (награда Ђура Јакшић), Мирослав Цера Михаиловић (награда Ђура Јакшић), Бранислав Зубовић (награда ДКВ), Јелена Марићевић Балаћ, Зденка Валент Белић (награда ДКВ), Алпар Лошонц (награда Иштван Конц), Драган Проле (награда Никола Милошевић), Владимир Гвозден (награда ДКВ), Корнелија Фараго (награда Тибор Дери), Бојан Јовановић, Срђан Дамњановић, Дамир Смиљанић (награда за есеј града Офенбаха на Мајни), Марија Шимоковић (награда Бранко Миљковић), Славомир Нишавић (награда Печат вароши Сремскокарловачке), Бранислав Живановић (Бранкова награда), Весна Са вић, Душка Радивојевић (награда ДКВ), Драган Бабић, Јан Красни, Емил Курцинак (награда ПИФ, Загреб) – (Србија). ПОЕЗИЈА: мало или велико п РОЕТРИ: capitalised or not. Тема овогодишњег симпозијума биће: Књижевност и катастрофа / Literature and Disaster. Симпозијум ће се одржати 8. септембра у простору Дигиталног омладинског центра, Градске библиотеке, у улици Војводе Путника 1. Симпозијуму ће бити посвећен теми **Књижевност и катастрофа** који ће се одржати у оквиру **Шеснаестог Међународног новосадског књижевног фестивала, 8. септембра, среда**, Градска библиотека Нови Сад 10,00–12,30 и 14,30–17,00. Позвани су: Алпар Лошонц, Драган Проле, Владимир Гвозден, Корнелија Фараго, Бојан Јовановић, Срђан Дамњановић, Дамир Смиљанић, Јелена Марићевић Балаћ. Прилози ће бити објављени у часопису *Златна греда* и у посебном зборнику.

Због незавршених послова у компетенцијама састављача и због пандемијске ситуације програм са наступом норвешких песника и Норвешке антологије се одлаже до боље прилике.

Програм са наступом Петера Хандкеа на Фестивалу, издавање његових изабраних песама и ораганизација симпозијума о његовој поезији, отказује се због тога што је Република Србија преузела обавезу да изда сабрана дела Петера Хандкеа на највишем нивоу. У таквим околностима наше учешће је сувишно.

План и концепција су усвојени.

6. Предложени су кандидати, који испуњавају услове за чланство у ДКВ Ко мисије за пријем нових чланова. УО је усвојио предлог комисије:

1. Борислав Трајковић – 1938, Бувац (Општина на Лебана), живи у Сомбору (Улица: Васе Пелагића 15, Тел: 025-463-400, 0665456599). Пише поезију за децу, хаику поезију, афоризме и епиграме.

2. Гордана Опалић – 1950, Марибор, живи у Новом Саду (Улица: Хероја Пинкија 38, Тел: 06030085999). Пише поезију, прозу, критику.

3. Зоран Додеровић – 1960, Нови Сад (Улица: Марка Миланова 10/17, Тел: 0643389006). Живи и ствара у Новом Саду. Пише кратке приче, хаику поезију и афоризме.

4. Миломир Спалевић – 1951, Савино Село (Општина Врбас). Живи у Новом Саду (Улица: Толстојева 54/а, Тел: 063560807). Пише прозу и поезију.

5. Ангелина Чанковић-Поповић – 1953, у Новом Саду (Улица: Железничка 2, Тел: 0644609263, 021 52 73 01). Превођилац са енглеског.

6. Маријана Ливада, Грачанин, 1966, Рума (Улица Марка Перичина Камењара 003г). Пише поезију.

7. Цвјетин Лобожински, Нови Сад. Живи и ради у Лаћарку (Улица: 1. Новембар 463, Лаћарак 2221, Тел: 0669444242). Објавио шест збирки поезије и један роман.

8. Душан Ковачевић – 1961, Рума. Живи и ствара у Малим Радинцима. (Улица: Београдска 25, Мали Радинци – Рума 22400, Тел: 0631732358). Пише поезију.

По позиву: 1. Сања Шкорић, Сомбор 2. Богдан Максимовић, Келн.

9. Љубинка Станков Перицац, Темишвар 4. Нина Муждека, Нови Сад.

Председник Комисије за пријем Владимир Кочиш.

Усвојене су одлуке за награде за животно дело 2021: Каталин Ладик, Петар Милосављевић и Вићозослав Хроњец; за књигу године 2021: Бранислав Зубовић; за превод године 2021: Дарко Тушевљаковић. Председници жирија; Давид Кеџман Дако, Валентина Чизмар и Драган Бабић.

7. Због презаузетости у професионалним дужностима, члан УО Владимир Гвозден је одступио од чланства у УО ДКВ, а УО је предложио и усвојио да коптирањем члан нашег одбора буде др Дамир Смиљанић, истакнути филозоф и члан нашег друштва. Уместо трагично преминуле истакнуте чланице Илеане Урсу, УО је прихватио да члан нашег одбора и потпредседник коптирањем буде др Вирџинија Поповић, доктор књижевности и предавач на Катедри за румунску књижевност.

8. Због скромних финансијских средстава Златна греда ће и ове године изаћи у четири свеске. Један број ће бити посвећен фестивалу, један број ће бити посвећен најновијим радовима чланова, у форми репрезентативне радионице и лексикона (биће представљено око 60 аутора) а два броја ће бити посвећена оригиналним радовима из домена књижевности, теорије, мишљења и актуалних текстова из различитих области. ДКВ ће, такође, издати зборник са симпозијума Књижевност и катастрофа (са научним приступом) и Антологију песništва Новог Сада од осамнаестог века до данас. Приређивач ће бити Јован Зивлак.

9. Уколико буде могућности редовна скупштина ће бити организована до краја године.

10. Под тачком разно није било дискусије.

Седница је завршена у 12,20.

ЗАПИСНИК СА ТРИНАЕСТЕ СЕДНИЦЕ УО ДРУШТВА КЊИЖЕВНИКА ВОЈВОДИНЕ

Тринаеста седница УО је одржана 24. новембра (уторак), 2020. у 11,00 сати путем скајпа.

У раду седнице су учествовали: Јован Зивлак (председник ДКВ), Маријана Марковић, Валентина Чизмар, Владимир Кочиш, Давид Кеџман Дако (потпредседник ДКВ), Бранислав Живановић, Дамир Смиљанић, Мирослав Николић, Милан Тодоров, Корнелија Фараго, Габор Вириг, Драган Бабић. Спечени: Зденка Валент Белић, Радомир Миљојевић, Илеана Урсу.

Усвојен је следећи Дневни ред.

**ШЕСНАЕСТИ МЕЂУНАРОДНИ НОВОСАДСКИ
КЊИЖЕВНИ ФЕСТИВАЛ**
THE SIXTEENTH INTERNATIONAL NOVI SAD LITERATURE FESTIVAL

6–8. септембар 2021. године, Нови Сад • 6th–8th September 2021, Novi Sad

Трг Републике / Republic Square
Башта кафеа Шмаја / Caffè Speise Garden
Градска библиотека / City Library of Novi Sad,
Dunavska 1

Дигитални оmlадински центар /
Digital Youth Center Vojvode Putnika 1
Симпозијум књижевност и катастрофа /
Symposium Literature and Disaster

Клуб Абсолют / Club Absolut, Zmaj Jovina Street
Разговори у Клубу Абсолют / Talks at the Club Absolut
Балкон Абсолют / Balcony Absolute in Zmaj Jovina Street

Међународна награда Нови Сад за поезију /
International Poetry Award of Novi Sad
Бранкова награда / Branko's Award

**ПОЕЗИЈА: мало или велико и
POETRY: capitalised or not**

Књижевност и катастрофа • The Literature and Disaster

Каталин Ладик (Serbia, Hungary, the József Attila Prize, the National Award for Culture of the Republic of Serbia), David Briggs (England, Eric Gregory Award), Dieter Graef (Germany, The Leonie and Lena Prize), Pablo López Karballo (Spain, Premio Internacional La Gorda), Бећир Вуковић (Црна Гора, награда Марко Миланов), Радивој Шајтинац (награда Васко Пона), Драган Јовановић, Дамир (награда Васко Пона), Горан Бабић (награда Железаре Сисак), Небојца Лазчевић (награда Ђура Јакшић), Мирослав Цера Михаиловић (награда Ђура Јакшић), Бранислав Зубовић (награда ДКВ), Јелена Марићевећ Балаћ, Зденка Валент Белић (награда ДКВ), Алпар Лошонци (награда Иштван Конц), Драган Проле (награда Никола Микловић), Владимир Гвозден (награда ДКВ), Корнелија Фараго (награда Тибор Дери), Бећир Јовановић, Срђан Дамњановић, Дамир Смиљанић (награда за есеј града Офенбаха на Мајини), Марија Шимићковић (награда Бранко Милковић), Славомир Нишавић (награда Печат вароши Сремскокарловачке), Бранислав Живановић (Бранкова награда), Весна Савић, Душка Радивојевић (награда ДКВ), Драган Бабић, Јан Красић, Емил Курцимак (награда РИФ, Загреб) • (Србија)

ДРУШТВО КЊИЖЕВНИКА ВОЈВОДИНЕ
ASSOCIATION DES ÉCRIVAINS DE VOÏVOUDINE • ASSOCIATION OF WRITERS OF VOJVODINA • SERBIA
Braće Ribnikar 5, 21000 Novi Sad • www.dkv.org.rs • e-mail: greda.dkv@gmail.com • +381 21 6542 432
www.facebook.com/InternationalNoviSadLiteratureFestival

Република Србија Министарство културе и информисања / Serbian Ministry of Culture • Управа за културу Новог Сада / Novi Sad City Council of Culture • Покрајински секретаријат за културу и јавно информисање АП Војводине / The Department for Culture of Province of Vojvodina

Дневни ред:

1. Усвајање Дневног реда
2. Усвајање Записника са претходне седнице
3. Померање термина за одржавање 15. МНКФ (16–18. децембар 2020, Нови Сад)
4. Могућа концепција МНКФ у сарадњи са Градском библиотеком културним, са Омладинским центром – Он лајн и непосредно учешће
5. Питање репрезентативности
6. Активности између две седнице /Награде ДКВ, Наступ на сајму у оквиру Соколског дома, Златна греда.../
7. Резултати рада комисија и жирија (пријем нових чланова, животно дело, књига године, превод године, жири за националну заједницу)
8. Кооптирање нових чланова
9. Припреме за редовну Скупштину ДКВ
10. Припреме за 16. и 17. МНКФ /Петер Хандке, Антологија поезије Новог Сада, Избор поезије Петера Хандкеа/
11. Разно

*

1. Дневни ред усвојен једногласно.

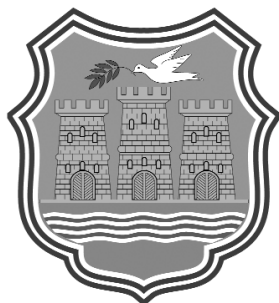
2. Записник усвојен једногласно.

3. Због текућих околности поводом пандемије; одлагања норвешких представника да дођу на Фестивала, због карантина којом морају да се подвргну у повратку; неизвесне ситуације за долазак учесника из Енглеске, Пољске и Немачке, Фестивал се помера за период 16–18. децембар 2020. Предлаже се онлајн одржавање Фестивала. У складу са реалном ситуацијом.

Предлог је једногласно усвојен.

4. Директор Фестивала и сарадници се обавезују да фестивал одрже у Омладинском дигиталном центру Градске библиотеке и да се фестивал одржи у трајању од три дана са неизмењеним програмом и да се примени онлајн приступ и директно учешће. Предлог је једногласно усвојен.

5. У Министарству културе је потврђено да ДКВ има репрезентативан сатаус у категорији издаваштво, али да је надлежно за квалификовање и праћење аутора у категорији стручњака у култури, сагласно Закону о култури. ДКВ ће прилагодити своје деловање од последњег квартала текуће године.

ГРАД НОВИ САД

6. Жирији ДКВ су донели одлуке да се награда за Књигу године додели Милану Тодорову; за Превод године Нини Муждека; награда за животно дела се додељује Славку Алмажану, Пери Зупцу и Ралету Нишавићу; награда Иштван Конц се додељује Миклошу Бенедек (Benedek Miklos); Бранкова награда се додељује Ђорђу Ивковићу. О награди Фестивала жири у саставу Душка Радивојевић (преводац), Давид Кеџман Дако и Јован Зилак одлучиће накнадно. У дво-ришту Соколског дома од 16. до 18. октобра преко 20 издавача изложили су своја најактуелнија издања. Приредба је окупила претежно мале издаваче од Адресе, Бистрице, Историјског архива, Друштва књижевника Војводина до Градске библиотеке Нови Сад. ДКВ је успешно представила своју издавачку делатност. Златна греда посвећена Фестивалу изаћи ће у децембру. Сви остали бројеви су изашли или су у завршној фази.

Јован Зивлак је учествовао на једнодневном семинару које је организовало Министарство културе у Београду за вођење евиденције о самосталним уметницима и стручњацима у култури.

7. УО ДКВ је у целини незадовољан средствима која су додељена нашем удружењу. Покрајина је дала 200.000 за Фестивал, иако је ова манифестација окарактерисана највишим оценама Савета Европе; посебно УО нема коментара за одлуку Републичке комисије да не додели нашем Фестивалу ни најминималнија средства, иако је наш Фестивал неспорно најквалитетнија књижевна манифестација те врсте у земљи. Ни Грета, ни Бранкова награда у оптици Републичке, Покрајинске и Градских комисија нису добили ни приближна средства у складу са својим квалитетима. Реч је, закључено је, о једној врсти провинцијског ресантимана и неодговорне културне политике.

8. Због недоласка на седнице УО Виктор Радун је замењен. У УО је примљен Драган Бабић, доктор књижевних наука и прозни писац.

9. Материјал за редовну скупштину је спреман. Скупштина ће се одржати кад за то буду створени услови.

10. Седамнаести Фестивал ће бити посвећен Петеру Хандкеу. Управни одбор је донео одлуку да награди наградом за поезију Нови Сад Петера Хандкеа и његовог преводаца посебном наградом Жарка Радаковића.

Хандке се сматра истакнутим гласом европске и немачке поезије. Како он каже, његов глас је епски, међутим, у поезији он је прожет лирском евокативношћу, дубином која драматски отеловљава судбину последњег човека у кошмару историје и изгубљене културе саморазумевања и суштинског сусрета човека са човеком. Хандке је необичан и снажан песник који сведочи о контроверзама модерног доба. Програм поводом Хандкеа концепиран је на следећи начин. Награда Нови Сад Петеру Хандкеу за 2022.

Симпозијум повећан песништву Петера Хандкеа: учествују: Дамир Смиљанић, Алпар Лошонц, Стеван Брадић, Јелена Марићевић Балаћ, Бранислав Живановић и Жарко Радаковић. Радови ће бити објављени часопису Златна греда. Изабране и нове песме Петера Хандкеа. Приређивач Жарко Радаковић. Поговор Жарко Радаковић и Дамир Смиљанић.

Награда Жарку Радаковићу за преводаштво.

Шеснаести Фестивал биће посвећен норвешкој поезији.

Предлог програма за фестивале је једногласно прихваћен. Састанак је завршен у 12,00 часова.

ДРУШТВО КЊИЖЕВНИКА ВОЈВОДИНЕ
DRUŠTVO KNJIŽEVNIKA VOJVODINE
VADASÁGI ÍROK EGYESÜLETE
SPOŁOK SPISOWATEŁÓW VOJVODINY
ASOCIAȚIA SCRITORILOR DIN VOIVODINA
ДРУШТВО ПИСАТЕЉОХ ВОЈВОДИНИ
ASSOCIATION DES ÉCRIVAINS DE VOIVODINE

БРАНКОВА НАГРАДА

КОНКУРС ЗА 62. БРАНКОВУ НАГРАДУ

Друштво књижевника Војводине **62. пут додељује БРАНКОВУ НАГРАДУ** за најбољу прву књигу песама на српском језику, аутору до 29 година, објављену између два уручивања (август 2021 – август 2022).

Позивамо издаваче и појединце да пошаљу по три примерка књиге, које задовољавају услове конкурса, најкасније до 01. августа 2022. године на адресу: Друштво књижевника Војводине, Браће Рибникар 5, 21000 Нови Сад.

Награда најбољем младом песнику биће уручена крајем августа у оквиру **Седмаестог Међународног новосадског књижевног фестивала**.

Књиге послати на адресу: Браће Рибникар 5, 21000 Нови Сад.

Информације на тел. 021 6542 432,
или e-mail: zlatnagreda@neobee.net

ГОДИШЊА ЧЛАНАРИНА ДКВ

Молимо чланове ДКВ да плате годишњу чланарину до краја августа 2022. године

Одлуком УО, ДКВ износ годишње чланарина је 1500,00 динара.

Плаћање чланарине је статутарна обавеза (члан 10. и 11. Статута ДКВ).

Уколико члан не плаћа чланарину губи право да учествује у раду Скупштине и осталих органа ДКВ, као и право да буде биран у органе ДКВ (На основу Статута и Правилника о чланству), тј. губи статус активног члана.

Чланови који нису плаћали чланарину четири године или дуже, да би стекли статус активног члана, требало би да плате најмање три заостале чланарине.

Према члану 8. Правилника о чланству плаћања чланарине су ослобођени чланови чији су месечна примања нижа од просечних минималних примања на територији Републике Србије, чланови старији од 75 година и чланови који су ангажовани у органима ДКВ.

Чланови који су Статутом и Правилником ослобођени плаћања чланарине, могу, уколико то желе, плаћати годишњу чланарину.

Чланарина се плаћа одговарајућом уплатницом у пошти или банци на рачун ДКВ код Ерсте банке 340-2030-48, или непосредно у канцеларији ДКВ, Браће Рибникар 5, Нови Сад.

КОНКУРС ЗА КЊИГУ ГОДИНЕ, ЗА ПРЕВОД ГОДИНЕ, ЗА КЊИГУ ОБЈАВЉЕНУ НА МАЂАРСКОМ ЈЕЗИКУ

Друштво књижевника Војводине објављује Конкурс за:
Књигу године објављену у току 2021/22. године на српском језику,

Превод године, конкуришу књиге објављене у току 2021/22 на језицима у употреби у АП Војводини

и за **Награду Иштван Конц**, за књигу објављену између две доделе на мађарском језику.

За наведене награде могу конкурисати само чланови ДКВ. Позивамо чланове ДКВ да пошаљу по три примерка књиге, које задовољавају услове конкурса, најкасније до 21. маја 2022. године на адресу:

ДРУШТВО КЊИЖЕВНИКА ВОЈВОДИНЕ, Браће Рибникар 5, 21000 Нови Сад.

О наградама одлучују одговарајући жирији ДКВ.

Награде ће бити уручене на годишњој скупштини ДКВ 2022. године.

Информације на тел. 021 6542 432,
или e-mail: zlatnagreda@neobee.net

КОНКУРС ЗА ПРИЈЕМ НОВИХ ЧЛАНОВА ДКВ 2022.

Друштво књижевника Војводине не.

За пријем у чланство ДКВ могу конкурисати кандидати који испуњавају следеће услове:

Да имају најмање две објављене оригиналне (на језицима у употреби у АП Војводини) или преведене књиге са светских језика које задовољавају одговарајуће вредносне критеријуме.

Да имају стално боравиште на територији АП Војводине, тј. Републике Србије.

Да су дали битан допринос афирмацији књижевности у Србији или у свету које се стварају на језицима у употребу у АП Војводини, тј. у Републици Србији.

Кандидати би требало да 20. маја 2022. године доставе следеће:

Молбу о намери приступања чланству ДКВ

Биографију

Фотокопију личне карте

По један примерак објављене књиге.

Молбе кандидата који нису доставили потпуну документацију неће бити разматране.

По пријему, на основу одлуке Комисије, кандидат би требало да плати чланарину, у супротном одлука о пријему у чланство неће бити важећа.

Документацију доставити или послати на адресу:

ДКВ, Браће Рибникар 5, 21000 Нови Сад.

О испуњењу услова одлучује Комисија о пријему нових чланова ДКВ.

Информације на тел. 021 6542 432,
или e-mail: zlatnagreda@neobee.net

ЗАРОНИ У ОКЕАН ПОЕЗИЈЕ

УМОРАН ДА БУДЕМ БУДАН

антологија савремене
данске поезије
дванаест песника

Избор и поговор
Камила Лефсјерм

УМОРАН ДА БУДЕМ БУДАН
антологија савремене данске
поезије: дванаест песника, 247 стр.
Библиотека Међународни
новосадски књижевни фестивал
Цена: 1500,00/**1050,00** динара

О ЖИВОМ

антологија живе
француске поезије
дванаест песника

Избор и поговор
Жерар Картије

О ЖИВОМ
антологија живе француске поезије:
дванаест песника, 194 стр.
Библиотека Међународни
новосадски књижевни фестивал
Цена: 1100,00/**770,00** динара

ГДЕ СУ ВРАТА

антологија поезије
међународној новосадској
књижевној фестивала
10 година

Приредио
Јован Зивлак

ГДЕ СУ ВРАТА
антологија поезије Међународног
новосадског књижевног фестивала:
десет година, 495 стр.
Библиотека Међународни
новосадски књижевни фестивал
Цена: 2200,00/**1540,00** динара

У МЕНИ ГЛАСА ДВА

антологија савремене
мексичке поезије
дванаест песника

Избор и поговор
Пабло Молинеј Аиљар

У МЕНИ ГЛАСА ДВА
антологија савремене мексичке
поезије: дванаест песника, 206 стр.
Библиотека Међународни
новосадски књижевни фестивал
Цена: 1100,00/**770,00** динара

ДРУШТВО КЊИЖЕВНИКА ВОЈВОДИНЕ

ЈОВАН ЈОВАНОВИЋ ЗМАЈ, зборник, 215 стр.
Библиотека Златна греда..... Цена 1100,00/**770,00** динара
ЂУРА ЈАКШИЋ, зборник, 227 стр.
Библиотека Златна греда..... Цена 1100,00/**770,00** динара
ЛАЗА КОСТИЋ, зборник, 287 стр.
Библиотека Златна греда..... Цена 1100,00/**770,00** динара
МИЛАН ДУЊЕРСКИ,
Песме: 1973–2007, 215 стр.
Библиотека Златна греда..... Цена 1100,00/**770,00** динара
ЂОРЂЕ СУДАРСКИ РЕД,
Поезија: 1972–1980, 218 стр.
Библиотека Златна греда..... Цена 1100,00/**770,00** динара
БРАНКО РАДИЧЕВИЋ, зборник, 227 стр.
Библиотека Златна греда..... Цена 1100,00/**770,00** динара

ДРУШТВО КЊИЖЕВНИКА ВОЈВОДИНЕ
DRUŠTVO KNJIŽEVNIKA VOJVODINE
VAJDASÁGI ÍRÓK EGYESÜLETE
SPOŁOK SPISOWATEL'ÓW VOJVODYNY
ASOCIATIA SCRITORILOR DIN VOIVODINA
ДРУЖТВО ПИСАТЕЉОХ ВОЙВОДИНИ

ДРУШТВО КЊИЖЕВНИКА ВОЈВОДИНЕ

Нови Сад, Браће Рибникар 5, 021 6542 432
ТР 340-2030-48, Ерсте банка
ПИБ 102101128
Матични број 08101337

zlatnagreda@neobee.net
www.dkv.org.rs

medjunarodninovosadskiknjizevnifestival face book
<https://sr-rs.facebook.com/InternationalNoviSadLiteratureFestival/>

ЖИВИМО НА РЕЧИМА

антологија савремене
пољске поезије

Избор и превод
Гжеѓош Лајушињски

ЖИВИМО НА РЕЧИМА
антологија савремене пољске
поезије, 207 стр.
Библиотека Међународни
новосадски књижевни
фестивал
Цена: 1100,00/**770,00** динара

КАД ИЗАЂЕШ НА ЗАЛЕЂЕНЕ УЛИЦЕ

антологија савремене
румунске поезије

Избор и превод
Славомир Гвозденовић

**КАД ИЗАЂЕШ
НА ЗАЛЕЂЕНЕ УЛИЦЕ**
антологија савремене румунске
поезије, 185 стр.
Библиотека Међународни
новосадски књижевни фестивал
Цена: 1100,00/**770,00** динара

АНТОЛОГИЈА ПОЕЗИЈЕ НОВОГ САДА

од 18. века до данас

Приредио и поговор написао
Јован Зивлак

THE ANTOLOGY
OF NOVI SAD POETRY
from the 18th century until today

Edited and with a afterword by
Jovan Zivlak

**АНТОЛОГИЈА ПОЕЗИЈЕ
НОВОГ САДА**
од 18. века до данас
Библиотека Међународни
новосадски књижевни фестивал
Цена: 1500,00/**825,00** динара

КЊИЖЕВНОСТ И КАТАСТРОФА

Зборник радова

Приредио
Алијар Лошонц и Јован Зивлак

**КЊИЖЕВНОСТ
И КАТАСТРОФА**
Зборник радова, 127 стр.
Библиотека Међународни
новосадски књижевни фестивал
Цена: 1200,00/**660,00** динара

СЕЋАЊЕ

СТЕВАН ТОНТИЋ (1946–2022)

Умро је Стеван Тонтић један од најистакнутијих српских песника последњих четири деценије.

Тонтић је 2014. постао наш суграђанин. Са супругом Снежаном скоро нечујно је ушао у наш град. После избегличких избивања у Берлину и мучних година у ратном Сарајеву он је доспео у, за његово актуелно искуство, оглувели и грађанско успорени град, град непознатих људи који су у њему магловито препознавали песника и једног од многих избеглица које су сретали у минулим годинама. Тонтић се није жалио, није од своје судбине стварао жалосно позорје, као да је прикривао патњу, желећи да буде неко ко се трудио да више разуме нас него ми њега. У његовом христоликом лицу могли смо наслутити двосмисленост коју је доносила патња: догађај који нас чини узвишеним у жељи да се жртвујемо за више циљеве и догађај који нас као људске појаве понижава јер је претио да више циљеве упрља тиме што би од нас чинио своје поданике. Тонтић је проишљиво бежао од светаштва које се могло претворити у тиранију. Кроз ту оптику читао је људску историју и драматичне преображаје савремених друштава. Зато није желео да у њему видимо ни песника, ни свеца. Али он је био обоје. На свој скромни, стишани начин.

Припадник генерације која је окусила обећања утопије, њена двосмислена и наизглед дародавна пророчанства, у свом песничком и егзистенцијалном деловању доспео је на другу страну те двадесетовековне идеологије суочивши се са крајњим видовима људске историје отеловљеним у катастрофичком рату. У историји која је обећавала и надахњивала, организовала заборав патње и страдања, географију судбине и поништење људског достојанства, Тонтић је као многи његови савременици живео у чуду живота настојећи да разазна његове разлоге и његове неразумљиве преображаје.

Историја, људски свет, немужта природа, идеологије и њихова метафизичка утемељења као и видови манифестовања наведених стварности у гестовима невиности и зла, средњи су мотиви Тонтићеве песничке филозофије, његовог често гротескног конституисања песничке слике света.

Његова поезија је релативизирајући, иронични и самоиронични дискурс, без апсолутизација и јединствених истина, јер Тонтић знао да су истине историјски конструкт, да је љубав илузионистички говор људског очајања, да је усамљеност вапај, да је пријатељство тло које се распада... да је људски свет у савременим модусима постојања изложен ударима и порицањима катаклизмичких сила које нас заваравaju и гурају у провалију.

Улога поезије није у томе да нас утеши, још мање да нас спаси, Тонтић је свестан да је Атина лаж, као и Спарта и да су врлине света скривене у тами под којом немирно спавамо. Нимало утешно, али песнички разложна слика нашег свакодневног пакла.

Владимир Гвозден је о Тонтићу записао следеће: "Стеван Тонтић, српски песник из Сарајева, који се на сцени појавио почетком седамдесетих година, а чија песничка и људска судбина је, након деведесетих година, обележена искуством рата у Босни, напуштањем Сарајева и егзилу у Немачкој где је остварио видљиво присуство на песничкој сцени. Усред ратних разарања он пева црнохуморну песму Васку Попи о трогодишњици његове смрти, обраћа му се и вешто стилизију његов језик из различитих фаза стваралаштва, како би прот-

као црнохуморну идеју о срећи у смрти, о срећи у миру, без тешког бремена изгубљености коју је донео наступајући хаос. Тонтићева поезија, истовремено сведочанство и коментар о злу, референцијална је и води читаоца у блиско историјско време обележено трагизмом, меланхолијом и патетиком. Као историјски бродолом који огољава потенцијал зла у човеку, Сарајево постаје симбол удеса и пада свих утопија у које је се могло веровати.

Стеван Тонтић, рођен 1946. у селу Грдановци код Санског Моста, БиХ. Песник, прозаист, есејист, преводилац са немачког, антологичар. Завршио студије филозофије са социологијом на Филозофском факултету у Сарајеву 1972. године. Након студија радио краће време као новинар, а најдуже као уредник у сарајевској издавачкој кући "Свјетлост". Половином осамдесетих главни уредник часописа "Живот". Током рата одлази 1993. у егзил у Немачку (Берлин), где остаје до краја 2001. Отада до 2013. живи у Сарајеву, а након тога се настањује у Новом Саду.

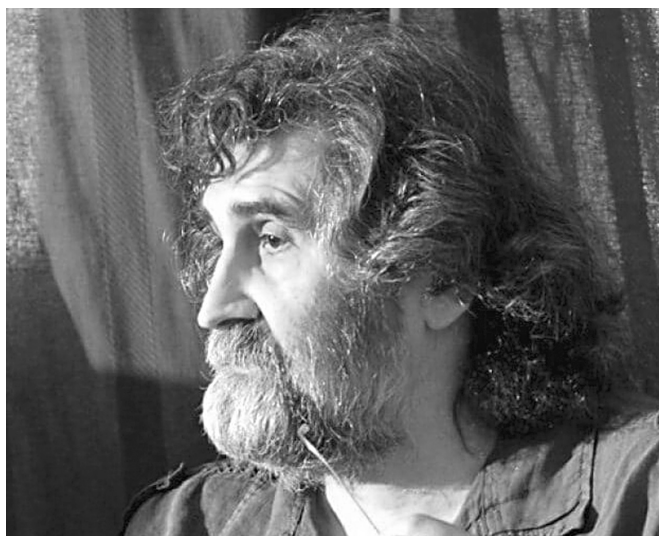
Самосталне песничке збирке: Наука о души и друге веселе приче, Сарајево 1970; Наше горе вук, Нови Сад 1976; Тајна преписка, Сарајево 1976; Хулим и посвећујем, Београд 1977; Црна је мати недјеља, Београд 1983; Праг, Сарајево 1986; Ринг, Београд 1987; Сарајевски рукопис, Београд 1993 (2. допуњено издање, Београд 1998); Мој псалм / Mein Psalm, Berlin 1997; Благослов изгнанства, Бања Лука 2001; Свето и проклето, Нови Сад 2009; Новиј избори из поезије: Сјај и мрак, Загреб – Сарајево 2010; Анђео ми бану кроз решетке, Нови Сад 2010. Вјерна звијезда / Верната свезда, песме, Матица македонска, Скопје & Арка, Смедерево 2012; Свакодневни смак свијета, Трећи Трг, Београд 2013; 2. издање Кућа поезије, Бања Лука 2017; Безумни пламен, изабране и нове љубавне песме, СПКД Просвјета, Сарајево 2015; Христова луда, песме, Архипелаг, Београд 2017; Та мјеста (путописи), Агора, Зрењанин 2018; Кочићева и српска траума (есеј), Задужбина "Петар Кочић", Бања Лука – Београд 2018; Звук судбине, звук прогонства, изабране песме, Градска библиотека "Владислав Петковић Дис", Чачак 2021; У пјесничким свјетовима, есеји, Службени гласник, Београд 2021; Опсада мога Ја, песме, Архипелаг, Београд 2021; Одбрана поезије, есеји, говори и разговори, КОВ, Вршац 2021; Проза: Твоје срце, зеко (роман), Београд 1998.

Приредио антологије: Новије пјесништво Босне и Херцеговине, Сарајево 1990; Модерно српско пјесништво, Сарајево 1991.

Тонтићева дела преведена су више страних језика (Сарајевски рукопис доживео је на немачком више издања).

Добитник више награда у Босни и Србији (награда града Сарајева, Шантићева, Змајева, Ракићева, Кочићева, Антићева, Душан Васиљев), а у Немачкој: награда "Хорст Бинек" (Horst Bienek) Баварске академије лепих уметности, награда града Хајделберга "Књижевост у егзилу" (Literatur im Exil).

Јован Зивлак

СЕЋАЊЕ

ПЕТАР МИЛОШЕВИЋ (1952–2021)

ОДЛАЗАК ЗАТОЧЕНИКА СРПСКЕ РЕЧИ

У петак, 19. новембра, изненада је у Будимпешти, у 69. години преминуо професор др **Петар Милошевић**, Рођен 1952. године у Калазу (Мађарска), малом месту надомак Сентадере, односно у близини Будимпеште, где је похађао Српскохрватску гимназију, а после студија је у њој извесно време (1976. и 1977) радио и као професор српске књижевности и језика. Из међу 1977. и 1979. био је стипендиста научног усавршавања, а у периоду од 1980–1984. радио је као асистент на Славистичкој катедри Филолошког факултета будимпештанског Универзитета Етвеш Лоранд. Од 1984. до 1995. је адјункт, а 1995. стиче титулу универзитетског доцента, 2011. постаје универзитетски професор. Докторирао је 1979. а 1994. је стекао кандидатуру књижевне науке да би 2000. године постао хабилитант доктор књижевне науке. Осаје упамћен најпре као један од најплоднијих и најпознатијих српских књижевника, не само међу оним који су поникли на тлу Мађарске. Објавио је збирку песама "**Сентадерејски типик**" (1990), збирку приповедака "**Наћи ћу другог**" (1994), романе "**Лондон, Помаз**" (1994–2014), "**Ми же Сентадерејци**" (1997. и 2015), "**Битка за Сулемнаовац**" (2001), "**Websajt stori**" (2002) "**Тиња Калаз**" (2013), за коју је добио Награду "Борисав Станковић".

У свету савремене српске прозе уопште, дакле, без обзира где настаје, небитно да ли у Србији, или у дијаспори, у много чему је јединствен опус овог модерног песника, авагардног приповедача, самосвојног романописца, врсног књижевног критичара, историчара књижевности, антологичара, уредника новина и часописа, преводица, позоришног посленика... Стваралац је то таквог књижевног концепта каквог пре њега не би у нашој књижевности, а остварљив је само људима од великог знања о књижевности, о уметности, али и о умешности творења дела, са зналачки однегованим, избрушеним и постојаним критичким односом према свему ономе о чему пише, што зна и што осећа при посвећењу одабраној теми, према свету, чини се често и превратничко-заумним идејама, а што ће само на себи својствен начин речима по беллини папира учинити видним, чујним, могућим светом, измаштаном, осим осталог, и захваљујући реалнијем погледу на време минуло и трен садашњи под притиском свега минулог а у свести нам непролазног. Или, како је то говорио песник Душан Матић "Прошлост дуго траје. Петар Милошевић се остварио као писац управо таквог критичког односа и према темама из оновремене и оновремене српске стварности која је недељива границама и чини се зачудном, ванревре-

менском, једнако и стварном и надреалном, све до тешке појмљивости тако спознатог или домаћаног света, света и живота у њему који нам се читањем показује као свет могућ само у прози фантастике, или на позоришној сцени. Све по оној Шекспировој максими "Живот је позорница", чему је Милошевић вишестраном активношћу, па и активним бављењем театром у различитим улогама, не само сисатељском, такође веома близак. (...) Засигурно, данас и немамо таквог српског писца са којим бисмо могли да га поредимо. Ту и тамо могуће је наћи само далеке дослухе, свеједно да ли по блискости у начину како се оновремени писац готово јеретички односи према историји свога народа, према митовима и легендама, према мотивима, односно тематским садржајима истргнутим из баштине српског народа, (а углавном им се прилази(ло) с дубоким наклоном, подобнички, без икакве сумње у оно што нам казују књиге староставне, уџбеници историје, причом о темама у разним варијантама већ обрађеним, о догађајима и о људима, све начином којим се иде ка потврђивању нечег давно нам знаног, са пренаглашеном родољубљем., или, како то чини Милошевић, сумњичаво, критички, превратнички, јеретички, хуморно, ирониично, све до сарказма и гротескности. Кад дослуси и сродности и нису толико изражајнији, не би их, вероватно, требало ни спомињати, још мање поткрепљивати варљивим "доказима", но споменуемо то тек као прилог тврдњи да је Петар Милошевић од оног стваралачког соја који нема узора при самоостварењу свог књижевног концепта. Има ли га, толико је добро скривен да би и он, попут Милоша Црњанског, за себе / свој књижевни концепт могао рећи да је "сам себи предак", или: – Ја немам претка!

Трајан траг оставио је и као преводилац. Са мађарског језика на српски је превео дела чији су аутори: Са мађарског језика на српски је превео дела чији су аутори: Геза Беремењи, Денеш Ченгел, Петер Естерхази, Ференц Јухас, Фријеш Каринти, Ференц Молнар, Јене Рејте (П. Ховарт), док је на мађарски преводио дела српских књижевника: Милоша Црњанског, Јована Дучића, Ђуре Јакшића, Јована Јовановић Змаја, Војислав Илића, Лазе Костића, Десанке Максимовић, Момчило Настасијевић, Милорад Павић, Миодраг Павловић, Вељка Петровића, њему посебно драгог Васка Попе, те Бранка Радичевића, Станислава Винавера.... Преводи су објављени или у самосталној књизи (дело "Песме Миодрага Павловића"), у књижевним часописима, или међу корицама ауторове, иначе, чувене и веома цењене мађарске историје српске књижевности "**A szerb irodalom története**" објављене 1998. године.

Као критичар и универзитетски професор, др Петар Милошевић се остварио и као аутор низа студија и есеја, а од његових научних књига посебно ваља истаћи монографије **"Поезија апсурда – Васко Попа"** (2008) и **"Старија српска књижевност"** (2010). Аутор је бројних студија, анализе из области српске, хрватске и **"Мађарске историје српске књижевности"**, Од раних седамдесетих и током осамдесетих година 20. века уређивао рубрику **"Култура"** у **"Народним новинама"**, бившем недељнику Срба, Хрвата и Словенаца у Мађарској. Осамдесетих годи на 20. века био је дан од покретача књижевног часописа **"Глас"**, који је излазио у Будимпешти. Такође је био и један од осниоача **"Задужбине Јакова Игњатовића"**, основане у Будимпешти 1988. године. Од маја 1991, па све до априла 1999. године, био први главни уредник **"Српских народних новина"**, данас јединог недељног листа Срба у Мађарској. Захваљујући његовој ангажованости, једно време је излазио и **"Алманах"** поменутог листа. Од маја 2003. поста је главни уредник поново покренутог годишњака **"Невен"**, прилога **"Српских на родних новина"**, преименованих у **"Српске недељне новине"** које ћириличним писмом и данас сваког четвртка излазе у Будимпешти.

Ваља посебно издвојити његов уреднички ангажман при приређивању издања Књижевне радионице **"Венцлов"** при Културном и документарном центру у Будимпешти током последње деценије, тек широј културној јавности у Србији мање знан Милошевићев свестрани стваралан ажован на пољу сценске уметности. Као писац, редитељ, драматург, преводилац, наратор, али и као носач реквизита и суфлер, више од две деценије веома активно је учествовао у неколико представа Српског позоршта у Мађарској: **"Авала експрес"** (1996), **"Матурски састанак"** (1997), **"Ја и мојих пола века"** (2002), **"Ритуал поезије Стојана Вујичића"** (2002), **"Чудо у Текелијануму"** (2006), **"Мостови Париза"** (2007), **"Vujić Blues"** (2009), **"Сторија српске књижевности"** (20014), **"Калашка Коштана"** (2014), **"Опело Главате Нате"** (2014) и **"Од Лондона до Калаза"** (2015), у којима је, а и сами наслови на то указују, у ствари, своје прозно дело учинио сценичним и на тај начин га приближио посленицима Талијине уметности. Добитник је неколико значајних награда: Повеља Задужбине Јакова, Игњатовића, Рачанска повеља, Награда "Борисав Станковић" (за роман **"Тиња Калаз"**), Златна значка КПЗ Србије и "Бранко Радичевић" (за укупан књижевни опус).

Давид Кеџман Дако

СЕЋАЊЕ

ПЕТАР ЧОНГРАДИН (1948–2021)

Петар Чонградин је био необична појава. Бавио се спортом, атлетиком. Осим кратке такмичарске каријере у полумаратону и маратону, као врло млад постао је атлетски тренер. Највећи део живота провео је као успешан тренер у атлетском клубу Кикинда. Створио је и водио велики број атлетичара који су остварили репрезентативну каријеру и учествовали на великим континенталним и светским такмичењима достижући неспорне и запажене резултате. Истовремено, као једну врсту паралелног живота, Чонградин је писао поезију, потом прозу. Сматрао је то својим највишим достигнућем, иако је био поносан на атлетске домете. Водио је са пријатељима на кикиндским улицама, у градској библиотеци, по сеновитим становима и улицама драматичне и страствене разговоре о књижевности. О значењу речи, смислу језика, о

смислу књижевности. Привлачила га је дубинска повезаност живота и језика, речи и ствари. Кикинда је била сцена његових дубоких и страствених књижевних и егзистенцијалних рефлексија.

Јунаци Чонградинове прозе представљају писца склоног унутрашњем погледу, огледалном, интензивном и драматском реаговању његових јунака на спољну стварност. Унутрашња сцена се гради у линији антипсихолошке логике: слике, догађаји, звукови, одломци реченица, налози, одблесци друштвености... реализују се без позивања на претпостављени психолошки интерпретацијски оквир, пре ће бити у питању поглед или погледи, дисање или дахови који по бридовима спољне или унутрашње опресивности производе једну субјективност која трепери између унутрашње неизречивости и раздешене граматике спољног света и његових демона.

Чонградинова оптика осветљава јунаке овог времена у жестокој напетости између грчевитих пробоја према унутрашњости нествореног бића и тврдих и злокобних обриса спољног света. Реч је о прози која своју особеност црпи из аутентичног искуства језика и наследства Бекета и Кафке.

Сцена Чонградинових романа је уобичајено у малом граду, овичена тамним праменовима деидентификације, где су јунаци попут скоро обезличених прилика али ипак јасних и различитих по својој одређености, насликаних тако да представљају појаве напоредне и супростављене свету друштвено оштрих и непорецивих конвенција које одређују њихову судбину. У таквом друштвеном хаоскосмосу актери Чонградинових сторија воде непрестани разговор са собом о смислу и дOMETИМА СИЛА ЗАКОНА које се усецају у тела и душе људских бића, јунака ове друштвене драме, наизглед атемпоралног света.

Они су децентрирано посредовани функцијама које их надилазе и стварима за које су везани, а над чиме се стално оглашава закон који држи ствари у чврстом поретку остављајући актерима само дисање и унутрашњи говор који је остао једина мера њихове људскости. Главни јунак је драматизовани приповедач, чију повест можемо схватити као облик патологизоване перцепције или хиперсензибилности на друштвену репресију. Особеност Чонградиновог приповедања се испољава и у деграматикализацији његовог приповедачког текста који је фрагментизиран, граматички нерегуларан, језичко мотивски опсесиван и колоквијално експресиван.

Спорт је сложен, али се може квантификовати у различитим нивоима. Оно што је Чонградинову мирноћу, коју је поседовао у свету мерљивости подривало био је хаоскосмос живота. Његова предвидљива непредвидљивост. Његова неми-

лосрдна тежина и захтевност. Чонградин је тај перманентни конфликт живота покушао да превазиђе, да ућутка, да прихватајући га одбаци. Отуд жестина у његовој егзистенцији, његовој филозофији живота која се стално распадајући наново уцелињавала. Чонградин је тежио за равнотежом, за помирењем, наспрам хаоса друштвене и природне историје која је из трену у трен потчињавала и понижавала човека.

Петар Чонградин је провео највећи део свог живота и браку са супругом Зорицом. Имао је двоје деце, сина Бобана и ћерку Снежану.

Петар Чонградин (децембар, 1948. септембар 2021, Кикинда). Школовао се у Кикинди и у Београду. Радио је као професионални атлетски тренер у Кикинди.

За поезију добио 1974. *Печат вароши сремскокарловачке*.

Прозу и поезију објављивао по часописима, (*Индекс, Поља, Улазница и Златна Грета*).

Објавио следеће књиге прозе: *Изводи из записника* (1999, Светови), *Читаћа проба* (2000, Светови), *Мождани квар* (2001, Светови), *Брига* (2005, Светови), *Таутолог* (2010, Адреса).

Јован Зивлак

СЕЋАЊЕ

ПРЕМИНУО КОСТА РОШУ, ПОЧАНИ ЧЛАН РУМУНСКЕ АКАДЕМИЈЕ НАУКА И ДУГОГОДИШЊИ ЧЛАН ДРУШТВА КЊИЖЕВНИКА ВОЈВОДИНЕ

Писац, публициста, новинар, фолклориста, библиограф, академик Коста Рошу умро је 12. јула 2021. у 74. години живота. Рођен је 30. марта 1947 у Торку поред Зрењанина, гимназију је завршио у Вршцу, студије румунског језика на Вишој педагошкој школи у Зрењанину, а у новинарству се оспособљавао у Југословенском институту за новинарство у Београду. Као новинар радио је од 1970. у румунском недељнику *Libertatea* у Панчеву и Новом Саду, а 1987–1989. обављао је дужност главног уредника. У међувремену био је главни уредник омладинског гласила *Tribuna tineretului* (1979–1986). Руководио је издавачком делатношћу Друштва за румунски језик Војводине (1990–1997).

Био је оснивач симпозијума и културних манифестација, аутор више од 60 монографија, путописа, лексикона, речника писаца, речника новинара, хронологија, књига интервијуа и аутор више десетина научних радова о култури, етнографији, историји, познатим личностима Баната. За свог живота био је главни и одговорни уредник недељника "Либертатеа" из Панчева (1987–1989 и 2006–2011), оснивач часописа за етнографију и фолклор "Традиција" из Зрењанина, председник Фестивала румунске народне музике из Војводине (1990–2002), оснивач и председник Румунског друштва (Фондације) за етнографију и фолклор из Војводине (1995–2003), оснивач Завода за културу Румуна у Војводини (2008). Био је члан Удружења новинара Србије и Црне Горе, почасни члан Лиге румунско-српског пријатељства из Букурешта, добитник на десетине награда за богату културну активност – ту можемо набрајати Награду за животно дело од стране Удружења новинара Србије и Црне Горе као и награду "Про култура", за целокупну активност и изузетан допринос очувању и развоју културе ван граница Румуније. Добитник је награда за публицистичко и библиографско дело – Награду Издавачке куће Либертатеа из Панчева за библиографске студије, поводом

прославе 50 година од објављивања прве књиге белетристике на румунском језику у Југославији (Панчево, 1997); Награду за књигу године, за *Лексикон румунских личности у Војводини*; Награду за промоцију румунског новинарства у Војводини (2007), добитник је јубиларне дипломе за посебне заслуге у служби очувања румунског језика, у Кишињеву, Република Молдавија (2006) и носилац највишег признања Удружења професионалних новинара Румуније, Реда новинара Првог степена-злато (2007), "Шагунски крст" (2015), "Награда за промовисање Баната", уручена од стране Румунске академије наука – Филијала у Темишвару, Награда Румунске академије наука за најбољу историјску књигу *Старе румунске књиге у Војводини* (2009) итд.

Од 2016. године, Коста Рошу је био почани члан румунске Академије наука, сарадник на пројектима велике важности за румунску културу иницирани од стране Окружне библиотеке "Лучијан Блага" из Алба Јулије, Института за банатска истраживања "Титу Мајореску" из Темишвара. Био је један од аутора великог пројекта Румунске академије наука – Филијале у Темишвару, *Енциклопедије Баната*. Аутор је пројекта *Библиографија Румуна у Југославији* – у више од десет томова, као и аутор капиталног пројекта Завода за културу војвођанских Румуна, *Румунске православне цркве у Војводини*, пројекат који за оснивни циљ је имао истраживање, вредновање и промовисање духовног и верског живота Румуна из Војводине.

Смрћу академика Косте Рошу румунска заједница у Војводини изгубила је великог познаваоца румунских културних дешавања у 20. веку, великог писца и историографа, великог професионалца и изузетног човека. Слава му!

Вирђинија Поповић

CIP – Каталогизација у публикацији
Библиотека Матице српске, Нови Сад

82+008

ЗЛАТНА грета : лист за књижевност, уметност, културу и мишљење / главни и одговорни уредник Јован Зивлак.
– 2001, 1- . – Нови Сад : Друштво књижевника Војводине, 2001-. – Илустр. : 29 cm

месечно.

ISSN 1451-0715

COBISS.SR-ID 173615879